Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor din România

Serie nouă • Miercuri, 27 ianuarie 1993 • 4 (152)

SALA DE LECTURA

«LECȚIA DE ENGLEZĂ»

În timp ce, obosiți peste măsură de munca intensă depusă în cele două luni de activitate, parlamentarii noștri și-au luat o vacanță îndelungată și, probabil, plătită, guvernul dlui Văcăroiu a trecut la pregătirea terenului pentru recolta viitoare, a ceput adică să primenească structurile administrative, de la ministere pînă la prefecturi, avîntîndu-se într-o politică de cadre demnă de tradiția comunistă, înlocuind funcționarii de stat nu după competență ci după apartenența politică, vădind o preferință îndujoșătoare pentru așa-zișii independenți furnizați ba de F.D.S.N., ba de P.U.N.R., ba de România Mare sau P.S.M., izbutind deseori să reînnoade — după trei ani de ruptură — cu tradiția guvernului Dăscălescu, de la care se inspiră nu doar în ce privește stilul guvernării dar și în privința oamenilor aduși în funcții ministeriale. Înțelegînd în mod cu totul aiuritor că guvern politic înseamnă politizarea administrației, F.D.S.N.-ul și-a luat în serios, am zice că prea în serios, rolul de partid de guvernămînt, comportîndu-se ca și cum ar fi obținut în alegeri nu 29% din voturi, cît, de fapt, a obținut ci taman pe dos, 92% și în numele acestui procentaj întors pe dos își instalează pretutindeni, de sus pînă jos, fidelii și simpatizanții, astfel că în cîteva săptămîni întreaga administrație îi va aparține. Deși făcută în ochii lumii, această operație de cadre pare să nu intereseze deloc partidele parlamentare din opoziție, situație cel puțin ciudată, care ne face să ne gîndim dacă nu cumva există un acord subteran, un fel de consens, între majoritatea parlamentară și opoziție în legătură cu fedesenizarea cvasitotală a structurilor administrative ce cad în aria de competență a guvernului. Că o sumedenie de șefi și șefuleți din diversele linii ale guvernării comuniste au revenit astăzi, unii chiar în funcțiile pe care le-au ocupat anterior, nu e, poate, suficient pentru a învinovăți guvernul dlui Văcăroiu și F.D.S.N.-ul de reinstaurare a comunismului în România. În ce mă privește nu aduc o asemenea acuzație pentru că nu cred în învierea comunismului, dar nu-i mai puțin adevărat că prezența atîtor comuniști de fond în posturi de conducere pe toată scara executivului e menită în chip fatal să îngreuieze pînă la insuportabil calea de ieșire a României din mizerie, haos și marasm. Cred, mai curînd, că prin această operație de cadre, guvernul Văcăroiu și-a legat singur lanțuri grele de picioare care-i vor zădărnici toate intențiile de continuare a reformei și-l vor compromite iremediabil. Iar despre tăcerea de pînă acum a opoziției în fața respectivei operații la scară națională, n-avem de spus altceva decît că nu ne miră. Nu avem prea mare încredere în această opoziție parlamentară, cum, din păcate, nu mai au foarte mulți cetățeni ai acestei țări, care aud și văd din ce în ce mai clar că între ceea ce s-a vrut a fi Convenția democratică și ceea ce se arată a fi parlamentarii ei există diferențe de sens nu doar de nuanțe. Ca întotdeauna la noi, politicianismul, carierismul politic dărîmă atitudinea politică și orbește vederea pădurii. Nu-i nimic. Poate că după concediul acesta îndelungat, opoziția parlamentară se va trezi, totuși, Și poate se va înțelege că, exceptînd F.S.N.-ul, partidele din această opoziție parlamentară se află în Parlament numai și numai pentru că au reprezentat Convenția democratică, iar rolul lor este de a o exprima și de a o întări și nu de a o pune în dulap așa cum pui vara paltonul de iarnă. Nu ne îndoim că, în viitor, partidele ce intră astăzi în Convenția democratică vor fi suficient de puternice pentru a se baza exclusiv pe doctrina proprie, pe impactul propriu, pe forțele proprii. Deocamdată însă ele nu se găsesc într-o atare situație. Cine are urechi de auzit, ar fi bine să audă.

„I."

TUDOR VIANU
sau nevoia de modele
un eseu de Henri Zalis

— IN PAGINA A 7-A —

Lucrările reproduse în paginile acestui număr poartă semnătura pictoriței Rodica Petrescu și sînt expuse la Goethe Institut pînă la sfîrșitul acestei luni.

13 întrebări pentru...
DAN GRIGORESCU

— IN PAGINILE 8–9 —

Luceafărul

Director
LAURENȚIU ULICI
Redactori-șefi adjuncți
MARIUS TUPAN
EUGEN URICARU
Secretar general de redacție
MIRCEA CROITORU

semn

Omul nou de Anul Nou

O întrebare pe care ar trebui să și-o pună — cred — fiecare om, măcar o dată pe an, ar fi aceasta : „cu ce creier gîndesc eu ?" Celebrul erou al lui Marin Preda, Ilie Moromete, și-o punea sub altă formă : „încotro mergem noi, măi Niculaie ?" (Niculaie era fiul său mezin, nicidecum „călăuzitorul" de mai tîrziu al poporului român.)

Fiind, într-una dintre puținele sîmbete pe care ni le-a purtat pînă acum acest an, prin preajma Gării de Nord, am avut ocazia (neplăcută) să-l aud pe un vînzător de mere și portocale, țopăind ca să se încălzească și repetînd ca un papagal următoarea formulă : „ăsta e Coposu, care roade osu'". Mai încolo, în stația lui 79 și 86, unei doamne indignate cu voce tare că iar au fost votați comuniștii, după ce se văzuse încotro ne-au cărat, din cauza lor și-a „competenței" lor situația fiind cum și este, i se răspunde — e drept, cu jumătate de gură — „păi, înainte toți a fost comuniști ; șoimii patriei nu era comuniști ?" Purtătoarea acestei de-a doua formule interceptate de mine în nefasta sîmbătă despre care vorbesc era un fel de precupeață înfofolită din cap și pînă-n picioare, care a rămas să se consoleze cu o altă femeie, mai tînără și în cojoc maro, după ce doamna și însoțitorul ei reușiseră să-l smulgă declarația că, deși vede că nu e bine, ea l-a votat tot pe Iliescu. „Păi, pe cine altul ?"

Aceste două persoane, vînzătorul și precupețaua, erau oameni ca noi, ca dumneata și ca mine, ca doamna cea modest îmbrăcată și ca însoțitorul ei. Aerul lor simplu nu m-ar fi putut niciodată face să cred că prin mintea lor nu trece nici un gînd propriu (poate că trebuia să spun „prin mințile lor", dar înfrățirea evidentă între formulele pe care le manipulau, sau care îi manipulau pe cei doi, îmi dă dreptul la singular). Dacă ar fi tăcut din gură, într-adevăr aș fi spus „iată două ființe gînditoare, mai puțin învățate, dar gînditoare din moment ce sînt oameni". Însă, după cum se știe de multă vreme, gura bate mai toate celelalte părți ale corpului omenesc și mai ales pe cele sensibile. De ce, așadar, m-am întrebat în simbăta aceea, oamenii respectivi se mulțumesc să-și folosească mințile doar ca pe niște elemente bune conducătoare de zvonuri și sloganuri lansate de oficinele puterii chiar prin gura președintelui cel mai adesea. (Este vorba, de data aceasta, desigur, de președintele României, dl. Ion Iliescu.) Căci, pentru un om stăpîn pe mintea lui, este evident ce os roade dl. Coposu și este evident cine roade adevăratul os. (Să nu-mi spuneți că rima a fost irezistibilă pentru improvizatul nostru artist popular, deoarece atunci sîntem în aceeași situație de nefolosire a propriei minți.) Și, pentru un om în deplinătatea minții sale este, iarăși evident cît de comuniști erau șoimii patriei. Și, mai ales, cine a fabricat aceste două „idei", în folosul său propriu. Vulgaritatea elementară (o mai fi existînd și alta ?) a lor echivalează cu o semnătură descifrabilă : aceleași oficii ale securității de altădată, aceleași minți strîmbate la Moscova sau din ordinul ei, care acuzau prin '46 și pe urmă, tot timpul, în dreapta și-n stînga, de trădare către anglo-americani, sînt autoarele „informațiilor" de mai sus. Știu că bolile îi ating mai întîi pe aceia cu un organism slab sau slăbit. Or, aceste formule imbecile au prins rădăcini noi în mințile a milioane de indivizi. (Care nu se întreabă, pesemne, niciodată : „a cui e mintea cu care gîndesc eu ?") Milioane de oameni sînt, deci, foarte slăbiți de lunga boală comunistă, dar neavînd condiții pentru o reală convalescență, sînt împinși în continuare, în mod diabolic criminal, în ghearele aceleiași maladii, mortale în cele din urmă.

Nicolae Prelipceanu

dictatura personală

Pun pariu că tîmpenia asta nu există — «Matale faci politică?»

Cum, necum, monotonia politică românească, programată ca atare, parșivă, cu care a început acest an, și consolidarea pozițiilor unui nou partid-unic, F.D.S.N., treaptă cu treaptă, pe nesimțite, tinzînd să ocupe toate posturile de conducere în stat posibile, în ministere și prefecturi, cu acordul păgubos al Opoziției democrate, mă îndeamnă să revin, pasager, la uneltele de scris lăsate cumva, de dinainte de Revoluție, deoparte (altfel, nici o clipă abandonate ?), neascuțite sau fără cerneală simpatică, să trag o înjurătură din aceea cu „aia a mamei lor", politrucilor ce ne duc în continuare țara de rîpă cu o inconștiență strigătoare la ceruri și să mă aștern pe burtă pe cîmpia de bătălie a literaturii, o clipă ! Numai o clipă, veghind atent la cursele cotidiene întinse de Putere : să nu ajung să fac jocul ei stînd deoparte ! Parol... Neocomunismul în plină floare, crescut în sere prost încălzite acum, iarna, nu trebuie oricum uitat sau neglijat, lăsat de izbeliște, pe mîna neisprăviților numai, nu ? Trebuie să punem și noi umărul la destabilizarea generală, vorba ceea, dacă tot vine sfîrșitul lumii...

Bun În ultimele două numere ale **Luceafărului** am început să vă tot dau amănunte despre conținutul unei **Declarații** în care mărturiseam spăsit, între altele, că am sosit pentru prima oară în viață la Azuga : coborît de pe Clăbucetul Taurului, venit de la Predeal-Gîrbova, la întîmplare, în zăpada pînă la genunchi și lovit la cap, cu un cucui ciudat, cît toate zilele, în formă de „L" la ceafă, trîntit pe spate, după ce-l mîniasem pe Dumnezeu, se pare, făcîndu-i cu degetul la obraz acolo, în vîrful muntelui, mai aproape de cer, pentru eroii din Decembrie 1989 nerăzbunați moral măcar nici azi...

Se lăsase întunericul cînd am ajuns, obosit, din pădure în centrul orășelului : era în Ajunul Crăciunului anului trecut, pe un ger de crăpau pietrele și tocmai făceam o primă constatare că nu mai pomenisem așa ceva, întîlneam bețiv după bețiv ! Fabrica de bere Azuga va fi modificat, te pomenești, ceva-ceva în gena localnicilor : deși, e drept, un motiv sufletesc exista pentru toți în acea zi, înaintea Nașterii Domnului, să tot bea în cinstea nașterii fiecăruia — în definitiv ? Din cînd în cînd fiind izbit, prin surprindere, de cîte un trecător „aghezmuit" care aluneca pe gheața trotuarului: după o asemenea dezechilibrare avînd să constat, uluit, că pe două din străzile cipale ale orășelului, în centru, cel două, sunt șine de cale ferată, pe cul lor, la nivelul asfaltului, conti o viziune a mea din vîrful Clăbuc Taurului, nimica toată, și se aflu, cu gura căscată, că există un tre șenesc, fără nici o legătură cu C.F (liniile C.F.R.-ului erau la margine șelului, cumva) — ce naiba, își bate de mine localnicii ? Deși, liniile d ferată existau — unde vor fi du Probabil sunt linii „uzinale", „de ciu", care leagă Fabrica de bere Azu liniile curente ale C.F.R.-ului, s găsit ăștia, localnicii, pe cine să păc că, pe un fiu de ceferist...

Între timp, intrasem, invitat cu de unul din bețivii simpatici ai de care mă lovisem pe trotuar, cîrciumă dărăpănată, particulară, pl consumatori : nu era nici o masă și stăteam în picioare, el cerînd o românească și eu o cafea. Eu, curio și simplu, să aflu ce e cu tîmpenia a trenului orășenesc care merge pe locul străzii la Azuga, cum merge vaiul la București, mai ales că, int văr, stătea lume după lume în sta aștepta, stația era chiar în fața se F.S.N. Azuga, cu o firmă uriașă, îi va fi folosind, părăginită și ea, **de spațiul locativ ocupat** — tocmai vasem cu glas tare, cînd... „Matal politică ?", sunt luat din scurt, „ești va împotriva lui Iliescu ?" Pardon dic din umeri, dezmeticit deodată ia gura pe dinainte, îi spun dor nebărbierit, cu ochii mici și bărbie dă că sunt gata să pun pariu că nu nici un tren orășenesc aici, nu știu veni... Pe cît punem pariu ?, a strig rînjind, apucînd de păr pe un alt de la o masă : ia vino, bă și fii n tale aici, auzi ce zice domnul, că nu trenul nostru particular în Azuga ! cular ? Punem pariu pe o mie domnule ? Punem, răspund, dacă ăsta fantomă vine pe linie în centru șelului în jumătate de oră...

Durerea ascuțită din ceafă, a cuc în formă de „L" revenise, odată amețeală adormitoare : oare nu v Cum să visez, durerea ascuțită avea ei care te-ar fi trezit și din morți.

Liviu Ioan Stoi

(va urma)

Vorbe de pe corabia lui Sebastian

● ALCIBIADE : „Fornicație mare la **Uniunea Spoitorilor** : datorită bețivanului **Petre Stoica** a izbucnit un incendiu care a luat foc pînă ce flăcările au cuprins **Casa Monteoru** de pe Calea **Victoriei nr. 115". (România Mare).** ● „Liderul irakian Saddam Hussein este încrezător în reconstrucția rapidă a țării sale !" **(Europa).** ● „Drept răspuns la provocările irakiene din ultimul timp, **America îi dă lui Saddam Hussein 110 pumni de avertisment". (Evenimentul zilei).** ● IULIAN COMĂNESCU : „Pe cerul mărețului și democraticului Irak avioanele americane fac iar F-uri cu geometrie variabilă. E a doua oară, așa că ne putem pretinde un fel de experți de Cismigiu. Seamănă cu un meci de categoria grea. Un adversar e deștept, tehnic, bine pregătit fizic. Ce folos ? Celălalt are devia tare. Mustață și tichie. Și s-a născut prea tîrziu pentru rolul principal din «Dictatorul» lui Chaplin. Mai dă-i cîteva, George !". **(ORA).** ● ALCIBIADE : „Cînd Dumnezeu dă cu parul... Iată că scena politicii mondiale e părăsită de **George Bush**, în timp ce inamicul pe care tot s-a scremut să-l doboare, **Saddam Hussein**, a rămas la locul lui !". **(România Mare).** Un pîrt cu ecou în centrul Bagdadului... ● GABRIEL HUIDEȘ, FIDEL GALAICU : „În ziua de 8 ianuarie 1993, cu o zi înaintea începerii lucrărilor Congresului Intelectualilor de la Chișinău, scriitorul Ion Druță a avut o intervenție televizată în care a susținut că Biserica Basarabeană trebuie să-și mențină legătura cu Biserica din Kiev și implicit cu cea rusească". **(Evenimentul zilei).** ● EUGEN ȘERBĂNESCU : „Scriitori ca Ion Druță cer o «Moldovă mare» ! Adică, nici vorbă de revenire la Țară, din contră imperiul remanent e chemat să înghită și teritoriul de peste Prut, eventual pînă la Carpați". **(România liberă).** Și cît l-am mai corcolit noi pe prozatorul ăsta semănătorist... ● **„La Varșovia.** Rusoaice fac strip-tease în autobuze erotice". **(Expres magazin)** ● DINU ZAMFIRESCU : „În Occident își face tot mai mult loc ideea că există o axă secretă Moscova—București—Belgrad. Dl. Ion Iliescu, prin acțiunile sale, pare să confirme această idee". **(România liberă).** ● „Dl. Iliescu a intrat în Europa. Cu apa. În calitate de specialist în lichidul cu pricina, ne-a declarat că noi, bucureștenii, consumăm de trei ori mai multă apă decît locuitorii Parisului". **(Expres magazin).** ● MIRCEA DINESCU : „Numai apa din galoșii bucureșteanului face cît apa consumată de francezi pe-un an de zile". **(Academia Cațavencu).** ● ION CRISTOIU : ....„se pare că ne aflăm în plină paralizie a puterii, în plin brejnevism". **(Evenimentul zilei).** ● ALEX. ȘTEFĂNESCU : „Nimic spectaculos nu se va întîmpla în România în 1993. Ca și calmul seismic, calmul național durează la noi patruzeci-cincizeci de ani. Prin anii 2030—2040 ne vom sătura, în sfîrșit, de «perioada de tranziție» și vom cere o schimbare". **(Zig Zag).** ● STOICA ENACHE : „La Brașov, porcii dorm în caroseriile de autobuze". **(Cuvîntul).** ● LOREDANA STOICA : „Nicu Ceaușescu și-a recăpătat vila de la Sibiu". **(VIP)** ● DE MICHELANGELO : „Își strecurăse o palmă sub fesele lui și cu vîrful degetelor îi freca anusul din ce în ce mai sălbatic, pînă cînd reușise să pătrundă cu unul în caverna caldă și strîmtă. Cu degetul mare îi mîngîia punga strîmtă în care cele două bile, mărite și tari, abia încăpeau". **(Sex-Press).** ● N. G. : „Tu nu credeai că vlaga ei ți-o storc, / Dar te-ai convins : capitalistu-i porc !". **(Socialistul).** ● CORNEL NISTORESCU : „Și cînd deschid televizorul și **suflu în pumni, îl văd pe unchiul nostru** din Elveția, prințul Sturdza care ne suflă în sin o căldură parfumată". : „Și omul ne-a arătat ce nătîngi sîntem dacă nu vedem ce prim ministru deștept și talentat avem". **(Expres).** ● EUGEN FLORESCU : „Feudalismul în agricultură s-a desființat abia în 1954". **(Vremea).** ● OCTAVIAN PALER : „Lichelele înfloresc iarăși"... **(România liberă).** ● ADRIAN A LUI GHEORGHE : „Au trecut trei ani de la revoluția din decembrie '89. Peste trupurile tinerilor care au murit atunci îi vedem astăzi cățărați pe Vadim Tudor, Păunescu, Verdeț ca niște croncănitoare de pradă". **(Acțiunea, Piatra Neamț).** ● SIMION BUIA JR. : „Constanța Robu — C. V. Tudor. Cel mai lung proces de calomnie din istoria justiției române". **(România liberă).** ● ASPIDA : „Fostul procuror Dan Ioan Mirescu, zis Ancuța, dat afară din Procuratura României pentru incompetență, s-a apucat de gazetărie pe lîngă România Mare". **(Expres magazin).** ● CEZAR ANDREESCU : „Avocatul Nicolae Bobu își amintește că regele Cioabă era o unealtă a lui Ceaușescu". **(Cuvîntul).** ● SORIN IONESCU, REMUS HARALAMBIE : „Un tînăr navigator a fost mușcat de penis de o profesoară". **(Evenimentul zilei).** ● SIMION BUIA JR. : **„Un cunoscut furt de mașini".** „Printre cei 10 inculpați figurează și dl. **Diamandescu Claudiu Aurelian** fiul celebrului Corneliu Diamandescu la 13—15 iunie 1990 a fost șeful Poli țară, iar acum e atașat militar în de Sud !". ● COLONELUL (r) I. NARU : „Cum Drăghici a ținut iredentiștilor toată viața, acum ace **ține și ei în brațe"... (Spionaj Contrasp** ● „Un văr primar al lui Mate vin : Gheorghe Funar". **(Vremea** ILIE NEACȘU : „Legionarii au fos luși pe lîngă noi". **(Europa).** ● GHEORGHE : „Ne-ar mai fi trebu trei sau cinci ani de efort, suferinț crificii personale și publice și-am f cu toată România și cu libertatea me **atîta cîtă era în noi". (Vremea).** ● STANCA : „Eminescu s-ar răsuci în **mînt..." (Tineretul liber).** ● **Telefor noapte.** DL. GHEORGHE ȘERBAN București, str. Șura Mare nr. 1 : „ l-am văzut la televizor pe Ion Iliesc întîmplat ceva cu dînsul ?". **(Evenir zilei).**

Petre Stoi

Concursul de traduceri „Iulia Hașdeu"

Juriul concursului de traduceri din lirica Iuliei Hașdeu inițiat de Asociația Culturală „Iulia Hașdeu", juriu format din scriitori, traducători de prestigiu, cadre universitare, cercetători și istorici literari, profesori și elevi (d-na Any Bentoiu, d-ra Manuela Boatcă, d-na Crina Bocșan, d-na Marga Labiș, d-na Anca Papastate, d-na Tania Radu și d. Radu Toma) a acordat următoarele premii : premiul întîi — domnului Mihai Dinu, cadru didactic la Universitatea din București ; premiul al doilea — domnului Eugen Deutsch din Iași ; premiul al treilea — domnișoarei Raluca Grigoriu — studentă la limbi clasice, în anul I ; mențiunile au revenit : pentru locul I domnișoarei Codina Dușoiu din București, studentă ; domnișoarei Alina Radu — studentă la Facultatea de Medicină din Constanța ; pe locul II sînt domnișoara Bianca Larisa Busuioc din Hunedoara și domnișoara Adela Tudor din Timișoara ; mențiunea a III-a a revenit domnului Corneliu Vasile din Caracal, profesor, și domnului Paul Racoveanu din București, student la Facultatea de Medicină.

Poeme de Grigore Vie în limba bulgară

RECENT LA EDITURA „NARO NA KULTURA", SOFIA, PRESTIGIOASA COLECT „GLOBUS POETIC", A FOST P BLICAT VOLUMUL DE VERSU ALESE ALE POETULUI ROM DIN CHIȘINĂU GRIGO VIERU — „METAFORE A BASTRE", ÎN TRADUCERI LUI OGNEAN STAMB LIEV, BUN CUNOSCĂTOR TRADUCĂTOR AL LITERATUI ROMÂNE, PREMIAT ÎN 1991 UNIUNEA SCRIITORILOR. CA TEA A FOST FOARTE BI PRIMITĂ DE CITITORII BU GARI ȘI DE CRITICĂ. PRINT GAZETELE CARE AU SEMN LAT APARIȚIA ACESTUI V LUM SE NUMĂRĂ : „LITERAT REN VESTNIC", „A.B.C." „UTR ȘI „LITERATUREN FORUM OGNEAN STAMBOLIEV PR GĂTEȘTE PENTRU TIPAR AL TREI VOLUME APARȚINĂ SCRIITORILOR ROMÂN MIRCEA ELIADE „LA ȚIGĂNC MIRCEA DINESCU „POEZII" ANTOLOGIA „DEMOCRAȚ NATURII" (POEȚI TINERI D ROMÂNIA).

Hristo Petrov

ZIUA DE MÎINE

Maturizarea (I)

Notam cu cîteva zile în urmă că împărţirea lumii politice româneşti nu are cum să fie definită de linia care trece între conservatori şi reformişti ci de aceea care separă fantaştii de realişti. Inutil să fii reformist dacă nu eşti un realist şi trăieşti într-o lume de fantasme ; vei face mai mari servicii taberei conservatoare decît în cazul în care i-ai aparţine. Desigur, conservatorii, opunîndu-se mersului firesc al lucrurilor nu pot fi decît fantaşti oricît de pragmatici ar părea. Există însă o separare încă mai limitativă decît aceea a realismului şi non-realismului — este separarea maturităţii de infantilism. Maturitatea este realism interiorizat şi stabilizat — făcut ireversibil şi inexpugnabil. Fiinţa infantilă poate fi — episodic — realistă prin inducţie. Înveţi copilul să fie serios ; întorci capul, el scoate limba. Să recunoaştem că se pot număra pe degetele de la o mînă numărul oamenilor politici români de astăzi care nu au procedat aşa în raport, cu antrenorii sau instructorii lor politici, indiferent care vor fi fost aceştia.

O naţiune care, în urma unor bulversări asemenea acelora aduse de Revoluţia noastră, îşi descoperă propria copilărie, cu cine poate vota dacă nu cu acel grup politic inspirînd într-o mai mare măsură sentimentul maturităţii. Votul este un act cu rol — în planul psihicului electoratului — compensator. Voi reveni la acest aspect. Pînă una-alta să observăm că **dacă drumul la iad este pavat cu bune intenţii, drumul contra reformei este pavat cu măsuri reformiste, aşezate una lîngă alta de reformişti infantili şi fantaşti.** Atît de profund este infantilismul politic românesc, atît de mulţi sînt fantaştii care scad speranţele înnoirii, încît trebuie să ne întrebăm cu seriozitate dacă Dumnezeu nu ne-ar face un bine mai mare scutindune de partea păguboasă a opoziţiei, decît scutindu-ne de putere. Ba chiar am putea presupune că dacă ne-ar face ultimul dar fără să ni-l facă şi pe primul, acesta nu ar fi decît cel puţin inutil.

Între cei maturi şi infantili nu este doar o problemă de neajustare sau, la limită, de ajustare comportamentală ; între unii şi alţii s-a dat — şi continuă să se dea — o adevărată luptă. În fond, cu o opoziţie mult sub necesităţile politicii şi istoriei româneşti actuale, **scena noastră publică nu a fost şi nu este încă decît teatrul confruntării între grupul fondat prin activitatea fostului comitet central şi cel aparţinînd instituţiei blasfemator denumită academie, respectiv instituţiei de spălare a creierelor „Ştefan Gheorghiu".** Au învins, în linii mari, primii oameni mai experimentaţi şi mai puţin fantaşti. Ultimii sînt menţinuţi pentru crearea aparenţei animaţiei, şi pentru decor. Aceştia, dominaţi de nostalgia epocii lui Gheorghiu-Dej, şi de speranţa locului liniştit în spatele perdelei de fum a unor teorii groteşti, sucombă lent într-un infantilism fatal, prea infantil spre a mai înşela. Dacă problema infantilismului şi respectiv a maturizării rămîne totuşi una atît de importantă şi, nu rareori, greu de localizat sub aparenţe diverse şi stranii, înseamnă că avem de făcut recurs la ştiinţa care chiar de aceasta se ocupă, de evoluţia individului uman — respectiv la psihanaliză. Am mai spus — nu o dată — că eliminat fiind marxismul dintre teoriile fie şi minimal considerabile, politologia, filozofia socială şi teoria istoriei nu mai au, de acum, decît două sisteme conceptuale apte a le oferi un suport solid şi general utilizabil, respectiv psihologie modernă (în principal, psihanaliza) şi teoria spengleriană a stilului. Sînt motive pentru a socoti că prima dintre acestea reuşeşte în mai mare măsură să stabilească punţi între aspectele generale şi datele concrete ale situaţiilor socio-politice.

Sigmund Freud a văzut maturizarea sub un întreit aspect — oricum, el a fost primul care a reuşit să stabilească faptul decisiv pentru cunoaşterea omului, că nici informaţional şi nici ca abilităţi dobîndite copilul nu este adult mai mic, mai slab informat, mai puţin abil ci este, simplu şi clar, cu totul altceva decît un adult. Pentru Freud, precum pentru Jean-Jacques Rousseau, copilăria este o trimitere a fiinţei umane în trecut, atît doar că între perioadele vieţilor celor doi a trăit, a gîndit şi a scris Darwin. Pentru Rousseau copilul relevă originea spirituală a umanităţii, dar pentru Freud el relevă originea sa instinctual-biologică. Ideile lui Rousseau au retrăit un moment de glorie în opera fiinţei atît de aproape de desăvîrşire care a fost Antoine de Saint-Exupery. Idealizarea rousseauistă a copilăriei se cerea însă depăşită cumva — evenimentele vieţii marelui filozof nu încurajează pe aceia care ar prefera să se oprească pe pragul studiului freudian, în scopul păstrării unui aer, suplimentar, de frumuseţe, plutind peste o lume de amintiri şi de speranţă. Sub raport instinctual Sigmund Freud descrie în viaţa copilului băiat mai întîi ataşamentul matern, apoi complexul oedipian urmat de complexul de castrare şi în sfîrşit identificarea cu tatăl. În cazul fetiţei ordinea este esenţial modificată fiind vorba de secvenţa ataşament matern — complex de castrare — complex oedipian — eventual identificarea cu mama. Infantilism, în cazul unui tînăr, sau al unui adult, înseamnă că, în copilărie, cîndva aceste lanţuri nu au fost integral parcurse. De ce ? Se vede că în parcurgerea completă a acestor determinări instinctuale rolul tatălui este decisiv, la trecerea de la complexul de castrare către altceva. Băiatul spre a depăşi respectivul moment are a se identifica tatălui, care, deci, nu poate apărea copilului ca degradat valoric. Fata depăşeşte sentimentul privării anatomice de penis printr-o legătură afectivă specială tot cu tatăl, în cadrul formării unui complex oedipian specific. În amîndouă cazurile, ataşamentul faţă de tată suplineşte frustrarea peniană a fetei şi teama că va fi castrat a băiatului. Degradarea morală şi socială a condiţiei masculine va genera, în conformitate cu schema lui Freud, o tendinţă a fiinţei ce se dezvoltă în cercul complexului de castrare. Iată deci că relaţiile socio-familiale şi socio-personale pot influenţa decisiv maturizarea instinctuală a omului.

În funcţie de parcurgerea corectă a stadiilor arătate mai sus şi de stagnare în unul sau altul dintre acestea asistăm la maturizare sau imaturitate în alte două planuri. Ca modalitate de exprimare erotică, iniţial copilul este activ bucal (incorporînd în sine şi distrăgînd obiectul plăcerii), apoi anal (dînd, ejectînd pentru plăcere) şi, în sfîrşit, genital (procedînd interactiv). După o altă dimensiune psihică, principiul plăcerii, dominant la copil, lasă loc, în viaţa adultă principiului realităţii. Adultul echilibrat şi normal a depăşit complexele oedipian şi de castrare şi prin identificare cu unul sau altul dintre părinţi nu mai are nevoie de noi identificări (oricum, nu de unele profunde), se manifestă, ca libido genital (deci interactiv) şi concepe lumea după principiul realităţii. Infantilismul este rămînere în zona complexului oedipian sau de castrare, relaţie interumană de tip pregenital, deci noninteractivă, cu o predominanţă fie a sadismului oral (destructiv), fie anal (privativ faţă de ceilalţi) şi un comportament dominat de principiul plăcerii. Plăcerea este, fatal, egocentrică. Saint-Exupery are dreptate — şi vom stabili mai apoi de ce — cînd ne propune să vedem în fiecare copil un mic prinţ, dar este evident că personalitatea infantilă nu ar putea sta nici la originea principiilor generale de drept şi nici la aceea a mai recentelor drepturi ale omului. Rămîne de remarcat că principii morale excesive pot favoriza, cu precădere, nerezolvarea complexului oedipian, iar o degradare socio-umană avansată va genera mai ales un infantilism prin complex de castrare.

Caius Dragomir

momos

Amintiri neplăcute (II)

În primăvara lui 1989 în redacţia **Românici Literare** nu mai rămăseseră decît 3 sau 4 angajaţi care nu erau membri de partid. Printre cei rămaşi în afara organizaţiei mă număram şi eu, alături de criticul Valeriu Cristea. Atmosfera din redacţie era foarte tensionată mai ales după darea afară din partid şi din slujbă a lui Mircea Dinescu, acuzat de legături strînse cu cîteva ambasade şi demascarea publică a lui Octavian Paler, la care participaseră şi prozatorii Vasile Băran şi Platon Pardău. Pe acest fundal, D.R. Popescu a hotărît că e momentul să facă noi membri de partid. Din cei 4 am fost aleşi 2, Valeriu Cristea şi cu mine. Valeriu Cristea, după lungi frămîntări, s-a hotărît să refuze hotărît. Eu, care mai trecusem prin asemenea încercări ruşinoase, am folosit vechea tactică. Am spus un da hotărît, apoi am continuat ezitînd şi părînd foarte ruşinat de ceea ce urmează : „numai că ştiţi, eu am o mulţime de rude în străinătate, printre care şi o soră". D.R.-ul a ezitat şi el, apoi mi-a spus că o să rezolve el şi chestia asta. Nu ştiu cu cine a vorbit, dar după aproximativ o lună mi-a trimis vorbă că „s-a rezolvat" şi să-mi fac dosarul. Şi intuind că nu sînt prea grăbit i-a însărcinat pe Băran şi Pardău să mă prelucreze. Pardău şi-a luat misiunea în serios şi de cîte ori punea mîna pe mine mă prelucra, sfîrşind invariabil cu vorbele misterioase : „Ştii, dragul meu, e mai bine să fim noi în Partid, decît ei." Care „ei", n-am priceput niciodată, şi nici el nu mi-a explicat. Vasile Băran, în schimb, m-a luat într-o zi pe culoar (toată lumea vorbea în grupuri mici numai pe culoarele Casei Scînteii) şi mi-a spus : „Uite care-i treaba, eu trebuie să te conving să intri în partid, dar n-am nici un chef să spui după aia că te-am fugărit să intri. Aşa că faci cum crezi", şi de atunci n-a mai adus subiectul în discuţie. D.R.P. nu glumea însă şi după oarecare vreme m-a chemat şi m-a întrebat ce-am de gînd. I-am răspuns că eu sînt un oportunist şi că oportunistul din mine nu-mi permite să mă fac membru de partid. S-a lăsat un moment de tăcere pe care l-a spart Constantin Ţoiu care asista la discuţie : „Văd şi eu în fine un tip cinstit în biroul ăsta !", după care a izbucnit în rîs. D.R.P. a zîmbit şi el şi m-a condus afară din birou. Pe culoar mi-a spus : „O să încerc să fac tot ce pot pentru a te trimite în America."

Peste o lună eram într-un avion Pan-Am care urula liniştitor deasupra oceanului.

Ştefan Agopian

minimax

Zăbovirea în istorie

Graţie **Suplimentului cultural** al **Cotidianului**, numărul din 18 ianuarie curent, am putut afla noi amănunte despre un viitor posibil al României în viziunea lui Francis Fukuyama, autor care suscită interesul cu atît mai mult cu cît nu doar filosofează ci a fost, şi poate mai este încă, unul dintre experţii în strategia diplomaţiei americane. „Revoluţionarii care au înfruntat Securitatea ceauşistă în România... au fost cei mai liberi şi, în cele din urmă, mai **umani indivizi.** Ei erau foşti **sclavi** care au dovedit că sînt în stare să-şi pună viaţa în pericol, într-o bătălie sîngeroasă, pentru a fi liberi." Într-adevăr, aşa a fost. Sau, a fost şi aşa. Dar cum (de) s-a ajuns la confruntarea directă, în stradă, întîi şi îndeosebi la Timişoara iar apoi la Bucureşti ? Deşi decisiv pentru înţelegerea momentului, răspunsul la o asemenea întrebare este incert. Oricum, este totuşi incontestabil că şi în România sclavii, nişte sclavi, şi-au riscat viaţa în schimbul libertăţii. Cîndva, cu trei ani în urmă. Că între timp s-au vindecat, asta e altă poveste şi pînă a zăbovi asupra-i merită să fie citat în continuare politologul american spre a vedea ce (ne) profeţeşte. „Dar dacă, în cele din urmă, aceştia izbindesc — aşa cum ar trebui — ei îşi vor crea o societate democratică stabilă în care lupta şi munca, în vechiul sens al termenilor, devin învechite, în care posibilitatea de a fi pe cît de liberi, pe atît de umani, cum fuseseră în lupta revoluţionară, este abolită. Astăzi îşi imaginează că vor fi fericiţi odată ajunşi în ţărîmul promis, pentru că, într-adevăr, acolo se împlinesc multe din nevoile şi dorinţele obsedante în România sau China de azi. Într-o bună zi, oamenii de acolo vor avea spălătoare automate de vase, aparate video şi automobile personale. Dar vor fi oare **satisfăcuţi de ei înşişi ?**" Este — nu-i aşa ? — o perspectivă îngrijorătoare pentru **România !** Lăsînd însă deoparte gluma, fragmentul din ultima carte a lui Fukuyama (**Sfîrşitul istoriei şi ultimul om**, 1992) publicat de **Supliment** împreună cu cîteva dintre reacţiile critice iscate, îndreaptă gîndul către viitorii posibili ai României într-un moment cînd starea politică, economică, psihosocială şi morală a societăţii noastre permite din ce în ce mai puţin optimism.

La început a fost... revoluţia ! Cu, sau fără ştirea Securităţii ? Mereu şi mereu aceeaşi obsedantă întrebare ! Pentru naivi. La urma urmelor, rezultatul contează. Două treimi dintre miniştrii care compun actualul guvern sînt — potrivit celor declarate de Liviu Turcu şi confirmate de Ion. Mihai Pacepa — colaboratori ai „fostei" Securităţi ; „fostă" pentru că şi-a schimbat doar firma, „băieţii" rămînînd pe poziţii în toate domeniile, adică fiind ce-au fost şi încă mai mult decît atît. Da, dar s-a renunţat la ideologia comunistă şi beneficiem de pluralism politic, ideologic şi cultural. Plus libertatea presei. Plus paşapoarte. Iar actualul partid de guvernămînt, componenţa Parlamentului, preşedintele, toate, sînt rezultatul alegerii poporului. Într-adevăr, însă nu mai puţin evident este că actuala putere manifestă două principale elemente de continuitate preluate de la fostul regim totalitar. 1) Chiar dacă s-a renunţat la ideologia comunistă şi la partidul unic, subsistemul politic, Statul, se comportă, dacă nu chiar identic, oricum foarte asemănător, căutînd să controleze, ca şi înainte, întreaga activitate socială. Faptul că FDSN îşi impune oamenii în întreaga administraţie la fel ca şi tărăgănarea economică a guvernului Văcăroiu nu sînt decît consecinţe ale aceleiaşi concepţii de guvernare iar impresia de haos nu este altceva decît efectul produs de „mimarea" descentralizării, democratizării şi liberalizării la care puterea este obligată pentru a obţine ajutorul occidental. Şi, mai mult decît atît, menţinerea extremei naţionalist-comuniste (cu două partide reprezentate în Parlament finanţate de poliţia politică secretă — aflăm de la acelaşi I.M. Pacepa) indică alternativa politică de rezervă — C.V. Tudor este felicitat de preşedinţie cu ocazia **zilei de naştere !** 2) Pregătirea minuţioasă a represiunii violente se face la fel ca şi înainte iar „linia melodică" a scenariului ce va fi folosit la o adică poate fi intuită în evenimentele calde din 1990.

În fine, dacă perspectivele de evoluţie ale societăţii româneşti au din ce în ce mai puţin de-a face cu „ieşirea din istorie", pentru a folosi o expresie a la Fukuyama, adică dacă modelul capitalismului-democrat este din ce în ce mai puţin probabil, explicaţii mai pot fi găsite, neîndoielnic, în modul cum a reacţionat intelectualitatea, pe de o parte şi, pe de altă parte, corelat, în resemnarea marii majorităţi sociale. În faţa unui adversar ordonat şi disciplinat, opoziţia politică a fost măcinată mereu de lupte interne, de politicianism, de orgolii, dispusă la compromisuri păguboase ori chiar vinovată de corupţie pură şi simplă. De unde şi (a) credibilitatea puterii, atîta cîtă este, dar suficientă pentru menţinerea aparenţelor unui regim democratic, împreună cu (b) compromiterea a înseşi ideii de opoziţie politică. De bună seamă că „băieţii" îşi au partea lor de merit şi ca nu este deloc neglijabilă în obţinerea acestei situaţii, însă nu sînt doar ei autorii. Se va termina vacanţa parlamentară şi probabil că vom vedea cum guvernul Văcăroiu, în pofida acuzaţiilor grave ce i-au fost aduse de cei doi foşti ofiţeri de securitate, o să rămînă mai departe şi or să rămînă şi partidele din opoziţie în Parlament. În timp ce restul, marea majoritate a celor umiliţi şi obidiţi vor astepta indexări de salariu, vor asculta explicaţii date la tv de preşedinte sau de primul ministru vor fura, care şi cît va putea, se vor îmbăta, vor face greve ş.a.m.d., în toate păstrîndu-se însă măsura, adică fără să se ajungă la confruntări de amploare cu puterea care, la rîndu-i, pe cît posibil, va avea grijă ca mizeria să nu atingă cote insuportabile.

Pe de altă, parte, ar fi nedrept să nu fie luate în seamă şi oarece motive de speranţă. Bunăoară, iată că vom avea în fine o foaie care să ne aducă pacea în gînd şi în simţire, eliberîndu-ne de **dileme !** Iar sîmbăta o să avem cîte patru filme la televizor cum nimeni nici n-ar fi îndrăznit să viseze pe vremea împuşcaţilor. Şi o să-l avem şi pe A. Păunescu la Consiliul Europei, să-i mai înjure şi pe ei, federalizarea mamii lor ! Adică de plictisit n-o să ne plictisim. Ba chiar putem să ne distrăm de-a binelea cu „Divertis" cu „Academia Caţavencu" etc. O să fie el gulag da, cel puţin o vreme, barem o să fie un gulag vesel !

20 ianuarie 1993

Şerban Lanescu

Un moment al criticii

Am fi vrut să sugerăm prin titlul de mai sus ideea de „criză" care afectează disciplina criticii în clipa de față, o criză pe care ea o trăiește tocmai pentru că i s-a redat libertatea fără ca ea să fi știut a-și regăsi statutul autentic. Libertatea, se dovedește azi, nu e doar aceea a absenței constrîngerilor exterioare, ci și un fapt lăuntric, un fapt de curaj și de răspundere față de ea însăși ținînd adică de definiția ei însăși. Istoria a lăsat-o să-și demonstreze virtuțile ; mai mult încă, a somat-o să se regăsească pe sine. O stare conflictuală este regimul ei permanent, așa că să nu ni se spună să mai așteptăm, să lăsăm evenimentele să se decanteze, să lăsăm respirația istoriei să se liniștească ; dimpotrivă, climatul de violență e propice criticii.

Te-ai fi așteptat ca prăbușirea regimului socialist, dispariția peste noapte a statului totalitar să însemne un moment de explozie a criticii, de avînt și de proliferare în toate direcțiile mai înainte zăgăzuite, dar mai ales în direcția exprimării răspicate a opiniei. Și totuși, pe cît de curajoși și de impetuoși s-au arătat criticii în comentariul politic, pe atît au fost ei de rezervați și de timizi în exercițiul vocației lor fundamentale. Ai fi crezut, în primele zile ale anului 1990, că în literatură se va produce o deblocare generală, o deschidere, o tragere de cortină, o ieșire la rampă, o pogorîre a actorilor în sală și o pătrundere a publicului pe scenă, că vor apărea vocații necunoscute, energii noi și se vor trezi la cei vechi energii nebănuite.

Căci, în fond, marea interdicție a defunctului regim tiranic urmărise și ascunderea. Nu se putea vorbi despre scrii întregi de scriitori în ultima vreme, nu se putea lua în considerație întreaga lor realitate. Iar esteticește vorbind (unde judecata de valoare e și una de existență) nu le puteai stabili cu adevărat, la nici unul, cuantumul de existență, chiar dacă aveai voie să le pronunți numele. Radu Gyr sau Horia Stamatu, C. Virgil Gheorghiu sau Mihai Villara nu aveau decît problematic o existență, sau nu aveau de loc, în timp ce un Petru Dumitriu sau Ion Caraion avuseseră una dar și-o pierduseră. Lui Aron Cotruș sau Blaga nu li se îngăduise să și-o regăsească integral. Eclipse imprevizibile și incalculabile amenințau tot timpul peisajul literaturii românești, mai ales în contemporaneitatea cea mai vie, nefixată. Orice judecată, orice atribut, orice verdict păreau dubioase pentru că erau arareori produsul unei acțiuni libere ; un „adevăr" critic înainte de 1989 avea totdeauna și o încărcătură de minciună : altfel se rostea fraza „Eminescu e un mare poet" în 1940 și altfel în 1960 sau 1980. În jurul anului 1960 a spune că Arghezi e un mare poet cuprindea o notă accentuată de fraudă, pentru că el era comparat mental nu cu Blaga sau cu Ion Barbu, așa cum s-ar fi cuvenit, ci cu Beniuc, ceea ce scădea considerabil „altitudinea" aprecierii. Sau să luăm alt caz, încă mai frapant, pentru deformările pe care le provoca atmosfera literară a epocii, eventual cea mai pură : cel puțin trei decenii, G. Călinescu a fost considerat o apariție miraculoasă, o comoară de daruri, o inteligență supremă, un spirit de acută originalitate în tot ce făcea. Meritele sale existau desigur pentru orice judecată, de oricînd, dar erau mai modeste dacă ne gîndim la situația lui reală, nu la cea artificială pe care i-o creaseră (uneori chiar fără voie) comuniștii. Aceasta presupunea o eroare prin omisiune : marele scriitor nu era judecat printre adevărații lui contemporani : M. Eliade, C. Noica, Emil Cioran, Eugen Ionescu, ci raportat (măcar tacit) la Ion Vitner și N. Moraru, eventual la G.C. Nicolescu și D. Popovici, în cel mai bun caz la M. Ralea și Tudor Vianu. O punere a lui absolut necesară și firească în ecuația reală temporală în care a existat ne dă proporțiile mai exacte ale personalității sale.

În critică (și cu atît mai puțin în istoria literară care reprezintă o etapă mai elaborată, mai rațională a judecății de valoare) nu se poate admite că „ai greșit bine", adică fără justificări reale să fi ajuns la vreo justă evaluare estetică. Ce să mai spunem atunci cînd unui artist i se exagerează valoarea doar pentru că în felul acesta e diminuat altul, fără merite hotărîte sau chiar un impostor. Cu toții am trăit fenomenul exaltării lui Marin Preda, a cărui valoare a fost mult „ridicată" din motive anti-Barbu ; faptul că el a păstrat oarecare decență în turpitudinea vremii, i-a făcut pe mulți să uite că a fost el însuși un ultraprofitor al comunismului sau i s-a ocultat cu totul perioada lui obscură, a anilor de după debut, pînă și-a cucerit o reputație și a dobîndit un statut privilegiat, ceea ce chiar în relativul istoric reprezintă o impostură, dar i-a îngăduit atitudini și gesturi pozitive, un așa-zis „curaj" și oarecare generozitate, de babab în socialism.

Într-o atmosferă atît de viciată cum e aceea din țara noastră în tot timpul comunismului, dar chiar și după „dezghețul" care părea definitiv, de după 1964—1965, valorificarea cîte unui nedreptățit s-a făcut (chiar de oamenii de bună credință) cu o adresă polemică, eventual chiar cu ajutorul unei adversități care în condiții normale n-ar fi existat. Așa, de pildă, mulți susținători postumi ai lui Blaga au crezut de cuviință să pună în acțiune procedeul ricoșeului anti-arghezian — arareori procedînd deschis în formula autenticului partizanat literar (cazul lui Ion Maxim) de cele mai multe ori poate inconștient, oricum în perfectă onestitate.

Alteori se dezvăluie partizanatul politic mascat sub egida falsă a „apărării valorilor". Să ne gîndim la campania imundă întreținută de Eugen Barbu întru apărarea „divinului critic", G. Călinescu, o afacere urzită din umbra de Vasile Nicolescu de la „înălțimea postului lui de control deținut în epocă și de la care au pornit multe ticăloșii nemaiștiute azi ; o campanie condusă de o personalitate atît de compromisă ca autorul **Gropii** (și care, pe deasupra, desfășura el însuși o activitate de pamfletar virulent și profund nedrept prin care chiar se lăuda că a demolat multe „valori"), de M. Ungheanu. Al. Piru, M. Drăgan, M.N. Rusu și atîți alții (G. Gibescu, Gh. Gheorghiță). O asemenea acțiune (avînd ca scop ocul intimidarea criticii) nu numai că n-a dus la nimic pozitiv în favoarea celui „apărat", dar a fost repede deviată într-o acțiune anti... Lovinescu, de o nedreptate stridentă și tot atît de steril în efecte pe care istoria literară le-ar putea reține.

Dar istoria acelei epoci nu poate fi scrisă fără a semnala aceste anomalii care par secundare și sunt mai greu de depistat în trecutul cețos, pentru că nu sunt cuprinse în vreunele din declarațiile și programele prea generale ale Partidului pe „frontul ideologic". A existat, în afara crimelor oficiale, și unele de subsol. Obtuzitatea culturnicilor, acțiunile de gangsterism literar, posibilitatea oferită cîte unui privilegiat de a se răfui cu un „dușman" neapărat și a executa pe cine voia, au otrăvit atmosfera literară a ultimelor două decenii de comunism, în mod paradoxal profitîndu-se de relaxarea rigidității oficiale, dar în fapt alterîndu-se însăși ideea de libertate, care se oprea în fața dreptului la replică.

Orice „situație" dobîndită în comunism, chiar dacă are justificări deplinde pare a fi rezultatul unei fraude și trebuie pusă în discuție.

Alexandru George

povestea vorbei

Stil nominal,stil verbal

În 1960, cînd nuanța și preciza diferențele dintre stilul nominal și stilul verbal în proza engleză, Rulon Wells se raporta la o respectabilă tradiție a retoricii practice și a stilisticii normative. Explicînd dificultățile de a delimita cele două maniere stilistice (dar și avantajul unei perechi simple și pertinente în diagnosticarea unui text), autorul repunea în discuție o indicație didactică extrem de clară : „nu folosi nominale cînd poți folosi verbe ; nu face economie de verbe". Nu găsesc un echivalent la fel de simplu și direct al acestei slogan retoric în practica didactică românească. Abuzul de uriașe grupuri nominale (grupuri care cuprind un centru nominal, de obicei un substantiv, și determinanții săi) nu mi se pare a fi neapărat o trăsătură a limbii române ; în cazul nostru ar fi vorba mai curînd de o normă stilistică prea îngăduitoare. Stilul nominal nici nu putea fi stăvilit în ultima jumătate de secol — pentru că respingerea lui ar fi pus în discuție, implicit, limbajul de lemn oficial. Stilul nominal e unul din mecanismele prin care limbajul de lemn își taie legăturile cu realitatea: punerea în umbră a verbului atrage după sine impersonalizarea tonului, abstractizarea discursului, pierderea mărcilor de timp. Se vorbește atunci despre entități autonome și nelocalizate, de tipul „ridicarea neîntreruptă a nivelului de trai al întregului popor" sau „rodul activității tuturor oamenilor muncii, fără deosebire de naționalitate, a întregului popor, strîns unit în jurul partidului — forța politică conducătoare a națiunii noastre..." ș.a.m.d. E totuși posibil ca o cauză mai adîncă a răspîndirii acestui stil să stea într-o absență — a banalelor și adesea disprețuitelor continuatoare ale vechilor retorici : manuale de redactare, de tehnica scrisului (nu de „măiestrie", desigur). Ar merita discutat (cu argumente istorice) dacă îndemnurile de tipul „Fii clar — fii concis — evită abstracțiunile" au lipsit în ultimele decenii doar pentru că ar fi avut un caracter subversiv — sau și pentru că locul le fusese ocupat, mai de mult, de cele literaturizante: „Fii expresiv — pitoresc — poetic — sugestiv...".

Oricare ar fi cauza, există în limba română de azi o extindere a stilului nominal din limbajul științific și din cel administrativ, cărora le aparține de drept (prin caracterul abstract, impersonal, monoton în reproducerea denumirilor, a titulaturilor) — în zone mult mai puțin rigide ale comunicării. În publicistică, în limbajul politic, în utilizările practice, nespecializate ale limbii — stilul verbal e mult mai avantajos — pentru că e mai viu, mai dinamic și mai concret. E totuși preferat, adesea, și în aceste sfere ale limbajului, stilul nominal : într-o anumită măsură, pentru că a reușit să se identifice cu limbajul cult, să ofere imaginea unei distanțe maxime față de cel popular și familiar, față de stilul firesc, spontan. Nobil, savant, ezoteric — stilul nominal seduce prin mărci exterioare ; dar seduce mai ales (cum arăta în articolul pomenit la început R. Wells) prin comoditate. Pare ciudat să afirmi că un stil elaborat, artificial în raport cu limbajul dialogului cotidian, e mai ușor de mînuit decît altele. Desigur, stilul nominal „se învață". Dar mecanismele lui, odată deprinse, permit reaplicări prea puțin inventive. Nuanțele de sens pentru care ar trebui căutat verbul potrivit sînt mult mai simplu sugerate prin acumulare de adjective. Eticheta de „stil nominal" nu se poate aplica prin simplă statistică ; dacă s-ar lua în considerare numărul mai mare de substantive și adjective în raport cu verbul probabil că orice stil ar deveni unul nominal ; de fapt, relevante sînt doar lungimea grupurilor nominale, aglomerarea lor. Verbul își pierde relieful devenind fie substantiv sau adjectiv (**efectuare, stabilire ; efectuat, stabilit**) fie un simplu element de legătură, instrument al echivalenței semantice (**este, înseamnă, constituie, reprezintă** etc. O replică dintr-un interviu, cu leasă la întîmplare dintr-un ziar, oferă ilustrarea cea mai banală a fenomenului : „Există însă o imagine eronată privind acordarea de posibilități societăților cu participare de capital străin înmatriculate în România de a dobîndi drept de proprietate asupra terenului pe care există sau se amplasează obiective de investiție". Aplicați acestei propoziții (are un singur predicat : **există**) testul traducerii într-o limbă modernă oarecare. În asemenea cazuri, sîntem tentați să incriminăm datele limbii (greoaie, confuză, ambiguă etc.), cînd vinovată e doar îngăduința obiceiului. Ceea ce e acceptabil fără a fi elegant nu ține de spiritul limbii, ci de cel al culturii. Nesfîrșitele dispute publice despre limbaj au avut în vedere aproape exclusiv lexicul (și, în mai mică măsură ortografia) ; dacă eterna bătălie a neologismelor ar fi fost dublată de una a construcțiilor sintactice, poate că excesul nominal nu ne-ar mai fi părut atît de firesc. Mai ales că tentațiile lui sînt mari ; celor deja amintite le adaug avantajul conciziei (cuvintele îi sînt mai lungi, dar frazele mult mai scurte) și felul în care servește înclinația de a vedea lumea ca un raport între obiecte și esențe — între nominale. Nu e ușor să-i reziști : o dovadă e chiar imposibilul stil nominal în care e redactat acest text.

Rodica Zafiu

cronica literară

Predici laice

Constantin Noica, ESEURI DE DUMINICĂ, Editura Humanitas, București, 1992

În comparație cu articolele editate de Mircea Handoca în 1990, în volumul **Istoricitate și eternitate**, textele din **Eseuri de Duminică** reprezintă partea mai conjuncturală, mai „aplicată" și mai moralizatoare a publicisticii lui Constantin Noica.

Volumul cuprinde "33 de texte alese, revăzute și ordonate de autor în anii '70", în intenția de a fi publicate sub titlul **Despre o Românie binecuvîntată**. Din lista de „referințe" de la sfîrșitul volumului, alcătuită de Marin Diaconu, aflăm că majoritatea articolelor au apărut în cursul anilor '30 în **Vremea**, **Rampa și Universul literar**, pe lîngă acestea mai adăugîndu-se un număr de unsprezece conferințe citite la „Radio București" în aceeași perioadă sau la începutul anilor '40.

Diferită în raport cu **Istoricitate și eternitate** e și substanța propriu-zisă a celor mai multe texte, nu numai puterea lor de cuprindere. În **Istoricitate...** avem de a face cu problema **specificului național** românesc și cu publicistica pe teme literare (despre Maiorescu, despre Eminescu, despre Blaga sau Mircea Eliade), în **Eseuri de Duminică** preocupările se îndreaptă mai ales în direcția unui repertoriu de teme ale vieții de zi cu zi (aici intrînd însă și presiunea din ce în ce mai amenințătoare a istoriei). Un amestec de **didahii**, în stilul lui Antim Ivireanul și de „discursuri către națiune", în genul practicat de Fichte pe vremea lui Napoleon — astfel ar putea fi caracterizate pe scurt articolele și conferințele lui Noica din **Eseuri de Duminică**.

Care ar fi totuși, mai exact, temele aflate în discuție ?

Ca și la Mircea Eliade, cea dintîi obsesie se dovedește a fi legată de marea disponibilitate a tinerilor din perioada interbelică, liberi să-și valorifice energiile creatoare în domeniul spiritualității, nu în cel geografic-național, ca înaintașii lor : „Nu mai apasă asupra conștiințelor noastre obsesii, așa cum era cea a întregirii neamului, scrie Noica într-un articol din 1938. Nu mai sîntem datori să închinăm, cel puțin jumătate din puterea noastră de a vroi și visa, unui ideal pe care lumea nu-l pumai neînțelegătoare cu cît era o condamnare «principală» a forței și, ca atare, cu cît era mai mult judecată de tea ști apropiat, dar pentru care era datoare să lupte în prezentul vieții ei istorice." (**„Despre o Românie binecuvîntată"**).

De repertoriul general al epocii sale trebuie legată și ideea epuizării, a crizei sau a degradării valorilor din sistemul civilizației apusene, care a pierdut sensul întregului, cîndva foarte important : „În Occident nu găsești sensul ; găsești sensuri. Nu întregurile sînt altele, ci componentele. Așa cum un adolescent poate pune în cea mai penibilă dintre încurcături pe un mare gînditor atunci cînd l-ar întreba despre înțelesul vieții ori al lumii, civilizația apuseană te-ar dezamăgi dac-ai încerca să afli de la ea dezlegările cele mari și împlinirile cele sigure." (**„Cum sfîrșesc civilizațiile..."**, 1940).

De data aceasta, termenul de referință cel mai apropiat e Nae Ionescu, de la care poate fi trasă și ideea crizei raționalismului european, altă teză comună a generației lui Constantin Noica : „Dacă e plin de folos, astăzi, să deosebim cum trebuie idealismul de raționalism, e pentru un motiv cît se poate de limpede : anume că raționalismul a falimentat, în timp ce idealismul poate face încă reale servicii (mai ales serviciul de a combate excesele și erorile realismului). Ordinea rațională n-a fost instituită. Progresismul s-a dovedit utopie. Condamnarea forței a fost o simplă judecată de apreciere, cu atît mai neînțelegătoare cu cît era o condamnare «principială» a forței și, ca atare, cu cît era mai mult judecată de apreciere." (**„Între idealism și raționalism"**, 1938).

Pasul următor cade firesc în terenul dezacordului dintre **tineri și bătrîni**, perioada interbelică punîndu-și, din acest punct de vedere, nu numai chestiunea reconsiderării firești a trecutului și a valorilor consacrate, dar și chestiunea viitorului care ar trebui ales : „Cînd vezi atîtea spirite protestînd, în numele civilizației, în numele ordinii, în numele inteligenței, împotriva a ceea ce e viu, a ceea ce e tînăr astăzi, poți fi sigur că ele nu înțeleg nimic. E ceva sănătos în rezerva față de inteligența goală ; e ceva semnificativ în trăirea aspră a naționalismelor, e ceva triumfător în primatul subiectivității." (**„De la izolare la singurătate"**, 1938).

Ca un caz particular în seria dezbaterilor pe această temă trebuie privit articolul **„Titu Maiorescu și lumea noastră"**, cuprins și în ediția scoasă de Mircea Handoca în 1990. Nici cărturarul, nici vizionarul politic, nici omul particular și nici măcar omul public Maiorescu n-ar mai fi pe măsura tinerilor de la 1940, susține Constantin Noica, pentru că în cea dintîi ipostază criticul și-a ratat vocația creatoare, în cea de a doua n-a înțeles „destul de dramatic istoria" (ca Bălcescu sau ca Eminescu, de exemplu), în postura simplă de om n-a fost „însetat de autenticitate", iar în cea de-a patra ipostază a identificat viața cu o agora, în timp ce pentru contemporanii lui Noica viața devine **biserică**. E o tipică lectură conjuncturală, cum am mai arătat cu un alt prilej, utilă pentru înțelegerea generației lui Noica, dar mai puțin revelatoare pentru Maiorescu și pentru acțiunea sa.

Pe un cerc superior al conștiinței se mișcă cele unsprezece conferințe radiofonice din iurul anului 1940. Ele realizează împreună un fel de ocol al ființei omenești, în căutarea formelor prin care aceasta aspiră la unitate. Pe rînd, într-un ciclu întins pe parcursul cîtorva luni, și într-o perioadă hotărîtoare pentru istoria continentului nostru, Noica vorbește despre „aspirația către unitate în **filosofie**" (care este „unitatea de gînd, unitatea de cugetare"), despre „aspirația către unitate în **viața socială**" (egală cu „unitatea în acțiune"), apoi despre „aspirația către unitatea în faptul **iubirii**" (adică „unitatea de sentiment") și în eseul radiofonic intitulat **„Extazul religios"**, despre „unitatea din **actul religios**" (care este **extazul**). Pentru Noica, primele trei probleme sînt în profunzimea lor numai parțial omenești, în timp ce ultima, care pare să aparțină doar misticilor, se dovedește a fi în realitate „drama omenească a omului întreg".

„Cum regăsește omul, prin religie, această unitate centrală a vieții sale", se întreabă Noica ? Pe trei căi, vine răspunsul, într-unul din cele mai frumoase și mai clare eseuri ale întregului volum. Mai întîi pe o cale care aparține Bisericii, fiind o **taină (împărtășania sau euharistia)**. Apoi **într-un mod activ**, „prin acel «facă-se voia Ta» din rugăciune", ca în exemplul apostolului Pavel. În sfîrșit, cea de a treia cale (a extazului mistic) aparține Sfintei Tereza sau Sfîntul Ioan al Crucii și reprezintă **modul contemplativ**, cununia sau logodna spirituală.

Față de majoritatea articolelor propriu-zise din **Eseuri de Duminică**, valoroase numai „documentar", pentru că vorbesc despre una din fundăturile istoriei, eseurile radiofonice se află plasate nu numai pe un cerc superior al conștiinței, dar și pe o direcție care se poate în continuare urma.

Florin Manolescu

caiet de caligrafie

Poemul și îngerii

„Există o veche zicală franțuzească : **Fericiții nu au istorie**. Această zicală ar putea fi foarte bine folosită ca să explice unul din motivele pentru care avem atît de puține cunoștințe despre sfinții îngeri : ei sînt cu adevărat fericiți și cupa bucuriei lor este întotdeauna plină ochi. Nu același lucru se poate spune și despre noi, ființele omenești. Deci, despre noi e ceva de povestit și, în această istorie, adesea tristă, întunecată și cumplită, întotdeauna strălucește undeva o lumină, o scînteie, o licărire, pentru că îngerii rămîn mereu printre noi." (Maica Alexandra, **Sfinții îngeri**).

Îngerii luminii, îngeri buni și adevărați, nu au decît început-în-sfîrșit. Ei trăiesc simultan (doar) Raiul și Ierusalimul Ceresc. Intervenția lor în istorie însemnă pauză căscată abrupt în timp, înseamnă înmiunare, posibilitate de a contempla dintr-o dată întregul spațiu și întreaga istorie puse în abis. Această posibilitate instantanee a contemplării reprezintă un punct de conexiune directă între existența covîrșitoare a îngerilor și adevăratul text literar. **Imaginea lumii** (în fulguração ei, de clară viziune) este producătoare de bucurie, de fericire și extaz. Pentru că în lume (percepînd-o astfel) te regăsești mai întreg ca niciodată, luat de ea, în sfîrșit cuprins în căldura ei vie și neîndepărtată. „**Text cu îngeri** — aceasta chiar este o sintagmă ce poate defini poemul. Pentru că poemul este **esență de poveste**, este istoria povestită doar prin începutul-și-sfîrșitul ei continuu, este istoric reflectată în abisul binefăcător al anistoriei.

Îngerii falși și răi, îngerii întunericului au doar istorie pură, fără început și fără sfîrșit. Cu totul altfel decît îngerii luminii, ei nu pot exista decît prin intermediul umanului, de aici și imposibilitatea pasivității lor, imposibilitatea unei superiorități nepăsătoare. Îngerii întunericului sînt — nevoit, prin condiție — insistenți, agitați, plini de inițiativă, mereu dornici de acțiune. Ei nu pot exista (după căderea lui Lucifer și-a șleahtei sale) decît în ani. De aceea ei au și contribuit decisiv la producerea, la apariția timpului. Istoria este singura lor șansă de supraviețuire. Acesta fiind motivul pentru care fac tot ce le stă în putință pentru a amîna sosirea Sfîrșitului. Frisonul lor continuu — definit prin pura devenire — fiind cauzat tocmai de conștiința faptului că vor dispare, înghițiți de focul purificator al Apocalipsei.

Minunea, îngerul bun (îngerul luminii fiind cel mai adecvat conducător de minune, la fel cum apa, de exemplu, pentru electricitate), este deci o manifestare a început-sfîrșitului pur în anii noștri, în devenire. O **întrupare** aducătoare aminte de Rai și vestitoare a Sfîrșitului lumii. (Drumul întrupării lui Iisus Hristos a fost bătătorit înainte de îngerii Vechiului Testament și este repetat și continuat de îngerii noștri de-acum, îngeri păzitori. Poate și de poemele noastre într-adevăr reușite).

Spuneam că expresia **text cu îngeri** ar fi o posibilă „definiție" a poemului. Dovada ce se cere unui text oarecare pentru a fi considerat poem fiind aceea ca el să reprezinte „o pastilă" (cu termenul de garanție neexpirat), o pastilă de **imago mundi**, esență de imagine a lumii. Un text, pentru a fi poem, trebuie să fie un fragment sau o suită de fragmente de anti-poveste într-adevăr povestită, adică o suită de sclipiri instantanee ale purului sfîrșit-început desfășurat în devenirea istorică a textului.

Am chiar tupeul (și inconștiența) de a da un exemplu — pentru mine semnificativ — de asemenea **pastilă de imago mundi**. Este vorba despre un banc. Așa cum știe toată lumea — specie de folclor orășenesc care la noi în anii '70—'80, de exemplu a ținut loc și de **Miorița** și de viață civilizată și de revoltă socială. Acest banc face parte dintr-o categorie mai rară a speciei, categorie pe care aș numi-o **metafizică** :

„Se spune că Iițic, aflat într-un impas al biografiei sale, într-o grea cumpănă existențială, s-a dus să afle răspuns adecvat, o soluție reală — unde-n altă parte decît — la Rabi.

— Rabi, mi se-ntîmplă o mare nenorocire ! Fiul meu vrea să ia de nevastă o creștină.

— Vai, Iițic — îi răspunse acesta — n-am cum să nu-ți mărturisesc : și eu trăiesc aceeași dramă și fiul meu vrea să ia o creștină.

— Dar e cumplit, Rabi, și fiul tău ?! Ce facem atunci ?

— Vino peste trei zile, Iițic. Am să mă rog lui Dumnezeu. El ne va da răspunsul.

(După trei zile)

— Ei, Rabi, ce-a spus Dumnezeu ?

— Iițic, este mai mult decît îngrozitor, este aproape de nepătruns cu mintea. Dumnezeu mi-a spus că și El a avut un fiu.

— Nu se poate, Rabi !

— Ba da, Iițic, e adevărul adevărat.

— Și ?!? exclamă Iițic stupefiat.

— Fiul lui Dumnezeu nu că ar fi luat de nevastă o creștină, dar s a creștinat el singur !.

— E cu neputință, Rabi !! Și ce-a făcut Dumnezeu ?!

— Asta-i, Iițic, că Dumnezeu a schimbat testamentul..."

Bineînțeles că acest banc mi l-a spus un tînăr prieten evreu, căsătorit cu o creștină.

Cristian Popescu

gellu dorian

SCENE DIN VIAȚA ȘI OPERA POESIEI

gellu naum

Prin umbra despărțită de trup, viața tremură ca vergeaua
de alun în care tinguie mierla ; unde, unde să mă duc, în
ce lume singurătatea mai are căutare ca-n viața mea
camuflată în propria-mi inimă ? Sub perdeaua de ceață
totul pare un surîs de femeie iubită de un singur bărbat, tristețe.
copilărie a copilăriei în acest bătrîn mileniu
al omului crepuscular. Ce poți face, îți zici, să nu-ți pierzi omenia,

să nu-i înșeli pe cei ce-au crezut în tine ? Nimic,
decît să plutești mai departe în aburul vieții tale, ca o musculiță
în plasa de funigel a cîmpului copleșit de lumină.
Stau aici, făurindu-mi moartea ca pe ceva de acceptat
în fiece clipă — „văd cum se ridică din pămînt un bărbat foarte bătrîn

îmbrăcat cu o haină lungă" — schimb lucrurile între ele,
așa cum suprarealismul nu schimbă nimic, ci propune totul
pînă la starea de lemn a cuvîntului înmugurind în
lama gaterului lăsat pe mîna poetului minor care visează mereu
să iubească toate femeile lumii. În piața orașului va veni
circul și viața va căpăta sens, doar pe firul de sîrmă
poetul își va spune versurile sale mute, gata să cadă
în plasa de gînduri a cititorilor uimiți, care strigă :
„bagă de seamă
uite că plouă și tu de ce umbli noaptea de unu singur
îmbrăcat în paltonul tău vișiniu
mai bine intră în casă culcă-te pe podea
poate vine Spiritul-Sfoară și te învață el
să pedalezi din picioare pînă sus". Acum nu, acum nu, altădată,
acum visez Pohemul, fiu al Poesiei mele, abandonat în piața
stufoasă a orașului, printre sticlele sparte ale geamgiului
care toată ziua a strigat prin oraș, și acum
doarme și visează cum versurile miriapode îl tot îmbrățișează
pînă la devorare, acum doar visez, în zori
voi scrie pohemul Für elise, care va suna cu siguranță așa :
„Urite nopți și prin hangare trecea o lună umedă lăsa în urma
ei o urmă (odată mi-a făcut în palmă — mai mult lichid)
apoi după mari lupte pe Cîmpia Mierlei cîțiva mieroi tăcuți
cu gura ghemuită lîngă ochi veneau să ne agite clopotele de la porți
eu în grădini eram și (vă repet) zăceam pe brînci lovit cu o
bită de ființe aproape divine". Sau de la o vreme,
Sorbona știam ce voi deveni, nici într-un caz un conformist, de cînd la simt
cum crește în mine o gheară pe care mulți mi-o înfig drept în
inimă, acolo unde îmi ascund femeia iubită
și unde cred că e singura mea lume în doi. Dar poate numai o imagine
de lup flămînd mă devoră, nu însuși lupul
pe care-l arăt Zenoviei la Muzeu, nu gura lui flămîndă asemănătoare
cu a semenilor care nu se mai satură golind zilnic toate magazinele,
istovind piețele, deșertîndu-le în burțile lor ca pe niște desagi
aduși de moldoveni în inima Bucureștiului — poate numai imaginea
aceasta stăruie în mașina de scris, deasupra creștetului meu
ca ghilotina deasupra capului lui Danton. Ce m-aș fi făcut dacă
iubirea m-ar fi împins pînă la pragmatism ? Aș fi umblat de nebun
după hrană, pe la Istanbul, Budapesta, sau cine mai știe pe unde,
aș fi uitat de Breton, de struna aceea încordată a poeziei pe care
mulți o zdrăngănesc prin saloane de lux
așteptînd daruri, cine știe ce-aș mai fi făcut, aș fi alergat pe
la Stockholm, pe la Jurii, ca un anume poet craiovean, pentru
a-mi aduna la glorie și niscaiva gologani pentru a-mi . . întreține
amantele, copiii, nepoții și pohtele .Dar așa, iată, chiar de pe
vremea cînd colindam străzile Parisului, m-am tot descoperit în altă viață
suprareală, pe care am încercat s-o redau
în cuvintele pe care n-am putut să le batjocoresc în poeme de
conjunctură, în șiruri scatologice ca mulți care au crezut
că Stalin e zeul deplin al viitorului. M-am retras într-o lume
în care ei n-au avut acces, acolo unde am visat și am scris,
doar atît, iubind o singură femeie, ca pe o muză Apollo, pescuind
pe malul albastru Pohemul Athanor, „dintr-un străvechi gest ars
de mii de ani" — „Foșnet al cenușei memorie strînsă a focului

peste tatuajele de calcar
cămăși de apă limpezi între nisipuri
viermi vegetali ocolind pietricelele
vuiet al găleților căzute în fîntîni

Dar toate acestea se petreceau sub o patlagină
și într-o bună zi el a ieșit să vadă

Deasupra noi ședeam lîngă aracl
și cîrlionții ni se întindeau spre el
Groapa de var se cam părăginise
prin ceață umblau păsările amenințătoare ale somnului

noi ne feream pe cît puteam
și el ne rezema cu ochii" — și peste pietricelele

somnului meu se vor împlini alte vise, numai că la harpele
teoriei să nu ne pierdem omenia...
Se întrevăd alte semne în jur ; ochii au imaginea unor pesteri
în care stalactitele s-au unit cu stalagmitele
și întunericul rodește acolo frica zilei de mîine. Ce mai poți
privi cu două pietre în loc de ochi — neagră tăcerea speranței
în care te pierzi plîngînd ca un copil în groapa cu urzici
printre șerpi și năpîrci, sub paza uitării ? Veniți în acești
pustiu colorat, în această lume a tristeții și fericirii,
învățați-vă limba să spună pe înțelesul tuturor, și nimic
nu veți fi, chimval zăngănitor, nimic nu veți fi, dacă
nu veți ști să iubiți, iubirea nu e o pierdere de vreme prin
nopți ca inima pietrelor, iubirea e una singură, și numai așa
veți putea simți rodul ei în pustiul acesta prin care
treceți zilnic cu inima zdrelită în piept. La marginea vieții
chiar viața pune totul în brațele morții, nimic
apoi nu mai e cum a fost. Poate printre noi încă nu s-a născut
cu adevărat Poetul, de bine ce cu toții încă mai scriem poezii,
poate el face parte din altă lume, poate e o floare, sau un
pește marin, poate undeva în ceruri Iisus scrie versuri
și ne va învia a treia zi după scripturi, cine știe, dacă
Poetul s-ar fi născut printre noi, noi n-am mai fi scris
versuri arse de grîji, pîndite de moarte, noi am fi murit
liniștiți în casele noastre ca eschimoșii, frecîndu-ne nasurile,
perechi liniștite sub gheață. Dar iată-mă, în grădina mea
printre flori, glăsuiesc încet un cîntec, toamna acoperindu-mă
cu frunze ca pe un pămînt necălcat în picioare decît de nori.
Viu și trist, singur și mut, iubind încă aceeași femeie
pe care numai eu am știut s-o iubesc, numai inima mea
tînguind în adînc nesățioasă iubire. Zic, din vis :

„Curînd totul se va termina
și vom călători împreună departe în cer
pe o nesfîrșită cîmpie
pînă cînd caii noștri de gheață vor necheza
pînă cînd caii noștri de gheață se vor topi sub nori"

Tac apoi zile în șir, nopți în șir nu mai visez nimic,
realitatea devine o fereastră prin care intră numai realitatea
mea odată cu scrisorile sosite din Franța, Italia, de pe unde
poezia pe care o scriu mai prinde aripi
și zboară spre mine cel de departe. În această încăpere plină
de ferestre, zilnic fac exerciții de viață,
numai să nu uit că-n preajma poeziei
însuși poetul este un supus peste care cad blestemele lumii întregi
de la început pînă în prezent. Doar în poezie am crezut,
doar în viața ei de mireasă uitată într-o mahala
plină de vagabonzi, pișicheri, gata s-o sfîșie. În rest n-a fost
mai nimic, ba chiar pot spune că m-am simțit de foarte multe ori
singurul locuitor al acestei planete îmbulbată de poezie
pînă la geamăt. Atunci călătoream și
ascultam iarba, frunzele în care versurile păreau a șopti,
însă numai în buza asfaltului ele cîntau cu adevărat, și
numai acolo mi-am însingerat cuvintele, tălpile ca pe niște
pernuțe sub capul răniților. În sfîrșit, iată-mă acum
liniștit sub mîna de stele ale unui alt cer
în care cred că mai poate dăinui poezia, cît timp alei printre
noi se ivesc din nou reptilele care s-au sufocat cînd Homer
și-a spus versurile orbecăind prin agora, cînd prin junglă
Ghilgameș îl plîngea pe Enkidu,
cînd Poezia se ivea
pentru a ne naște rînd pe rînd.

spectator

Decantări post-festum (IV)

În afara concursului, pe lîngă spectacolele amintite deja și asupra cărora ne vom opri mai jos, au mai prezentat spectacole teatrele „Levant", „Inoportun" și „Foarte Mic", cu „Ultima noapte a lui Socrate" de Ștefan Tanev (noi l-am fi selectat pe acesta în locul acelui comun „Socrate" ieșean, dar teatrele particulare nu sînt încă asimilate, datorită unei optici discriminatorii de neînțeles?!), cu „Omul care vorbește singur" de Matei Vișniec și, respectiv, cu „Bîntuind prin Caragiale", un elegant și fin spectacol gen cafenea, în regia lui Dan Micu și interpretarea drăgălașei Rodica Mandache și a trăsnitului îndrăgit (îndrăcit) Marian Rîlea, avînd drept emblemă crezul levantin al lui Caragiale: „Simț enorm și văz monstruos"!

Permanența timpului istoric grotesc, nebun, ieșit din țîțîni și al circului tuturor campaniilor electorale, inclusiv ultima, de la noi, prezentul politic românesc fiind dublat comic și ridicol datorită faptului că sîntem martorii și actorii lui, demonstrația elocventă a contemporaneității lui Caragiale, iată ceea ce vrea să ne spună teatral entuziasta trupă de la Piatra Neamț, în a sa „Scrisoare pierdută", de fapt a lui Caragiale, găsită și adresată nouă și acestui azi ! „Nu e o comedie care datează" — scria Șerban Cioculescu. Însuși marele comediograf ne-a lăsat o nemuritoare zicere : „Lumea aceasta se asemănă cu un vast bîlci la care totul e improvizat, totul trecător, nimic înființat de-a binelea, nimic durabil" ! Este singurul scriitor care a surprins genial toată mascarada politică românească și toată alianța civică balcanică ! Bătaia de joc caragialiană, rîsul fără frontiere spațiale sau temporale, sarcasmul și sacralitatea, care vor să demoleze păcatele și să sfințească oile rătăcite, capătă, prin depistarea josniciei și prin tratarea ei cu bisturiul, „o ferocitate nemaipomenită, mergînd dincolo de naturalism, devine fantastică pînă la absurd" (Eugen Ionescu). Spectacolul creat de Nicolae Scarlat (regie), Dan Jitianu (decor), Ileana Huber (costume) și actorii Tineretului nemțean este pe măsura selecției analitice de mai sus. Spațiul unic este unul al simetriilor, permanenței și măreției (arhitecturale), larg și adînc, nelipsind coloanele, scara și ușa spre balconul oricărei prefecturi serioase, unde se oficiază discursurile demagogico-politicoide, în fața balconului (invizibil în primele trei acte) — originală idee și soluție funcțională — tocmai se termină montarea, la vedere, a monumentalei tribune pentru confruntările electorale din celebrul act 3, acesta avînd vibrațiile, incandescența și amplitudinea unui adevărat cutremur, una dintre coloane prăbușindu-se! Sus, deasupra tribunei, este, firește, tricolorul, simbolul patriotismului românesc. Acțiunea poate să se desfășoare larg, în toată scena, neavînd nevoie de clasicul salon privat al vilei prefectului Tipătescu. Regia a accentuat gravitatea și patetismul trăirilor personajelor, sensibilitatea exacerbată și tristețea lor, dar și superficialitatea și neserioziatea și comicitatea lor abundentă, născute tocmai din anacronismul dintre aceste stări. Este o mitralieră verbială, o nebunească trăncăneală, nevroza și prostia eroilor se transfigurează-n cascade de vorbe, devenind autentici vorbitori profesioniști. Pălăvrăgeala este un drog și un mistificant al vieții, este tot ce le-a mai rămas. Limbuția, flecăreala, delirul, vălcăreala, bîrfa, colportajul se dezlănțuie aberant, dar vorbele cad precum frunzele moarte toamna, cînd se-așterne bruma, vorbele nu spun nimic, peste ele se așază uitarea. Panica și zarva colectivă cresc nebunește, amplificînd gălăgia și agitația. Farisеismul și obscuritatea, mai ales necinstea care se întinde ca o rîie, imoralitatea și corupția cunosc o dezvoltare monstruoasă, mai marii zilei și puterii semnînd-și în alb autorizațiile negre pentru circulația mîrșăviei. Toți sînt vinovați, dar joacă inocența și fac totul ca vinovăția să devină colectivă, fiecare să-l aibă la mînă pe celălalt, să-l șantajeze cu o... scrisoare pierdută! Hărmălaia carnavalescă ascunde realitatea crudă, vorbăraia devine realitate mistificată, iar eroii se refugiază în realitatea lor fictivă, imaginară, iluzorie — de fapt, o tăcere îngrozitoare, monstruoasă! Liviu Timuș (Tipătescu) este masiv, bărbos, modern și vulcanic, dar folosește surdina cînd trebuie și frîna cînd accelerează periculos. Corneliu Dan Borcia (Trahanache) nu-i deloc sclerozatul și incornoratul stiut, ci un fel de sosie a prefectului (masiv, bărbos, modern și vulcanic), maschează totul, lasă impresia că știe tot, dar îi convine (o fi impotent?!), pentru binele partidului și pentru fericirea echipei de la conducerea județului. Romeo Tudor (Farfuridi) și Radu Olăreanu (Brînzovenescu) fac o pitorească pereche modernă, chiar un cuplu pervers (urangutanul și tînărul maimuțoi-amantă!). Ghiță Pristanda (în interpretarea lui Ion Muscă) este un corupt polițai din exact zilele noastre superbe, cu costumul respectiv, cu baston și fluier, însă fără... scut ! La fel de lacom pentru famelia lui grea și mare, iar renumerația-i mică, mai ales față de liberalizarea prețurilor și blestemata de inflație ! Cornel Nicoară (Cațavencu) face o javră politică autentică, doldora de parșivenie și cameleonism, demagog !

căzînd mereu în picioare, ca motanul fugărit de un cîine negru-n cerul gurii! Știe să toarcă, dar să și scoată gherele! Florin Măcelaru este copleșit de rol și de marii actori care l-au interpretat în vreme (Cetățeanul turmentat), amintindu-ne de un subdezvoltat proletar, bătînd birturile și dispus oricînd să-și dea votul celui care-i dă de băut (whiski amestecat cu aurolac) și o sticlă Molotov (cocktail), buzunărind politicienii de hîrtoage compromițătoare... Oana Albu-Birău este o Zoe hiper-modernă, îmbrăcată după ultimul răcnet al caselor de modă, zăpăcită, nebună, isterică, prefăcută, capricioasă, calină și dură, lovește bine bărbații în punctele vulnerabile, moartă după rock, yoga și karate, manipulează bărbații ca pe niște marionete...

Același teatru a prezentat un alt apreciat spectacol **hors concours**, „Cezar, măscăriciul piraților" de D.R. Popescu, regizat tot de Nicolae Scarlat, în scenografia Mariei Dulhan. O excelentă parabolă despre tiranie, cu bufoni, măscărici, nebuni și histrioni. Spectacolul este plin de poezie și umor, ca o chitanță a impozitului pe care omenirea trebuie să-l plătească etern pentru prostia și lașitatea sa de sclavă a unor tirani nebuni, pe care și-i merită ! Ba îi și alege și-i cocoață pe tronuri aurite, acoperindu-i cu averi fabuloase și cu osanale, murind glorios și eroic pentru ei sau spînzurați de aceiași ei! Așa cum fac pirații cu prizonierii lor. Pe Cezar însă nu-l spînzură, ba-l aruncă-n brațe o copilă plină cu nuri, dar este omorît prin vicleșug de un alt pofticios (paranoic) la tronul imperial, un Cezar de conjunctură și de contrabandă, întotdeauna se vor găsi înlocuitori ai Cezarului... puterea fiind una dintre cele mai groaznice obsesii ale existenței umane. Pe puntea corabiei piraților din... Piatra Neamț, se desfășoară o ritmată și intens colorată nostimadă o bufonadă cu bubuituri de prostie și cu hohote de rîs. Păcat că marele nebun și regizor al spectacolului de teatru în teatru, acea mascaradă cezarescă după scenariul lui Cezar, prizonier al piraților, briantul tragic-comic dement și curajos Cezar, nu este, în interpretarea lui Marian Despina, ceea ce trebuia să fie... această ipostază de saltimbanc a celebrului Iulius Caius Cezar ! Ceilalți actori distribuiți sînt în roluri și peste ele, trimițîndu-l pe Cezar după... vodcă! Dar acesta face baie-n mare și își scutură penele cu mîndrie de cocos, înconjurat de vulturi! .

Vlad Andrei Orheianu

Tudor Vianu sau nevoia de modele

Trimit, în rîndurile de față, la un citat din Goethe deoarece, efectiv, Vianu se revendică din modelul goethean, adică din tipul de lector care **recomandă** și nu **judecă**. Chipul insului singuratic, atras de lumina meditației, de mîntuirea prin înțelegere, trece înaintea celui cîștigat de clasificări și notări. De la atracția pentru dialog decurge și năzuința de a educa. Așa, accentuînd asupra vocației pedagogice, ne facem și o impresie despre omul care edifică pe alții pe măsură ce se construiește pe sine.

Dintre curentele de creație, Vianu a sprijinit Renașterea și simbolismul, iar în operele de căpătîi (precum și în cele de colaborare) regăsim efortul de asimilare a cîtorva formule. De la pașoptism la junimism, de la realismul liric la cel popular. Lectura lui Vianu, lectură tipică de spirit determinist, îl conduce la modificări de gust, nu însă în dauna marilor opțiuni, mai toate adecvate filtrării ierarhiilor, trecerii lor prin sita culturii, a explicitării filosofice, a retrăirii emoționale. S-ar zice că procedarea nu e proprie criticului literar; răspundem că leitmotivul ce dă sens interpretărilor sale din orice domeniu al cunoașterii, de la faptul de limbă la cel memorialistic, nu atîrnă de labilitatea terminologică. În schimb, autentifică de fiecare dată nevoia subiectului de a se obiectiva, de a descifra în spirit contemporan viziunile, factorii, rezultatele cercetării.

În această unitate metodologică, de la **Masca timpului** la **Figuri și forme literare** nu distanțele problematice contează de la o etapă la alta, cît maturitatea conceptului despre operă, ca teren de aplicație a valorilor. Iar acestea nu sînt și nu vor fi nicicînd rupte, izolate de matca în care apar. Mesajul vianesc presupune necontenit interesul referențial pentru implicarea creatorilor în epocă, necesitatea ca fiecare motivație să țină seama de ideea că orice operă este un centru de organizare estetică. În scurta schiță despre dezvoltarea literaturii române între 1900—1944, Vianu distinge un prim moment — 1900—1910 — marcat de răscoalele țărănești, un altul pînă după război, situat sub semnul atitudinilor reflexive, cel dintre 1920 și 1933 reflectînd înflorirea capitalismului, iar în final intervalul 1933—1944, traversat de lupta cu fascismul. Ipotezele de lucru pleacă, toate, de la convingerea că istoria conferă artisticului un maximum de înflorire, pe cît furnizează și delimitări esențiale cînd nu aservește ficțiunea istorismului. Este de presupus că la originea diviziunilor citate stă gîndul regăsirii în locul geometric care este **opera**, al tuturor proiecțiilor: sentimentale, morale, economico-sociale, reclamate de spiritul omenesc. A spus-o el însuși cînd recomanda să fie istovite toate implicațiile actului de artă ca să-l circumscriem simpatetic.

Axa acelor momente amintite anterior va fi fost, probabil, bătălia pentru inovare. Dar, ca și la Goethe, privită drept un comandament limitat la activitatea artistică, nu în sensul de **corectiv cultural**, ci de **ferment**. Parțiala negare pe care o presupune orice corelație cu efectul de manierism trece sau se resoarbe între coordonatele sinelui. Astfel, orice subiect se bazează pe un număr de evenimente asumate lăuntric, după cum, grație periplului interior, deschiderile spre evenimente de orice fel folosesc autorilor drept treceri de la coordonate omologate la altele în curs de devenire.

Într-un cuvînt, Tudor Vianu a interferat mereu numeroase domenii ale cunoașterii prin bifurcare sau tangență. Dar le-a întregit, grație acordului în care s-au aflat intelectul și spiritul său critic. Însemnătatea acestui acord plutește peste înrudirea lui cu umanismul, se inserează în marele spectacol al idealului cultural peren ce l-a animat.

Problema raporturilor între simțul critic și literatură, cu precădere între vocația de a identifica puterile de creație din unghi estetic sau cu prioritate critică, exprimă o dilemă a tuturor celor care ne întrebăm ce facultate spirituală domină la Tudor Vianu.

Mai potrivit ar fi să spunem facultate de realizare, pentru că dintre posibilitățile dovedite inițial poetul și nu criticul își proclamă ambițiile. În alți termeni, **artistul** este cel ce se vede primul în lupta lăuntrică pentru afirmare.

Dar pretențiile față de sine sînt altele. Mișcările laterale ne îngăduie să aflăm că Vianu are în Germania, la studii revelația formei lui interne. Este mai puțin o energie creatoare și mai mult una intelectuală, de aplicare la produsele spiritului. Citiți cronicile literare publicate din decembrie 1925 în **Gîndirea** și veți constata că Vianu crede în dinamica și motivarea culturii românești de a fi o prezență notabilă în lume. Astfel artistul comentează cu **armele criticului** formele de expresie ale talentului concentrat în patosul estetic. El descifrează și legitimează un paradox: un intelectual emană dincolo de artist, dar acesta este limitat de limbajul celui dintîi. Încît, ca să nu se desființeze reciproc, artistul aderă și intelectualul construiește aplicat unde elanul poetic iradia difuz și va cuceri trecător.

Un teren de întretăiere între două formule, între două limbaje decide dispoziția de viitor a lui Tudor Vianu și îi îndreaptă temperamentul, ca și comportamentul spre un singur culoar vizibil: **cercetare + predare** sub care se unesc spații dispuse în adînc, ocolite de cîțiva monografiști, sesizate de alții. În labirintul lor nevăzut, acolo Vianu și-a avut sorți de împlinire, deși eșecul lui final nu ține de ratare. Climatul văzut de departe, instituționalizează, cu un provizorat ce durează destul, separarea omului de catedră de cel dedat glasului intim. Maiorescu, Ibrăileanu, G. Călinescu asimilează o experiență publică fără de care autoritatea lor ar suferi. Gherea (cu mențiunea că îl completează activitatea social-politică) evident Lovinescu și Zarifopol (minus ultimul lui an de viață, cînd e numai redactor-șef la **Revista Fundațiilor**) se instalează în scrisul propriu ca să străbată liberi de „servituți" o situație fundamentală, **independența de opinie.**

Ce loc ocupă, între ei, Tudor Vianu? Unul apropiat de prima grupă, cu delictul că își reprimă „la vedere" instinctul literar, ca să-l comunice pe cel mai arid, mai obiectiv, mai circular, al **moștenitorului.**

Între creator și moștenitor, creionul nu ezită să noteze că eroul culturii **creează**, el îl precede pe **moștenitor**. Acesta **selectează** dintre valorile și evenimentele creației. Creatorul termină opera, moștenitorul o rîvnește. Îi regăsim pe ambii într-o dispută de scurtă durată, în relații de apetență și apoi de dialog, de îndată ce complexitatea climatului intelectual și artistic le reclamă inserția utilă. Dialectică pentru unul, așa-zicînd pedagogică și formativă, expresivă și prospectivă pentru altul, nu fără farmec, deși mai spectacular, vulnerabilă în cele din urmă.

Moștenitorul dobîndește aripi cînd scapă din carcanul acestei vulnerabilități deopotrivă administrativă, dar și, prin caricare, spiritualicește cabotină.

Boema macedonskiană, frivolitatea de saltimbanc a studentului Ion Barbu în universitățile germane, îi cer lui Vianu să se ia în serios. Înainte de a fi iubit, criticul trebuie să se bucure de respect.

Școala prestabilește terenul pe care se manifestă slujitorii ei. Adepții acesteia intră în alianțe, sînt introduși în serii, polarizează atitudini. Solidaritatea intelectuală riscă procese de intenții, gruparea sub flamura învățămîntului protejează și distanțează.

Între cele două soluții de viață și de regim moral, Vianu alege **școala**, alege un sistem de lecturi optimist, documentat, validat de aceste cerințe educative. Va fi, din cînd în cînd, dezbărat de limitări el însuși, cel din adînc, omul labirintic, ce se caută și se consacră multiplicității de sensuri. În rest va fi și va rămîne cel ce descinde dintr-o opțiune critică, un ancorat în motivații filosofice, un mediator care transformă un demers tehnic într-o continuare a operei. Se lămurește că l-am privit pe Tudor Vianu drept un moștenitor deoarece el moștenește un depozit de semne. Cărturarul transformă acest ansamblu prin mecanismul interior al interpretării, într-un patrimoniu. Puțini au înțeles ca Vianu că moștenitorului nu-i revine să supravegheze inofensiv zestrea, nici să o expună în vitrină. Lui i-ar fi fatal acest rol banal, aproape anonim. Șansa lui a fost să periclitezi mereu orizontul universitar cu experiența moderației și disciplinei binecunoscute, experiență deformată de descălii de duzină, de belferi, înnobilați de marii intelectuali de genul celor ce nu separă școala de celălalt indicator de direcție, harul creator.

Relațiile de existență vor puncta oscilația lui Tudor Vianu între școală și creație, vor provoca miracolul vianesc (cercetare **pe tot parcursul biografic**) cu efecte asupra viziunii însumate într-un sens ultim: definirea plenitudinii artistice ca totalitate a detaliilor interioare. Detalii concrescute pe orizontala existenței și diseminate sub cerul culturii. Am putea mereu găsi dezvoltări dintr-un amănunt spre altul. Critica țintește **ansamblul**, solicită **articulațiile** lui, **convenienţa valorică.**

Există în stabilirea reputației lui Vianu o complementaritate, un cifru integral de exprimare. Acolo unde pare că deținem punctele unui program găsim un scrupul de exactitate, iar dincolo, unde am definit niște sarcini didactice, ne îndepărtăm de psihologia celui care îi trăiește postulatele în voia vocației insului profund. Eterogene structural, ele indică în creuzetul personalității vianești o concentrare și o esențializare. Momentul lor prim este pretenția de a judeca frumosul. De a edifica și caracteriza notițe specifice (altfel ca într-un seminar), de a le explica, deci consacra mobilitatea prin determinarea sensului general. Un frumos spectacol critic dedicat propriei munci epistemologice de clasare, concentrare și analizare a impresiilor de lectură. Prin aceasta critica lui va fi fost universitară, nu însă și văduvită de vibrație, cultură ideologică, exactitate, profesionalitate matură, estetică și eminent formativă. Extrem de rare sentințe arbitrare au întunecat un travaliu, cristalizat piesă cu piesă, pentru că și critica este autonomă. În matricea lui normativul și programaticul sînt categorii modelatoare în dispută cu improvizația, degradarea, obscurantismul, spiritul partizan. Vianu rămîne marele spirit prin care lumea artei intră în echilibru cu fidelitatea față de sine.

Timpul creator ocupă la Tudor Vianu o perioadă din existență din care excludem copilăria. Într-un amestec de efemer și durabil creația antrenează pe lîngă mobilitate coerentă și, în ambiguitate, totalitatea.

Am încercat să discernem cît din năzuința spre totalitate cade în linearitate. De cele mai multe ori stilul omului de cultură se regăsește în integritatea proiectelor concepute ca un pas înainte spre un ansamblu bine rostuit. Putem conveni că și-a clădit singur principiul canalizării preocupărilor. În complexa alăturare de componente a situat inițial poezia. La primul etaj s-a instalat, ulterior, profesorul. Filtrul acestuia propune mecanismele comunicării. Atît criticul, istoricul literar, eseistul, comparatistul, esteticianul inventariază umanitatea spiritului. Memorialistul o înglobează într-o structură romanescă. Echilibrat, deși doctoral numai pînă la un punct, apoi elastic, tentat în compensație de trăire, Vianu rămîne un livresc. Omul de carte se pronunță la masa de scris ori la catedră. L-am urmărit în acolada pe care o acordă studiului ca incitație și afirmare a valorilor.

Febra în care a trăit, asociată iubirii de universal, este și expresia sentimentală a prețuirii spiritualității românești. Un mare scrupul curmă în cele din urmă elanul liric. Efectul cel mai tulburător se regăsește în unele stîngăcii din poemele tîrzii. Nu putem încă ști de ajuns cît balast abandonat în ceasuri de însingurare, de pămînteană melancolie, cîtă nefericire în adîncuri de formulări corectate se distanțează de restul operei, se interferează ori o justifică existențial.

Într-un veac greu de sensuri, străbătut de prefaceri, dereglări, antinomii, nuanțări și actualizări, merită examinate cu atenție limitele și cu atît mai mult strădania lui Tudor Vianu sub semnul dialogului între culturi.

Asociațiile sale din perspectiva proclamării rațiunii estetice au favorizat și continuă și astăzi să legitimeze prin erudiție, eficiența comentariului, anvergura căutărilor, noi etape în devenirea culturii naționale. Cercetarea cu un caracter personal exprimă **Opera**; ne descoperim în bogăția ei noi înșine bogați.

Henri Zalis

13 întrebări pentru...

DAN GRIGORESC

Interviurile Luceafărului

— Stimate domnule profesor Dan Grigorescu, demonstrați, de cîteva decenii, că puteți să fiți ceea ce a devenit o superstiție a inaccesibilului în timpurile moderne : un spirit enciclopedic. Ce calități credeți că sînt indispensabile unei asemenea victorii : curajul, ambiția, curiozitatea intelectuală, puterea de muncă ?

— Lucrurile sînt mai simple și au, după părerea mea, o explicație clară pe care le-o dă însăși profesiunea aleasă de mine cu treizeci de ani (iată !) în urmă. Cînd am fost chemat de profesorul Vianu la catedra numită pe atunci de „literatură universală", comparatistica trecea printr-o perioadă de modificări esențiale, deopotrivă ale domeniului și ale perspectivei. Tradiționalistele interpretări ce se limitau la comparații între diverse opere sau autori, la urmărirea „destinului" unui scriitor receptat într-o altă cultură decît aceea de obîrșie, itinerariile unor teme, motive sau personaje treceau repede în umbră, lăsînd locul unor metode mai complexe și mai nuanțate care profitau, negreșit, de orizontul deschis de noile metode ale criticii.

Specializarea a devenit, în cîmpul comparatisticii, o noțiune cu un înțeles diferit de cel acceptat în majoritatea celorlalte discipline : ea înseamnă, înainte de orice, cercetarea specializată a raporturilor dintre faptele, ideile, structurile unor epoci, zone de cultură, ale unor domenii diverse ale creației și receptării. Istoria și sociologia culturii, filosofia limbajului — în măsura în care cultura e un fenomen ce se manifestă prin transmiterea unui mesaj, hermeneutică, toate acestea sînt chemate să contribuie la revelarea dinamicii literaturii și a celorlalte arte. Ca în orice altă sferă a activității, diletantismul e nu numai steril, dar și periculos : se înțelege de la sine că nimeni nu poate fi „specialist" în literatura comparată, dacă aceasta e confundată cu istoria literaturii universale — — nimeni — nu poate cuprinde toată literatura lumii ; dar un comparatist trebuie să înțeleagă mecanismele prin care ea își constituie structurile și le transmite prin intermediul influențelor. E, deci, nevoie de stabilirea unui sistem și, ca în orice altă arie a cercetării, pentru asta e absolut necesară cunoașterea unui număr cît mai mare de situații în care raporturile de influență să acționeze într-un mod specific.

As spune deci, că, pentru realizarea unui sistem, a unei viziuni coerente și lucide, e nevoie, mai presus de orice, de perseverență, de renunțarea la orice fel de orgolii (suficiența e, de altminteri, cusurul pe care îl detest cel mai mult), pentru că un cercetător nu trebuie să ignore nereușitele, să aibă putere să reia mereu investigațiile, răbdător, modest, devotat cercetărilor lui.

— Care domeniu dintre cele pe care le-ați aprofundat vă este mai aproape de suflet ? De ce ?

— Mă interesează din ce în ce mai mult iconologia. I-am consacrat pînă acum două volume (**Constelația gemenilor** și **Aventura imaginii**) ; dar, pentru că încerc să conduc studiile spre un orizont mai larg decît acela al circulației imaginilor și al raporturilor lor cu textul literar, pentru că mă străduiesc să construiesc un sistem care să cuprindă acțiunea reciprocă a ideilor și a formelor — lucru, fă-ți falsă modestie, însă destul de nou în comparatistică —, mă atrage (cel puțin deocamdată), mai mult decît altele.

— Cum vi se pare istoria umanității rescrisă de comparatistul care are în față texte, motive, arhetipuri, structuri care circulă, față de varianta istoricilor ce se bizuie doar pe documente ? Ce cunoaștere suplimentară și esențială oferă despre natura umană demersul comparatistului ?

— Nu cred că ținta comparatistului e să rescrie **istoria umanității**. Și, de altfel, **de la primele cercetări ale școlii create în jurul revistei Annales** încoace, istoriografia — ca și documentul istoriografic — a dobîndit un sens nou de care beneficiază din plin și comparatistica. Așa cum vă sugeram mai devreme, ea încearcă să descopere legăturile dintre fenomenele literaturii și, eventual, modul în care acestea sînt determinate și determină la rîndul lor structura operelor din alte cîmpuri ale artelor. Cu alte cuvinte, acțiunea ideilor, influențele reciproce, crearea unei realități culturale specifice unei epoci și unui anume teritoriu și în egală măsură, definirea permanențelor. Cred că numai astfel ne putem feri de exagerările unui soi de comparatism entuziast, de factură semantică, ispitit să compare orice cu orice, să descopere asemănări între forme care nu au avut nici un fel de contacte, nici măcar indirecte, între ele. Una dintre consecințele cele mai ridicole ale acestui fel de comparații a fost încercarea de a aseza, de pildă, opera brâncușiană la confluența unor culturi îndepărtate cu care artistul român nu a avut a face niciodată. Sau interpretarea culturii traco-dace ca un centru al întregii culturi a lumii, descoperindu-i-se iradieri pînă în arhipelagurile polineziene și în podișurile andine, despre ai căror locuitori s-a spus, de exemplu, că au învățat scrierea de la daci. Adică tocmai acel element al culturii îndepărtaților noștri strămoși despre care se știe cel mai puțin.

Două sînt, cred, prejudecățile de care comparatistica ne ajută să ne eliberăm. Cea dintîi, potrivit căreia patriotismul înseamnă afirmarea priorităților culturale ale propriului popor. A doua, cea care confundă universalitatea cu reflexul unei culturi în **toată** lumea. Și am impresia tot mai limpede că aceasta provine și dintr-o altă confuzie, anume aceea că influența ar însemna stabilirea unei ierarhii a valorii, că sursa ar fi întotdeauna superioară receptorului. Conform unei asemenea judecăți aberante, **Ulise** al lui Joyce ar fi inferior cărții lui Dujardin de la care a plecat, cum se știe, scriitorul irlandez.

Comparatistul, deci nu poate ignora, în nici un caz, istoria ; el întreprinde, de altminteri, adesea o cercetare de tip istoric ; dar el se consacră, evident, investigării unei zone specifice, rezultatul analizelor lui nefiind o extensie a teritoriului cercetat de victorie, ci eventual, dacă e bine condusă, o aprofundare a unor procese caracteristice.

— Ce părere aveți despre încercările unor comparatiști contemporani de a rescrie istoria literaturii universale, de a reface și lărgi canoanele ?

— Deocamdată, încercările despre care vorbiți nu au avut rezultate semnificative. Chiar și cele ale Asociației Internaționale de Literatură Comparată nu au dus decît la realizarea unor culegeri de studii între care cu greu se pot stabili legături capabile să sugereze ansamblul universal al fenomenului. De altfel, îngăduiți-mi să-mi exprim scepticismul față de asemenea ispite ale atotcuprinderii. Părerea mea e că se cuvine să ne dedicăm unor cercetări sistematice, care să profite cu măsură de investigațiile arhivistice și tematologice mai vechi și, de asemenea, de instrumentele puse la îndemînă de metodele moderne. Din păcate, Asociația Internațională despre care vorbeam pare a traversa o perioadă ce lasă a se desluși prezența tot mai insistentă a sociologilor și a psihologilor literaturii, ceea ce, în activitatea (nu foarte impresionantă, între congresele periodice) Asociației pare a se traduce printr-un fel de teamă de introducere a unor modalități noi de cercetare și o cantonare într-o rutină comodă. În privința canoanelor, problema e mai complicată. Tudor Vianu întrezărea aceste dificultăți încă de la începutul anilor '50, cînd anticipînd teoria canoanelor, o lansa pe aceea „a marilor cărți". Firește, sînt repere statornice în istoria culturii pe care numai o dorință de-a dreptul ridicolă de originalitate le poate contesta — **Odiseea, Oedip, Tristan și Isolda, Hamlet, Don Quijote, Andromaque, Faust, Childe-Harold, Prometeu descătușat**, pentru a pomeni doar cîteva care ne vin, în chip firesc, în minte cele dintîi. Dar nu numai necunoașterea limbii în care a fost scris originalul creează imense dificultăți (cunoașteți, de pildă, vreo traducere a **Luceafărului** sau a poeziilor lui Blaga în care cititorul străin să poată recunoaște valoarea acestor opere ?). Dar, în afară de aceste piedici obiective, sînt și altele. Un exemplu : poezia lui Poe constituie, în viziunea istoricilor europeni ai literaturii, un moment la care se raportează **de multe ori** discuțiile privitoare la începuturile modernismului, dar e considerată ca foarte puțin semnificativă de americani. Dimpotrivă, Wallace Stevens, discutat în Statele Unite ca un poet cu o statură comparabilă celei a lui Ezra Pound sau T.S. Eliot, e rareori introdus de europeni într-o ordine a valorilor care să justifice definirea poeziei lui ca un canon. La fel, Manzoni, care se bucură de o stimă constantă în Italia, dar aproape neluat în seamă de cei nefamiliarizați cu literatura italiană. Și exemplele s-ar putea, firește, înmulți.

— În ce măsură considerați că un comparatist trebuie, mai ales în hățișul metodologic contemporan, să fie dublat de teoreticianul literar ? Înclinați către istoria literaturii universale sau către istoria canoanelor ?

— Mi se pare foarte clar că nu numai comparatistul, dar orice istoric al formelor și ideilor culturale nu are cum să stabilească raporturi coerente între evenimente, opere, valori, fără să țină seama de principiile fundamentale ale teoriei literare, indiferent de direcția la care aderă. În ceea ce mă privește, înclin mai curînd spre istoria ideilor și a structurilor, de vreme ce față de istoria literaturii și a canoanelor păstrez rezervele despre care am avut prilejul să vă vorbesc ceva mai devreme.

— În luările de poziție ale unor oameni de cultură fie se minimalizează literatura română, fie se aduc elogii uneori nefondate. Care este totuși adevărul, cum apare ea pe harta comparatistului ?

— O cercetare lucidă a valorilor din literaturile lumii are, cred, însușirea de a ne elibera de complexe. Îl citez pe unul dintre cei mai de seamă comparatiști americani din ultimele două decenii, Frank Warnke, care își exprima, în prefața unui volum din 1972, regretul că nu cunoaște limba română, pentru că aflase din cîteva studii ale lui Vianu (pe care i le tradusesem în englezește) cîteva idei foarte interesante despre literatura română și ar fi vrut să știe mai mult despre ea. (Împrejurarea în care ajunsese la Vianu merită evocată aici : Warnke lucra pe atunci la o monografie despr[...] în treacăt fie spus, una dintre [...] solide din cîte cunosc ; i-am at[...] ția asupra studiului lui Vianu [...] „lumea ca teatru", mi l-a cerut, [...] citit într-o după-amiază, traduc[...] englezește și, pe urmă, mi-a ma[...] altele : am profitat de ocazie și [...] tit și unele fragmente despre [...] română care l-au interesat într-[...] a putut ajunge la concluzia m[...] **adineauri).**

E, fără îndoială, un caz izolat. [...] tesc că el sugerează aspectul pu[...] plu practic al problemei : roma[...] singurii care pot să-și dea seama [...] nificația și de valoarea literatur[...] în românește. Despre Brâncuși, [...] scrie fără să se cunoască în pr[...] arta veche românească ; a fost [...] totuși, de superficialitate din pa[...] care au făcut-o pentru că nu [...] vorbi de izvoarele unei viziuni f[...] urmărească, pe cît posibil, **toate** [...] lătățile unei descendențe identic[...] male. La fel, ba încă și mai ev[...] literatură. Nu e vorba, deci, de [...] al literelor noastre, de a fi mai [...] noscute (deși, desigur, acesta n[...] ignorat), ci de o necesitate a [...] tistului. Aici nu au loc nici ext[...] declarațiile minimalizatoare și,

ral, nici un fel de declarații : to[...] plică și se argumentează. Nu m[...] defel cu afirmarea unor princ[...] temeiate pe argumentație și, în [...] tă, pe o lectură lucidă și coere[...] ce poate conduce, sînt sigur, la [...] tarea că sînt opere ale literatur[...] ne care și îndreptățesc, fără e[...] cul în cîmpul valorilor europen[...]

— Ce loc credeți că ar trebui [...] studiul acestuia în planul învăț[...] umanistic în momentul de față [...]

— Atingeți un punct cu ade[...] vralgic. Cred că o reformă a în[...] tului, în ansamblu, e necesară. [...] mult decît orice, aceea a învăț[...] liceal e presantă ; absolvenții [...] care știu foarte puțin despre [...] universală (mai ales despre cea [...] tină, izvor al gîndirii literare s[...] europene) și aproape nimic desp[...] artelor, a muzicii și, încă și ma[...] religiei sînt dovezile dureroase a[...] tării anticulturale de un pragma[...] car al învățămîntului, din anii i[...] sters de pe frontispiciile școlilo[...] tul umanist.

Nu îmi stă în fire să aresc[...] trecutul, dar cred că, în privi[...] gramelor liceului, o cerc are a[...] firește, din perspectiva răspînti[...] cole la care ne aflăm — a conc[...] dinainte de reformele întristă[...] clansate în 1948 e absolut necesa[...] tru că, totuși, cred că **omul cu** [...] să capete centrul în adolescență [...] altă parte, e nevoie ca profesoru[...] ceu să i se asigure un statut s[...] să nu-i mai îndemne pe cei mai [...] solvenți ai facultăților să evite [...] catedrele din școlile mele. Mai [...] să evoc numele unor mari pr[...] liceu din perioada anterioară [...] **Pentru** că de la Perpessicius și [...] cu, pînă la Pompiliu Constanti[...] înțelege, și la mulți alții) licee[...] nesc a fost onorat de dascăli de [...] loare de larg orizont intelectua[...]

— Ați fost, într-o perioadă de [...] dere a politicii noastre, directo[...] bliotecii Române din New-York. [...] deți că poate face un intelectual [...] tactele cu alte popoare, eventua[...] matice, pentru a stîrni un int[...]

larg față de o cultură vitregită — sînt poate subiectiv — în forumul culturii mondiale ?

— Poate face foarte multe, vă rog să mă credeți, dacă știe cui se adresează. Care sînt prejudecățile acestuia, cum le poate risipi fără să contrarieze sau să creeze reacții adverse : cu alte cuvinte, să găsească tonul potrivit. Dar, realist vorbind, nimic nu se poate realiza fără un minimum de investiții — mă refer desigur, la investițiile financiare. Fiindcă ajungem în competiție cu forme de propagandă culturală a căror eficacitate e asigurată fie de cunoașterea mai bună a altor culturi, de prestigiul lor tradițional, de un dialog mai îndelungat, și, de ce n-am recunoaște-o, de mai multă abilitate propagandistică, inclusiv de bugete ce îngăduie forme mai convingătoare de acțiune culturală.

— Ați scris o incitantă carte de călătorii despre America. Greșesc dacă spun că am întrezărit o afinitate deosebită față de acest spațiu ? Aveți ceea ce s-ar putea numi un model american ?

— Nu, nu greșiți. Trebuie să recunosc, însă, că volumul la care vă referiți a fost scris și cu o secretă ciudă față de o anumite suferință, a unora care, cunoscînd doar superficial America de fiecare zi au, și mai grav, pe aceea a unei culturi

reale, vorbește, se pronunță fără normala reticență în probleme care cer o cunoaștere mai exactă. Am admirat puterea de muncă, disciplina, respectul față de specialist, dorința ca oaspeții să plece purtînd cu ei amintirea unei țări ospitaliere și frumoase. Cam acestea ar fi liniile unui eventual „model" american, deși nu cred că pot vorbi despre un „profil general-american" la care să fac apel : Statele Unite sînt un continent, cu mari diferențe între zonele geografice, tradițiile culturale și felul de a înțelege viața, diferențe ce am impresia că încă se mai păstrează.

— În contextul de tristă amintire al anilor '50 a existat totuși o impresionantă muncă de pionierat : alcătuirea unei biblioteci a culturii universale (seriile de opere de la ESPLA). V-ați numărat printre cei care l-au „naturalizat" pe Shakespeare. Care au fost fermenții acelei benefice și uriașe munci ? De cine vă mențineți cu admirație și afecțiune dintre cei care v-au fost alături ?

— Seria de volume Shakespeare a fost, ne aducem aminte, numai unul din semnele vocației intelectuale a unor generații care căutau în cultură înțelesurile unei certitudini ce se năruise în alte direcții ale vieții. Aproape toți marii scriitori ai lumii au fost tipăriți atunci, mulți dintre ei în traduceri noi, memorabile ; poeții români ale căror versuri împinau dificultăți și nu erau tipărite cît, eventual, în ediții ciuntite s-au regăsit în teritoriul traducerilor — Blaga, Minea, Ion Barbu, Adrian Marin, Philippide. Dar Botta...

Am desprins, în anii aceia ai formării, vreo 23 de ani cînd mi-a fost încredințată imensa cinste de a răspunde, din partea editurii, de alcătuirea și publicarea ediției Shakespeare), respectul pentru munca disciplinată, sistematică. La cărțile „colectivului Shakespeare" participau, în afara traducătorilor și a anumiților, istorici literari de vastă cuprindere a fenomenului universal. Să nu credeți că discuțiile se desfășurau între niște desăvîrșite atmosfere academice : dimpotrivă erau adesea foarte aniimate (vă rog să înțelegeți termenul ca un eufemism, de vreme ce am putut asista și la o ciocnire — pornită de la chestiuni filologice — între Ion Barbu și Dan Botta, încheiată cu o provocare — acceptată ! — la duel și aplanată doar de simțul diplomatic al profesorului Vianu).

Mă întîlneam acolo cu foști profesori de-ai mei, Ion Frunzetti, Ana Cartianu, Leon Levitchi, temperamente foarte diferite. Dar de la toți am învățat ceea ce începuseră să mă învețe încă din facultate — pasiunea pentru cultură, rigoarea judecății de valoare. I-am cunoscut atunci și pe Dan Dutescu (care mi-a rămas prieten pînă la recenta și neașteptata lui dispariție), pe Dan Botta (în preajma căruia m-am aflat cîțiva ani, pînă s-a stins, la 50 de ani, lăsînd amintirea unui intelectual de mare cultură, dîrz, nedispus la nici un fel de compromisuri) și pe Petru Comarnescu, una dintre cele mai frumoase figuri ale culturii noastre din lunga perioadă 1930—1970. Sînt oameni care îmi vor lumina întotdeauna amintirile.

— Nu v-ați lansat încă în politică. Rămîneți ce ați fost întotdeauna : universitar de aleasă ținută, un comentator avizat al fenomenului cultural. Din această perspectivă, cum vedeți peisajul literar din decembrie 1989 ?

— Sincer să fiu, așteptam mai mult de la literatura unei vremi în care cenzura și dictatura culturală nu mai oprimă creația. Deocamdată nu pot numi capodopera oprimată în acești trei ani, nici măcar dintre scrierile interzise cîndva și care ar fi urmat să fie publicate acum. Poate că sîntem prea aproape de fenomenul literar contemporan, poate că avem nevoie de perspectiva timpului. Sper că zodia, necesară desigur a pamfletului va lăsa curînd locul unor construcții mai solide. Mai ales că, să fim sinceri, puțini sînt pamfletarii de vocație pe care îi putem identifica în atmosfera intelectuală, încă tulbure. Ce putem face ? Să așteptăm, cu toate că nici cultura nu poate aștepta prea mult.

— Se pare că literații apuseni se plîng, dacă nu de penuria de hîrtie și costul exorbitant al unei apariții ca la noi, de o deteriorare a rolului unui scriitor în societate — marginalizat, incapabil de a mai forma un curent general de opinie. Care este părerea dvs. și cum vedeți situația scriitorului român în viitorul apropiat ?

— Abordați din nou o problemă complexă, căreia ar trebui, fără îndoială, să-i consacrăm o discuție mult mai lungă. Probabil că ar trebui, de pildă, să știm precis dacă e implicată o nepricepere comercială a unei întreprinderi deprinse, de-a lungul deceniilor, cu formele puțin comerciale ale subvenției de stat, dacă e adevărat — cum se spune — că fondurile au fost blocate de cumpărarea unor cărți care păreau a avea o vînzare imediată, dar că, între timp, s-a ajuns la satietatea publicului. Să discutăm, totuși, nevoia sponsorizării și a subvenționării cărții de tiraj mai mic, dar de valoare culturală incontestabilă. Și despre regimul impozitelor diferențiate, despre care se vorbește uneori : cine să stabilească aceste diferențe ? Care să fie criteriile ?

Deocamdată, însă, să observăm că, la nivelul prețurilor de la noi, o carte care costă cît un pachet de țigări Marlboro (sau chiar mai puțin) nu e deloc scumpă. Doar că rămîn puțini bani celor care vor să cumpere cărți, fiindcă trebuie să cumpere alte lucruri necesare vieții cotidiene, din ce în ce mai scumpe.

Dacă problema cărții, a cititorului și, implicit, a scriitorului e de ordin strict economic, atunci să avem speranța că ea va fi rezolvată cu toate problemele economiei noastre. Sau cel puțin ameliorată. Dar e, oare, doar o problemă economică ? Nu cumva îngustăm prea mult — și prea puțin cultural — perspectiva ? Oricum, nu cred că avem argumente să trecem exclusiv în domeniul celălalt al explicațiilor, anume în cel al unei așazise crize morale a culturii. Hotărît, nu cred în așa ceva.

— Am ajuns la o întrebare, cu ghinion pentru alții, norocoasă pentru mine : vorbiți-ne vă rugăm de ghinionul literaturii române dintotdeauna.

— Părerea mea e că răspunsul la întrebarea dumneavoastră se poate rezuma în cîteva cuvinte : marea nefericire a culturii de totdeauna și de pretutindeni e că a fost dependentă, într-un fel sau altul, de cei cu bani. Pe de o parte, marea creație, pe de alta, Kitschul și snobismul sînt determinate deopotrivă de cel care le comandă și de cel care acceptă comanda. Nu putem accepta, firește, că lui Paciurea, unul dintre cei mai mari sculptori europeni din primele decenii ale acestui secol să nu i se încredințeze decît o singură comandă publică sau că lui Brâncuși i-a fost refuzat un proiect de monument al lui Spiru Haret. Sînt, însă, oare, singurii marii artiști din lume cărora li s-a împotrivit prostul gust arogant, agresiv sau lînced, incapabil să înțeleagă altceva decît nevoia de a face zgomot în jurul lui ? Pe scurt, de la cizmarul care îl judeca pe Apelles, pînă la burghezii avuți care au refuzat Rondul lui Rembrandt, de la juriile Saloanelor pariziene ce nu îngăduiau nonconformismului să intre pe simeze, pînă la colecționarii care treceau nepăsători pe lîngă Van Gogh, nu sînt destule probe că, de fapt cultura de pretutindeni are ghinionul de a depinde de banii și de puterea altora ? De ce ar face excepție literatura română ? Credeți că, în afară de Pîrvan și de profesorul Rosetti, au fost mulți editori care, în trecut, să aibă un crez intelectual foart clar ? Și, ca să încheiem pe un ton optimist, nu credeți că și azi sînt editori care iubesc cultura, literatura română ?

Interviu realizat de
Marius Tupan

O ISTORIE ILUSTRATĂ A LITERATURII ROMÂNE CONTEMPORANE

văzută de Ion Cucu

PREMIILE REVISTEI «LUCEAFĂRUL» PE ANUL 1992

Poezie : Leo Butnaru

Publicistică : George Stanca

vasile andru

ROMÂNII NU SE SINUCID

E seară, aud iarăşi soneria, deschid uşa. Intră o femeie de vreo 45 de ani. Se recomandă : Elvira Munte.

Mă pregătesc să ascult, să privesc. Vorbirea şi gestul. Limbajul şi dinamica fiinţei. Gramatica şi ghearele : cele două instrumente ale asupririi, ale adaptării.

Elvira Munte vorbeşte o limbă română foarte bună : fără urme lăsate de popoare migratoare, fără contaminarea imperiilor vecine, fără traume istorice. Nici nu credeam că cineva vorbeşte o limbă atît de curată, adică renunţînd la avantajele impurităţii : la avantajele cromatice bizantine, la şocul emoţional al slavismelor, la asprimea influenţelor turanice.

— Ce pregătire aveţi ? o întreb.

— Am două diplome universitare.

— Cum ? Şi vreţi să vă angajaţi îngrijitoare la copil ?

— Da.

— Doamnă, dar...

— Nu vă speriaţi, zice ea. Sînt fără slujbă de patru ani. Nu consider umilitor să îngrijesc un copil şi să primesc 1000 de lei pe lună plus mîncare.

Este calmă. Dar sub înfăţişarea calmă, citesc cum răzbeşte umorul mistic al disperaţilor.

— Cum aţi rămas fără slujbă ? întreb.

— Restructurare şi silă.

— Şi v-au lăsat pe drumuri ! Cu două diplome universitare ! Sîntem totuşi o ţară săracă în oameni învăţaţi, nu ne putem permite să-i aruncăm la gunoi. N-aţi umblat ? N-aţi cerut dreptul ?

— Am umblat, am cerut. Sînt mereu pe listă la Forţele de muncă.

— Cum trăiţi ? Ştiu că intelectualii sînt foarte anxioşi cînd nu au un spaţiu de siguranţă.

— Dar eu, din fericire, nu mai sînt intelectual. Am evoluat spre o conştiinţă de vierme.

— Cum este conştiinţa de vierme ?

— Este o conştiinţă foarte avansată.

— Adică ?

— Adică cea mai avansată. Nu mai ceri nimic. Începi să crezi că nu meriţi nimic. Trăiesc ca să trăiesc.

— Cel puţin sînteţi lăsată în pace ? Pentru că asta-i culmea : la noi, te concediază, dar îţi interzice să fii şomer.

— Da. Miliţianul sectorist îmi aminteşte periodic că sînt „parazit social". Îi dau un Kent şi închide ochii. Noi, naţia română, am plătit mereu tribut cuiva.

— Văd că aţi integrat totul.

— Da, am o dispoziţie sufletească de tîrîtoare.

— Unde aţi lucrat ?

— Am fost lector universitar, la catedra de orientalistică. Postul s-a desfiinţat. Învăţămîntul nostru umanistic e în agonie, ca peste tot în lume. Vrem să-i ajungem din urmă pe occidentali : la capitolul lichidarea învăţămîntului umanistic, îi vom şi întrece. Cîndva noi românii am avut un învăţămînt universitar foarte bun. Universitatea noastră a slăbit în două rînduri. Întîi, prin restructurările abuzive: au fost aruncaţi afară dascălii nonconformişti, şi tocmai aceştia erau sufletul învăţăturii. În acelaşi timp, universitatea a slăbit prin plecarea evreilor. Pe mulţi evrei i-au dat afară ; alţii au plecat singuri.

— Sînteţi membră de partid ?

— Sînt, nu vă miraţi. Cu toată conştiinţa mea evoluată, de tîrîtoare, eu sînt fiica timpului meu.

— După restructurare, n-aţi primit alt post.?

— Da, învăţătoare suplinitoare la Bragadiru, un sat lîngă Bucureşti.

— Culmea ! La clasele primare ?

— Era o soluţie. Dar acel post a fost disputat de două persoane. A cîştigat a treia : nepoata lui Ics.

— Apoi ?

— Audienţe, umilinţe de călire a nervilor. Apoi am făcut ca românul. Am tras obloanele. Sînt munteancă tipică. Ştiţi psihologia Munteniei ? Sînt tipică ! Alţii, mai puţin tipici, au încercat soluţii europene. Cîţiva colegi ai mei s-au expatriat. De la facultatea mea, au fost concediaţi opt dascăli. Şase sînt în Vest.

— Nu v-a trecut prin cap să faceţi la fel ?

— Rămîn aici să văd ce se-ntîmplă pînă la urmă. Nu am ce căuta acolo. Mi-e frică de lumea largă. Mă simt şi bătrînă. Nu mai am elanul de altădată. Nu mă descurc. Sînt crescută în ţarc, legată de ţăruş, n-am antrenamentul luptei, n-am viclenie. E prea tîrziu să-mi formez reflexele junglei. Mă gîndesc că şi dincolo sînt şomeri. Doar că ei nu aplaudă. Asta-i diferenţa.

— Da.

— Nu cred că există undeva loc pentru mine. În Occident există înfruntare, sfîşiere, competiţie. Nu, sînt antrenată pentru asta, v-am zis. Noi sîntem dresaţi pentru ascultare. Sîntem învăţaţi să cerem, să primim zăharelul. Sînt produsul acestui timp : nu ştiu să smulg, ci să iau cît mi se dă. N-am resurse pentru Occident. Instinctele mele canibalice au slăbit.

— Da.

— Dincolo, în Vest, ei nu ascund asta. Ei spun pe faţă că oamenii sînt lupi ; dar ei sînt lupi care respectă nişte reguli umane... La noi se minte crunt, se minte ierarhic. Se minte cu cifrele sub ochi, cu raţa în gură. Şi nu-i demagogia hazoasă din vremea lui Caragiale. Atunci aveai dreptul să rîzi de minciună. Azi trebuie să stai drepţi în faţa minciunii.

— Da.

— Multă vreme nu mă dumiream : cum e cu putinţă ca oameni în toată firea să ovaţioneze ! Sînt sigură că, peste vremi, urmaşii noştri ne vor privi cu umor, dacă nu cu dispreţ. Ne vor considera înapoiaţi mintali, sau poate numai infantili...

— Da.

— Singurul lucru pe care activiştii ştiu să-l facă este să mintă. Minciuna este un mod de gîndire. Aşa cum la taoişti este paradoxul. Pe vremea lui Caragiale, pe vremea rîsului liber, minciuna politică era ruda păguboasă a logicii. Azi minciuna e religie. Minciuna ar fi iertabilă într-un singur caz : cînd n-ar fi păzită cu pistolul în mînă.

— Da.

— Trebuia să mă expatriez în urmă cu 10-15 ani. Citesc în ziare că pe lume sînt 890 de milioane de analfabeţi. Mă gîndesc : Uite, aş putea fi învăţătoare la acei analfabeţi. Dar cum să ajung la ei ? E păcat să stea degeaba un om cu două diplome universitare, cînd există atîţia analfabeţi.

— Scrieţi la Unesco.

— Am scris. Dar scrisorile nu ajung, sînt oprite la securitate. Înţelegeţi, oferta mea de a merge învăţătoare la papuaşi este socotită delict politic. Eu nu vreau să fac disidenţă. Nu-s bună de nimic, darmite de comploturi, unde trebuie curaj cu carul !

— Vă subestimaţi.

— Nu. Îmi ştiu forţele. Singura mea superioritate este conştiinţa de tîrîtoare.

— Una peste alta, sînteţi pe cale de a vă înţelege viaţa.

— Cîndva am crezut în minciunile sistemului. Eram o aliată naivă. Un instrument comod. Colaboram prin inconştienţă. Dacă ei ar fi ştiut să mă păstreze, ar fi avut o servitoare rentabilă, care se mulţumeşte cu puţin şi aduce servicii bune. Mă străduiam să fac din studenţii mei nişte adaptaţi. Îi lămuream, îi dirijam, am tact pedagogic de Scorpion. Reuşeam să-i conving, pentru că mă îndrăgeau. Cîtă vreme eşti plătit, simţul vederii e anesteziat. Cînd eşti luat drept asociat, ai psihologia asociatului : susţii ! Sticla fumurie a titlului universitar îmi ascundea prăpastia. Înţelegeţi ? Există micile privilegii care întotdeauna vor fi gajul marilor cedări, al marilor laşităţi, inconştiente.

— Spuneţi-mi, aveţi ce mînca ?

— Mă aşteptam la întrebarea asta. Ce mănîncă o femeie fără slujbă, şomeră de cîţiva ani, într-o ţară unde, după ce ai rămas şomer, nici măcar nu ai voie să pronunţi cuvîntul somer, este un *delict* să-l pronunţi. Iată cum stau lucrurile. Din cînd în cînd sînt solicitată să meditez un elev. Mai fac cîte o traducere pentru Editura tehnică. Cîştig puţin, dar se poate trăi cu puţin. Survine un antrenament al funcţiei digestive... Dacă ar şti cîrmuirea, m-ar angaja să fac educaţia foamei la români. Dacă ar şti cîrmuirea ce avantaje oferă asceza, n-ar sufoca mînăstirile şi n-ar interzice Yoga. Nu şi-ar distruge aliaţii. Omul poate trăi cu foarte puţin. Dar nu prin simpla privare de alimente, nu prin foame silită. Ci prin foame îndrumată. Înfometarea distruge, postirea este terapie. Dar pentru asta trebuie să existe cineva, instructori, să te înveţe : îţi iei în stăpînire sistemul parasimpatic... încetineşti metabolismul

...E mult de explicat.

— Cunosc aceste lucruri.

— Îmi pare bine. Puţini le cunosc. Azi dimineaţă stăteam la rînd să iau lapte. Pentru ultimele sticle a fost încăierare şi înjurături şi bătaie. O femeie plîngea, spunea că are copii mici, n-are ce le da. Sînt oameni care flămînzesc. Dar ştiu că este ceva mai cumplit decît foamea : sentimentul că trăieşti inutil, netrebuitor pentru nimeni, şi că nu meriţi nimic. Că te-ai născut degeaba.

— Totuşi v-au marcat întîmplările vieţii.

— Am fost o păcălită de elită. Mulţi ani. Cei mai frumoşi ani, vorba romanţei. Eram fruntaşă, lăudată, promovată. Voiam să fiu prima. Într-o zi mi-au dat lovitura şi s-a făcut lumină.

— Sistemul v-a rejectat şi v-a făcut un bine : aţi devenit o lucidă. Dacă sistemul v-ar fi păstrat în continuare, aţi fi primit în continuare, cu inima împăcată, leafa şi gratificările trimestriale. Lipsa privilegiului v-a trezit simţul critic.

— Uneori cred că mi-a trezit mai mult decît atît : umorul. Şi mi-a dispărut frica de regim, frica aceea infiltrată în oase la mulţi. Surîd. Cîrmuirea asta nu-mi inspiră spaimă. Poate nu cunosc bine dosarele şi crimele acestui regim, dar mie el nu-mi inspiră teamă. Mă înfior de dictaturile latino-americane. Mă îngrozesc cînd aud de atrocităţile de acolo. Dictaturile comuniste sînt o combinaţie de crimă şi carnaval. Sînt ceva între siluire şi vodevil. Găsesc atîtea episoade burleşti, de comedie, de ludus...

— Este o trăsătură a locului : românul amortizează lovitura istoriei : prin rîs în barbă, prin surzenie, prin ocolire. Amortizează trauma politicii actuale prin mirîială. Sau trage plapuma peste ochi şi aşteaptă o salvare din cer...

— Unii pot amortiza şocul, alţii nu au resurse psihice s-o facă. Unii nu pot schimba candoarea pe cinism, nici angoasa pe sarcasm. Ieri am vizitat o prietenă bolnavă de tuberculoză, la Filaret. Salonul era ticsit, bolnavii dorm cîte doi în pat. La noi, tuberculoza dispăruse ; dar de cîţiva ani, este o recrudescenţă. Ravagii. Tuberculoza e o boală a sărăciei şi a lipsei de profilaxie ; dar şi o boală a vinovăţiei. Noi toţi sîntem vinovaţi de cîte se întîmplă.

— Da. Sîntem părţi mici din marele păcat.

— Să vorbim acum despre anunţul pe care l-aţi dat la ziar, pentru angajarea unei îngrijitoare la copil.

— Acesta este copilul. Tamara, spune-i doamnei cîţi ani al.

— Trei ani şi trei luni, spune Tamara.

— Spune-i doamnei care-s proverbele tale preferate.

— Est modus in rebus. Labor improbus omnia vincit. Ora, labora et gaudi.

Elvira Munte zice amuzată :

— Principii sănătoase. Desigur, minciunile anticilor sînt preferabile : pe antici îi înţeleg. Ei voiau să programeze omul cu formule pozitive. Ei minţeau în numele moralei, nu al politicii. Or, a minţi în numele moralei nu înseamnă a atenta la autonomia omului, ci numai la plăcerile lui... Anticii, prin aceste aforisme, tatonau distanţa între utopie şi realitate. Şi-ţi lăsau posibilitatea să alegi locul tău, după putere, între utopie şi realitate. Asta fac şi amelioriştii de azi. Domnule, nu ştiu dacă eu sînt bun model pentru fiica d-voastră. Nu sînt o adaptată. Or copilul acesta, pînă va creşte mare, trebuie să fie un adaptat. Pînă îşi va propune să schimbe legea, trebuie să înveţe s-o urmeze. Asta-i lumea în care trăim.

— Eu socot că sînteţi foarte potrivită.

— Prin urmare ? întrebă Elvira Munte.

— M-am oprit la patru oferte, toate excelente. Nici nu merit eu asemenea baftă. Am de ales între patru perfecţiuni.

— Poate ar trebui să vă uşurez deliberarea, retrăgîndu-mă din competiţie. În favoarea uneia mai necăjite.

— Dacă faceţi gesturi altruiste, îmi îngreunaţi alegerea. Cel mai greu este să respingi un altruist.

— În caz că mă respingeţi, nu vă faceţi probleme. V-am spus, sînt pe cale să-mi găsesc echilibrul de vierme. Cîndva mi-a trecut prin cap să sfîrşesc cu zilele ; dar, dacă n-am făcut-o la criză, în mod cert acum n-o mai fac. Românii nu se sinucid. Ei trag obloanele şi aşteaptă. Iar în spatele obloanelor, unii rîd în hohote, alţii plîng.

Da, îmi zic, românii încearcă să dea nevroza pe umor sau pe sfinţenie. Ei nu se sinucid.

S-a făcut tîrziu. Doamna Elvira Munte a ieşit. Este o seară de august caldă, cărămizie. Tamara e tăcută şi trează. O duc la culcare.

Ce-ai înţeles tu din toate astea ? o întreb.

Ea tace. Are ochii rotunzi şi umezi. Gîndesc : Asta este lumea în care ai venit. Nu am altă Europă pentru tine. Nu am altă planetă pentru tine.

O culc în patul ei, în planeta ei. Adoarme repede.

1986 — 1988

EPISTOLA SFÂNTULUI APOSTOL PAVEL ÎNTÎIA CĂTRE TESALONICENI

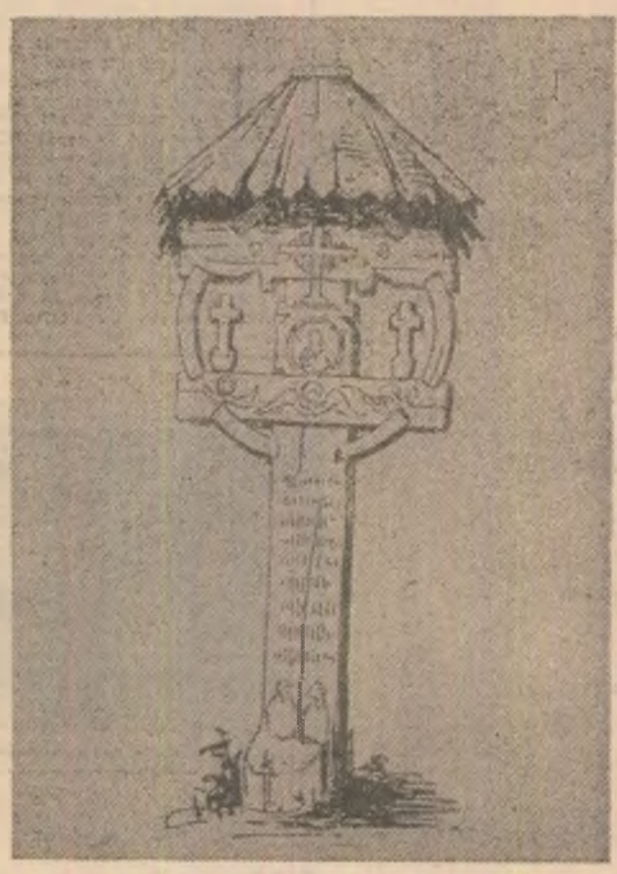

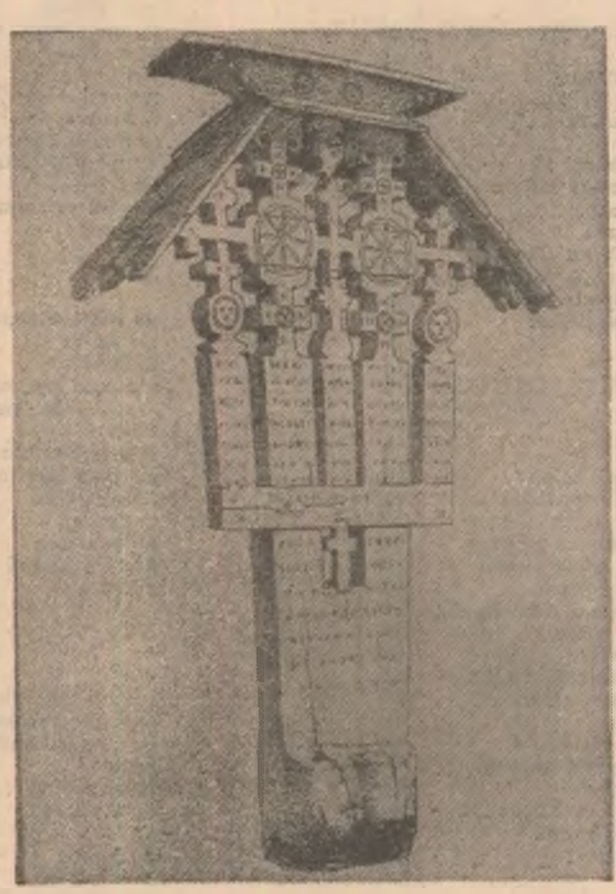

CAPITOLUL 1

Salutare. Credinţa şi exemplul Tesalonicenilor.

1 Pavel şi Silvan şi Timotei, Bisericii Tesalonicenilor întru Dumnezeu-Tatăl şi Domnul Iisus Hristos : Har vouă şi pace de la Dumnezeu ,Tatăl nostru, şi de la Domnul Iisus Hristos !

2 Întotdeauna-I mulţumim lui Dumnezeu pentru voi toţi, pomenindu-vă'n rugăciunile noastre,

3 ne'ncetat aducându-ne aminte în faţa lui Dumnezeu şi Tatăl nostru de lucrarea credinţei voastre şi de osteneala iubirii voastre şi de stăruinţa nădejdii voastre în Domnul nostru Iisus Hristos[1],

4 ştiind noi, fraţilor iubiţi de Dumnezeu, că El v'a ales,

5 că Evanghelia noastră n'a fost la voi doar în cuvânt, ci şi'n putere[2] şi'n Duhul Sfânt[3] şi'n multă deplinătate[4], aşa cum voi ştiţi bine felul în care de dragul vostru am fost între voi.

6 Şi voi v'aţi făcut următorii noştri şi ai Domnului, întru mult necaz primind Cuvântul cu bucuria Duhului Sfânt,

7 aşa că pildă v'aţi făcut tuturor credincioşilor din Macedonia şi din Ahaia.

8 Că de la voi a răsunat cuvântul Domnului nu numai în Macedonia şi în Ahaia, ci'n tot locul a pătruns credinţa voastră în Dumnezeu ; aşa că nu-i nevoie să mai spunem noi ceva,

9 de vreme ce asupra noastră ei înşişi povestesc despre ce fel de primire am avut la voi şi cum v'aţi întors voi la Dumnezeu de la idoli, ca să-I slujiţi Dumnezeului celui viu şi adevărat

10 şi să-L aşteptaţi pe Fiul Său din ceruri[5], pe Care El L-a înviat din morţi, pe Iisus Cel Ce ne izbăveşte din mânia ce va să vină.

CAPITOLUL 2

Predica lui Pavel în Tesalonic. Dorinţa lui Pavel de a vizita din nou Biserica Tesalonicului.

1 Fiindcă voi înşivă, fraţilor, ştiţi că venirea noastră la voi n'a fost zadarnică ;

2 dimpotrivă, după ce mai întâi am pătimit şi-am fost ocăriţi în Filipi ,aşa cum o ştiţi, am îndrăznit întru Dumnezeul nostru să grăim către voi, în multă luptă, Evanghelia lui Dumnezeu.

3 Pentru că îndemnul[6] nu venea din rătăcire, nici din necurăţie, nici din vicleşug,

4 ci aşa cum am fost noi socotiţi de Dumnezeu vrednici să ni se încredinţeze Evanghelia, aşa şi grăim, nu să plăcem oamenilor, ci lui Dumnezeu care ne încearcă inimile.

5 Căci niciodată n'am folosit cuvinte de linguşire, după cum ştiţi, nici vreo perdea[7] pentru pofta de câştig — Dumnezeu e martor —,

6 nici n'am căutat slavă de la oameni — nici de la voi ,nici de la alţii —, deşi ca apostoli ai lui Hristos puteam să atârnăm greu[8].

7 Dimpotrivă ,noi am fost blânzi în mijlocul vostru. Aşa cum o doică îşi îngrijeşte[9] pe propriii săi copii,

8 tot astfel noi, în fierbinţele nostru dor, eram bucuroşi să vă dăm nu numai Evanghelia lui Dumnezeu, dar chiar şi sufletele noastre, fiindcă ne-aţi căzut cu drag.

9 Voi vă aduceţi aminte, fraţilor, de munca şi de osteneala noastră : lucrând zi şi noapte, ca să nu-i fim povară cuiva dintre voi, aşa v'am propovăduit Evanghelia lui Dumnezeu.

10 Voi sunteţi martori, şi Dumnezeu ,cu câtă sfinţenie şi cu câtă dreptate şi cu câtă neprihănire ne-am purtat între voi cei credincioşi.

din NOUL TESTAMENT

Versiune revizuită, redactată şi comentată de arhimandritul Bartolomeu Valeriu Anania sprijinit pe numeroase alte osteneli.

11 După cum ştiţi, ca un părinte pe copiii săi, pe fiecare din voi v'am îndemnat şi v'am încurajat şi v'am îndatorat

12 să umblaţi în chip vrednic de Dumnezeu Care vă cheamă în împărăţia Sa şi'n slava Sa.

13 De aceea şi noi ne'ncetat îi mulţumim lui Dumnezeu că voi, primind cuvântul lui Dumnezeu pe care l-aţi auzit de la noi, nu ca pe un cuvânt al oamenilor l-aţi primit, ci potrivit cu ceea ce este el într'adevăr, ca pe un cuvânt al lui Dumnezeu, care şi lucrează'ntru voi cei ce credeţi.

14 Că voi, fraţilor, v,'aţi făcut următori Bisericilor lui Dumnezeu care sunt în Iudeea întru Hristos Iisus, fiindcă şi voi aţi îndurat de la cei de un neam cu voi aceleaşi (suferinţe) ca şi ele de la Iudei,

15 cei ce şi pe Domnul Iisus L-au omorît, precum pe prooroci, iar pe noi ne-au prigonit ; şi neplăcuţi îi sunt lui Dumnezeu şi potrivnici le sunt tuturor oamenilor

16 pentru că ne'mpiedică să le vorbim neamurilor ca ele să se mântuiască — aşa că ei întotdeauna **să pună vârf păcatelor lor**[10]. Dar la urmă a ajuns peste ei mânia lui Dumnezeu.

17 Iar noi, fraţilor, fiind pentru o vreme despărţiţi de voi — cu faţa, nu cu inima —, cu mare dor ne-am sârguit să vă vedem faţa.

18 De aceea am vrut să venim la voi — adică eu, Pavel, şi nu o dată —, dar ne-a împiedicat Satana.

19 Căci care este nădejdea noastră, bucuria noastră, cununa laudei noastre — dacă nu voi — înaintea Domnului nostru Iisus la venirea Sa ?

20 Da, voi sunteţi slava noastră şi bucuria !

CAPITOLUL 3

Trimiterea lui Timotei. Rugăciune pentru Tesaloniceni.

1 Iată de ce, nemaiputând răbda, am socotit că e bine să rămânem singuri la Atena

2 şi l-am trimis pe Timotei, fratele nostru şi împreună-lucrătorul lui Dumnezeu întru Evanghelia lui Hristos, ca să vă întărească şi să vă îndemne în credinţa voastră,

3 pentru ca nimeni să nu se clatine în aceste necazuri. Fiindcă voi înşivă o ştiţi că pentru aceasta suntem rânduiţi[11] ;

4 căci şi când eram la voi v'am spus-o mai dinainte că vom avea de suferit necazuri ,aşa cum s'a şi întâmplat şi cum voi o ştiţi.

5 Pentru aceea şi eu, nemaiputând răbda, am trimis ca să cunosc[12] credinţa voastră, de teamă ca nu cumva ispititorul să vă fi ispitit şi osteneala noastră să fie zadarnică.

6 Acum însă ne-a venit de la voi Timotei şi ne-a dat veste bună despre credinţa şi iubirea voastră şi că'ntotdeauna aveţi o bună amintire despre noi, cu ardoare dorind să ne vedeţi aşa cum şi noi pe voi.

7 Iată de ce, fraţilor, în toată nevoia şi necazul nostru ne-am mângâiat asupră-vă prin credinţa voastră.

8 Căci noi trăim[13] acum dacă voi staţi neclintiţi întru Domnul.

9 Şi ce mulţumire-I putem noi da în schimb lui Dumnezeu pentru voi, pentru toată bucuria cu care ne bucurăm de voi înaintea Dumnezeului nostru,

10 noaptea şi ziua cu prisosinţă rugându-ne să vă vedem faţa şi să'mplinim lipsurile credinţei voastre ?

11 Dar însuşi Dumnezeu şi Tatăl nostru şi Domnul nostru Iisus Hristos să ne îndrepteze calea spre voi !

12 Cât despre voi, facă-vă Domnul să sporiţi şi să prisosiţi în iubire unul pentru altul şi pentru toţi, aşa cum e şi a noastră pentru voi ;

13 să vă'ntărească inimile neprihănite'ntru sfinţenie înaintea lui Dumnezeu şi Tatăl nostru la venirea Domnului nostru Iisus Hristos cu toţi sfinţii Săi !

---

1 Credinţa, iubirea şi nădejdea, cele trei virtuţi teologice definite în 1 Co 13,13.

2 Puterea minunilor săvârşite de Dumnezeu prin apostoli.

3 Manifestările vizibile ale Duhului Sfânt, atât de frecventate în Biserica primară.

4 Bogăţia darurilor Sfântului Duh. Sintagma poate să semnifice şi plenitudinea predicii celor trei apostoli, a căror putere de convingere nu a cunoscut în Tesalonic piedicile şi împotrivirile din alte oraşe (precum, de pildă, în Efes).

5 Ideea : să vină din ceruri.

6 Zelul de a predica Evanghelia.

7 Pretext plauzibil. În versetele 3—6 Pavel respinge insinuările răuvoitorilor — invidiosilor — de care niciodată n'a dus lipsă.

8 Vă putem face să ne simţiţi greutatea. Înţelesul e dublu : oameni cu greutate (în sens moral) şi povară (în sens material) ; vezi mai departe versetul 9.

9 Verbul original e mai puternic : a îngriji cu căldura ce izvorăste din lumina soarelui ; a învălui în căldura dragostei. Acest verset împreună cu cel următor reactualizează imaginea Păstorului celui bun în comparaţie cu cel plătit (In 10,11—13).

10 Citat din Fc 15,16.

11 Asta e partea ce ni s'a dat ; pentru asta sentem făcuţi (a îndura necazuri).

12 Să am noutăţi la zi despre...

13 În sensul : simţim că trăim ; trăim într'adevăr.

PRIVIGHETORUL

— rubrică realizată în colaborare cu publicația „Expres Magazin" —

MARCEL LUCACIU

Tînărul profesor de literatură Marcel Lucaciu trăiește în orașul Zalău, județul Sălaj — spațiu din care ne vin mai puține mesaje poetice decît din alte zone ale țării. „Am dorit să scot o revistă de cultură, «Silvania», dar nici una din oficialitățile locale nu mi-a întins o mînă (cultura rămîne o afacere proastă). Toți mi-au răspuns ca Moromete : «N-am bă, n-am!»". Echinoxist prin formație și vocație, Marcel Lucaciu este deja un nume cunoscut între tinerii poeți din Transilvania. A publicat, de asemenea, un grupaj reprezentativ de versuri în „Agora" lui Dorin Tudoran. Profesiunea lui de credință e simplă : „Un poet există în măsura în care scrie și e citit". Marcel Lucaciu scrie. Inconfundabil.

Poem clandestin

îngerul stă prăbușit
în gîrla
amară

(zborul său —
numai cădere fixată)
vîntul
e alb
dar nu liber
pînă și iarna
bocește acum
clandestin

Scrisori către Isolda

VI

mai bolnav
cu o toamnă
îți scriu
scrisori pe care
ai să le citești
niciodată
numai numele tău
se scrie
singur
cerneala e albă
cuvîntul mi-e
orb
o ploaie de
fluturi galbeni
cade
tot mai aproape
de lampa
arzînd

XI

nu mai sosesc
vești
de la tine
e iarnă
a
crescut
prețul la sentimente
au deschis
un azil
al poeților
(adînc neștiutori)
tot mai frig
în artere
lumina
nu mai încape
lacrima ta
marșul foamei
din est

XIII

într-un secol hain
îmblînzesc la
cuvinte
s-a privatizat amorul
mai amară
este pîinea
domnul împărat
vine vine
vin
minerii
(adunare de
luminați imbecili)
prea mult îndepărtato
sînt fericit
mi-am consumat
viitorul

XIV

de mult absența
nu mi-ai
denunțat
plutește inserarea
soarbe din jgheabul
tăcerii
orașul bombardat
cu flori lacrimogene
îngropat de
reclame
nu mai am
decît amintiri
politice

XV

vin
vremuri furajere
aproape frumos
ca o mascaradă
aștept
pe corabia
fără pînze
au
majorat
iernile
mă vei ierta ?
nu pot
să scriu
iubire
o lacrimă
urcă pe cer

XVI

ca o părere
mai mult
plouă
în ora
de singurătate
tu ești
în infernul meu
de hîrtie
odaia
gratii are
și cîteva lacrimi
isolda
cu mîinile albe
mă îngrijește
cu multă
multă indiferentă
totdeauna am fost
o afacere
proastă

haiku

Îmbătrînești :
pînă și cerul
se epuizează sub priviri.

GLOSSĂ

Acum, așa de aproape, blocul de vizavi și-un cap de cățel peste balustrada unui balcon, ochii lui cătînd în jos cu frică : acest gol pe care nu-l poate înțelege, frisoane pe șira spinării, scuturături bruște din cap de parcă ar nega ceva, cîte-un lătrat silnic, a contre soi, o stare de nesiguranță pe care o percep cu toate că între noi se interpun multe zeci de metri. De ce toate astea ? De ce cuvinte, de ce goluri între blocuri ? De ce balcoane din care să simți lumea ca o amenințare ? Nu cumva capul de cîine sînt eu ? Nu cumva fac în așa fel ca să mă identific cu tot ce e nesigur, instabil, pe cale de-a ieși din regn ?

Alt fel. Învîrt creionul între degete. Aud strigăte de oameni și zgomot de mașini pe străzi. E un continuum care-mi erodează creierul. Bilanțuri contabile la trei luni, scrisori în străinătate, casa iluzorie de la Snagov, tăcerea care ia forma trupului meu în clipe de acută singurătate. Cioc-cioc, o vecină care n-are nimic de spus dar inventează pe loc un pretext oricît de subred, conținînd pe politețea mea infinită. Sumă a vieții în orice punct al pielii. Reflex pe perna pe care pui capul ca să dormi întrerupînd intensa încordare. Dar poate umbli pe străzi fără să-ți dai seama, acoperișurile scîlpesc rapid, e o întrecere febrilă de absente, șiruri de virtualități se întretaie, petale de flori plutesc în jurul unor tîte goale. Somnalul nu coboară de nicăieri. Mîneca hainei e udă de-acum un an de cînd ți-ai vîrît-o din grescală într-o arteziană. Apă care nu te mai usucă, apă care cauți alinare pe suprafața pielii umane fără să-ți dai seama că în felul acesta îți îngreunezi și mai mult soarta. Reduci, fără a mutila. Evaporarea ca o traumă imposibilă, ca o dorință depășită.

A mai trecut o zi. Patru picături puse în ochii mătușii mele, cu speranța că vederea va menține lumea în forme recognoscibile. Patru picături, două pentru fiecare ochi, plauzibilitate a ecranului cu siluete mișcătoare, vag disconfort al înserării care unifică marginile într-o totalitate somnambulică. Cu degete tremurînde, vechi de 82 de ani, mătușa mea îndepărtează pleoapele și așteaptă picătura salvatoare pe care eu i-o torn din flaconașul cu picător. Încercare tulbure de a prelungi claritatea zilei, de-a reține printre străzi și copaci aerul propriu străzilor și copacilor, de-a ilumina ferestrele cu crimpeie dinlăuntrul globului ocular. Lume care aștepți picăturile mătușii mele, lume pe pragul orbirii dar deliberînd, deliberînd.

Constantin Abăluță

Utopia

Un ecou nostalgic străbate întreaga istorie a omenirii.

El este acela al paradisului pierdut. Unul în toți și toți în unul, vechea aspirație, către dumnezeire, către ieșirea din propriile limite pămîntești, și contopirea universală, răzbate din utopiile omului ; ele au generat dictaturile — căci ce altceva decît această imposibilă dorință de reaflare a unui Eden pierdut al unității, este la baza dictaturilor ? În timpurile moderne încercarea de redobîndire violentă a cerurilor aici și pentru toți, a deschis era utopiilor egalitariste și a revoluțiilor. Rațiunea singură nu a fost o armătură suficientă pentru revoluții ; la claritatea geometrică a gîndirii carteziene, la „etatea rațiunii" proclamată de enciclopediști, s-a adăugat o aspirație de dincolo de rațiune, către o imposibilă punitate primordială exprimată în mitul sălbaticului bun, sau a „virtuții" și a purității iacobine, un sentiment de re-înrădăcinare într-o origine, o etate ce nu mai este, decăzute apoi din ce în ce, pînă la „proletari din toate țările uniți-vă".

Dar ele reflectă toate, la niveluri diferite de înțelegere, intelectuale sau populare, un sentiment religios nemărturisit de redobîndire a Edenului pierdut. În toate este chemarea de unire, de amalgamare, de depășire a individualului. La un pol opus este rațiunea, individualismului, liberalismul — izvorât deopotrivă din experimentalismul sintetic anglo-american și din raționalismul analitic și deductiv francez —, la celălalt este messianismul, intuiționismul, care „simte" ceea ce rațiunea nu poate demonstra și vrea să transpună în realitatea umană și socială o idee abstractă : comunism sau cruciadă, internaționalism de clasă, sau de credință etc.

Între acești doi poli evoluează omul și istoria sa.

Resemnare la posibil și existent, adică compromis și acceptare, ceea ce în fond poate fi inteligență sau scepticism, este cam tot una, sau explozie către utopie, căutare de zadarnic, și mistuitor consens, unitate, copilărie, care sfârșește lamentabil căci este imposibilă.

Poate că aceasta este drama. N-o zi-

cea apoi Eminescu de atâta timp, i „Împărat și proletar" ?

Mă întreb dacă într-o omenire fă Dumnezeu unic (monoteism), utopia re voluționară ar fi fost posibilă. De fap ea s-a născut în spațiul cultural ebrai și creștin, antichitatea nu a cunoscut (revoluția noastră e deosebită funda mental de „stasis", revoluția anticilor la fel nici alte continente în afara Eu ropei, decât prin import.

Scepticismul — de la Hume, sau d la Bacon —, care în fond este intel gență practică, i-a scutit pe englezi pe americani de eșecul revoluțiilor lo atât de „legalitare", căci lipsite d suflul utopiei, ca aceea iacobină de e xemplu sau cea bolșevică.

Dar va putea omul trăi numai cu „ra ționalism" (atunci când „raționalis mul" a devenit de multe ori iraționa vezi distrugerea Terrei, a pădurilo prin exploatare economică irațional etc.), fără credința într-o idee abstra tă, fie ea și tulbure, rău conturată

Poate aici este drama luptei int rațional și irațional în ființa uman alcătuită din amândouă, între „apol nic" și „dionisiac", între forma care s caută și conținutul ei organic.

Căderea ideologiilor, care s-au dov dit atât de dăunătoare, ne indică ins ca adevărat ceea ce a spus Malraux, nu Nietzsche :

„Secolul al XXI-lea va fi religios sa nu va fi deloc".

Căci utopia pentru a fi suportabil nu poate converge decît în sus și n invers, ca aceea proletară.

Emil Rațiu

plastica

Forma idealului

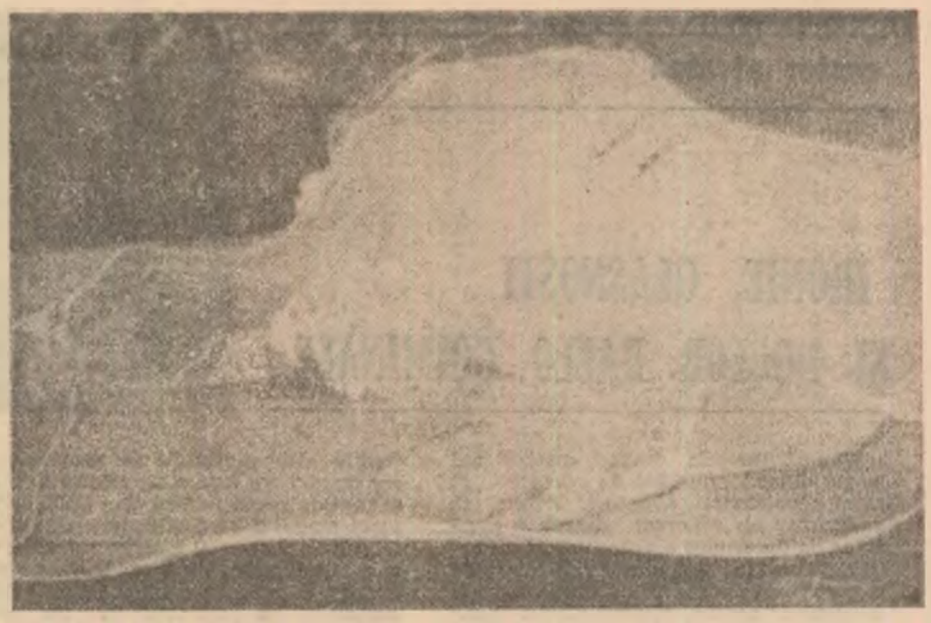

O interesantă evoluție poate fi sesizată în creația recentă a **Rodicăi Petrescu**, artistă preocupată de mai multă vreme de cercetarea misterului mitologic, de ambianța metafizică a mișcărilor interioare, aproape inefabile, ale spiritului și sensibilității umane, pe care întreaga anvelopă a universului înconjurător o amplifică asimilînd-o sensurilor și semnificațiilor fundamentale ale existenței.

Dificilă nu este atît pătrunderea studioasă a unui asemenea conținut — evident prin natura sa, dar abstract prin instabilitatea formelor pe care le îmbracă — cît parcurgerea într-un sistem de referințe obiective a unor astfel de teritorii. Și, mai mult decît atît, de a le face perceptibile prin intermediul unui limbaj care își refuză, de regulă, orice conținut abstract. Rodica Petrescu și-a asumat această dificultate și iat-o astăzi reușind performanța convertirii plastice a universurilor nevăzutului, acolo unde dăinuie doar esențele și visul și închipuirea și idealul...

Aparent, artista se concentrează asupra mitologiei gotice — aceeași care a fascinat generațiile ultimilor mari romantici scăldate în cleștarul sonorităților wagneriene. O foame de puritate și ideal se vrea „Graal"-ul Rodicăi Petrescu, dar nu în proiecții intangibile, născătoare de necontenite sagale eroice pendulînd între devoțiune mistică împinsă pînă la sacrificiu și dureroasă rătăcire. Pictorița reține din acest univers sugestiile vizuale, care în viziunea artistei rezumă o sumă de elemente primordiale. O lume a mineralului în aglutinări metamorfice incandescente, evocînd un timp al genezelor, deci, al esențelor. Una dintre lucrările aflate în expoziția de la Casa culturii germane „Goethe" poartă chiar efigia „Lapis et celis", ceea ce vrea să semnifice, într-o emblematică alăturare ce reînvie străvechi credințe și reprezentări, un timp geologic de dinainte de civilizațiile viului, cînd materia dobîndea forma princeps, iar lumina și culorile ilustrau prin ele însele un spațiu al purității. Într-o asemenea ipostază își plasează artista una dintre cele cîteva viziuni ale Graal-ului, sensul idealității fiind îndeobște anevoie de reprezentat plastic. Există niște limite ale obiectivării **nevăzutului**, ceea ce în viziunea artistei, ca și a filozofului, înseamnă **intangibilul**. Pentru că numai în acest sens văzul are limite, **căci** invizibilul nu-i totuna cu necuprinsul, iar nevăzutul este teritoriul ce poate fi învins, totuși, prin puterea credinței și a cunoașterii. **Imaginația nu-i vis**, pare a ne lămuri artista, **ci construcție**, omul atins de duh are revelația unei suprarealități ce nu anulează materialitatea lumii perceptibile, ci doar o îmbogățește cu dimensiunile speranței și ale posibilului. Rodica Petrescu își supune pictura unui asemenea canon spiritual. O tendință marcantă a picturii secolului al XX-lea, care a trecut prin experimentele sur-realiștilor și a străpuns limitele aventurii vizualului pînă dincolo de comentariile ilustrative ale realului.

Transfigurarea universurilor interioare, aparent imperceptibile, a oferit picturii, în ultimii ani, un teren fertil de prospecțiuni creatoare. Nu din elanuri experimentaliste, ci din nevoia de a oferi contur material expresiei sensibile a ființei umane. Arta de acest gen își propune figurarea universului uman ca „stare" polimorfă și de o complexitate a mișcărilor perceptibile mult mai bogată decît cea a întruchipărilor anatomice, pe care le-a ilustrat pînă acum arta tradițională. Rodica Petrescu pictează cu frenezia detaliistă a renascentiștilor („Alchimistul" ne-a amintit subtil de Cranach), dar și cu verva coloristică a lui El Greco, dar într-o accepțiune de o modernitate bine strunită. Pictura Rodicăi Petrescu este mai presus de toate **destrămarea unor prejudecăți**. În ciuda prețiozității culturale pe care și-o arogă, această pictură are ceva din sensibilitatea rece și ofensivă a lumii de azi, nu mai puțin avidă de nostalgia puritană a primilor creștini, ori a „cruciaților". Noile religii se întemeiază pe redescoperirea celor primordiale și parcursul inițiatic pînă la dobîndirea Graal-ului este poemul care luminează lăuntric orizontul speranțelor umanității. În fiecare din noi tresaltă focurile cuceritoare ale unui Parsiphal, ori „Kabbala mistică" a „mîncătorilor de iluzii" aflați într-o fascinantă „Călătorie în lumea subpămînteană". Asemenea titluri de lucrări populează simezele expoziției de la Casa „Goethe", unde Rodica Petrescu reușește performanța să ne convingă că există o pictură eminamente obiectivă bazată pe un conținut abstract („Despre quintesență", „Anatomia melancoliei", „Ritual de invizibilitate"), în care explozia polimorfă a imageriei îmbracă straiul cromatismului glacial și exotic, totodată. În alte tablouri, gravitatea și elocința barocă coexistă cu simplitatea austeră și sonoră a spațiilor cromatice sintetizate într-o viziune plastică de o reverberantă cosmicitate (ca în „Recviem" și în „Cabinetul de reflectare"). O expoziție incitantă prin ingeniozitatea și tensiunea gîndirii plastice, prin rafinamentul spiritual al discursului și prin densitatea cromatică ce o conțin toate aceste eseuri picturale.

Corneliu Antim

muzica

O țară mică, România

Anul acesta, revista internațională „Adam", editată la Londra, de o jumătate de secol, de conaționalul nostru Miron Grindea, va marca numărul 500, demonstrînd vitalitatea și tenacitatea realizatorilor săi, longevitatea sa datorîndu-se, în primul rînd, calității materialelor și a semnatarilor din paginile ei.

Încă din nr. 250, apărut în 1955, editorul sublinia ideea continuării demersului publicistic datorită necesității unei reviste de cultură în contextul mozaicat al celorlalte magazine. Articolul menționează, plin de umor, lansarea, în „The Times", a unui strigăt către un prezumtiv Mecena pentru „Adam", ceea ce a determinat oferte dintre cele mai neașteptate : un soldat în retragere oferea 500 lire sterline pentru ca „Adam" să se dedice științei creștine, un bancher a fost interesat într-un buletin filatelic, iar o distinsă profesoară a dorit ca revista să devină organ al clubului aviației civile. În ciuda celor 30 de astfel de propuneri, „Adam" și-a continuat, statornic, preocupările de a include, în cele aproximativ 100 pagini ale fiecărui volum, comentarii, mărturii, studii referitoare la **A**(rtă) **D**(ramă) **A**(rhitectură) **M**(uzică).

Dacă nr. 250, dedicat, în cea mai mare parte, centenarului Emil Verhaeren, cuprinde semnături prestigioase precum Jean Cocteau, André Maurois, George Duhamel, James Hanley ș.a., nr. 331—333 din 1969 se oprește asupra celor doi „copii teribili ai romantismului francez" — Baudelaire și Berlioz — ale căror trăsături definitorii sînt analizate într-un studiu oarecum comparativ semnat de editor (Miron Grindea) din care nu lipsesc analogiile cu Wagner, raportările la marile personalități ale momentului — Proust, Hugo, Gautier, Delacroix ; se menționează chiar și faptul că sora celebrei Malibran, Garcia Viardot, a declanșat o concurență sentimentală serioasă între Berlioz, Dickens și Turgheniev. Printre multe altele, autorul menționează diferite traduceri ale celebrelor „Fleurs du mal" de Baudelaire, subliniind că „nu numai în Rusia, dar chiar și într-o țară mică precum România se poate afirma că au apărut traduceri din Baudelaire la trei ani după moartea poetului ; un singur poem, „Albatrosul", a fost tradus în 33 versiuni, o ediție completă, bilingvă, a poemelor, apărînd la București sub semnătura lui Vladimir Streinu și Geo Dumitrescu."

În nr. 499, rezervat culturii finlandeze și norvegiene, editorul semnalează că, în 1993, lumea muzicală va marca 150 ani de la nașterea lui Edvard Grieg și un veac de la dispariția sa. Dar aflăm că, la finele anului 1992, la Barbican Centre s-a desfășurat cel mai mare festival al artei și culturii scandinave, din care nu au lipsit Sibelius, Munch, Magnus Magnusson, Hans Christian Andersen, vodka, berea, vikingii...

Miron Grindea denumea România (locul său de baștină) „o țară mică", privind de departe, de la Londra, cu nostalgia cu care, probabil, cosmonauții privesc spre Terra. Sentimentul că sîntem o țară mică în ochii multora (cu sau fără voia lor), m-a cuprins, însă, citind o altă publicație prestigioasă — „Harpa" — editată la Basel de către Centrul Internațional de Harpă. Printre numele celor 72 mari harpiști ai lumii (mulți polonezi, cehi, francezi, canadieni, etc.), un român — Ion Ivan Roncea dar, în cele 14 pagini cuprinzînd programele harpiștilor în 1992—1993 figurează pînă și Croația, dar România nu... Să nu fim, oare, afiliați acestui prestigios centru internațional, să nu fi avut valuta necesară pentru a plăti o „oarece" taxă, ori, pur și simplu, nu s-a învrednicit nici un român „de bine" să trimită spre publicare programele de harpă care au avut loc sau se vor desfășura în țară ? ! De fapt acest demers ar fi foarte dificil pentru că la noi, în general, programele se fac de la o lună la alta, așa că...

Cu gîndul la neobositul octogenar Miron Grindea și al său „copil" Adam căruia îi urăm „La mulți ani", dar și la oamenii noștri de cultură care, totuși, își găsesc locul cuvenit (chiar și într-o notă de subsol) în publicațiile internaționale, să sperăm „la trecutu-i mare, mare viitor" pentru acest mic pămînt numit România.

Anca Florea

parțial color

Agresivitatea mediocrităților [II]

Așadar, Vartan Arachelian, cum demonstram în numărul trecut, și-a aruncat masca. Dinu Săraru, dimpotrivă, și-a agățat una nouă. În „Corvorbiri de duminică" ne-am așteptat să-și pună cenușă în cap, să-și ceară scuze pentru ticăloșiile făcute dinainte de Revoluție și, mai ales în timpul acesteia (oare, nu-și mai amintește de felul cum i-a **tratat** pe cei trei răniți din fața Teatrului Mic ?), dar nici una, nici alta, fiindcă e, mereu dispus să ofere soluții și să dea sfaturi. A ajuns la concluzia, slavă domnului, că nimeni nu se mai întoarce la comunism, cînd Tovărășia-Sa l-a slujit cu devotament, cu abnegație și, mai ales, cu un elan revoluționar ce-l plasează, indubitabil, printre fruntașii cultului personalității. Nu-l întrebăm cînd a spus adevărul, fiindcă nu-i greu să-i bănuim caracterul, dar rămînem siderați cînd se plînge că timp de trei ani „am fost împiedicat să-mi iubesc țara". Păi noi știam că, de vreo patruzeci, ridică el osanale, încît ne temeam să băgăm fierul de călcat în priză, ca nu cumva să vorbească și pe acele circuite, și rezultatele sale s-au văzut cu ochiul liber. Dinu Săraru nu țara și-a iubit-o, ci propriile sale interese, nu neamul și l-a slujit, ci pe dictatori, devenind în această situație nu vreun patriot, cum ar putea crede, ci un trădător sadea, fiindcă fără el și alții de

teapa sa nu am fi ajuns în lupte de stradă. Astfel de fripturiști, oportuniști, persoane fără scrupul, cîntători cu simbrie, și-au sacrificat pînă și onoarea pentru a fi mereu la adăpostul puternicilor. Cînd li s-a luat blîdul de sub nas, au început să latre. „Nu restaurația de stînga ne pîndește, ci un pericol al mediocrităților". Cum de nu și-o fi dînd seama că vorbește de funie în casa spînzuratului ? Ascensiunea grotescă a acestui personaj de gang trebuie reamintită, altfel e în stare să rîvnească și la un fotoliu în Academia Română, în felul în care-și arogă drepturile. Cînd în 1972 căpătă cu chiu cu vai baccalaureatul, fericise neamul cu personalitatea sa, ocupînd pe rînd postul de reporter radio (1950—1960) locul secretarului responsabil de redacție (1961—1966 la **Secolul XX** ; 1966—1968 la **Luceafărul**), apoi alte șefii, la Radio și Televiziune. Iată cine propaga și promova cultura, iată una din eminențele cenușii cînd adevărații intelectuali zăceau în pușcării sau erau marginalizați. În cele din urmă a ținut să aibă și o facultate și, bineînțeles, a intrat la una care se înscria în practicile sale curente — „Ștefan Gheorghiu". Nu avem date dacă a și încheiat-o. „Să avem curajul să nu uităm !", mai zice Dinu Săraru în faimoasa sa intervenție. Asta și facem acum. Nimic, niciodată nu putem uita că spiritele gregare au dus țara la dezastru și acum, stimulate de indeciziile politice, speră să-și recîștige privilegiile. Ba, mai mult, trec și la atac, crezînd că dreptate are numai cine țipă mai tare. „Revoluția a adus deasupra mizeria, spuma și drojdea", trîmbițează agramatul de la Slătioara. Ne temem că a început să-și facă deja autocritica. Doar e în nota sa. Într-un frison amnezic, ca și cînd din memoria noastră a fost ștersă o întreagă istorie, sugerează interlocutorului său că ar fi gata să-și ofere iarăși serviciile, bănuim noi, necondiționat. Timp de decenii asta a făcut și rezultatele se văd, de aceea nici nu le mai comentăm. Și, în finalul convorbirii, ca ridicolul să iasă deasupra ca „drojdea și mizeria" de care vorbea, Dinu Săraru ajunge la o concluzie care ne stîrnește doar parțial amuzamentul : „Țara asta de la noi așteaptă izbăvirea !" Oare nu și-a propus prea puțin ? Nu ar fi trebuit luat în calcul și continentul, cînd tătucul său, Ceaușescu, se credea o personalitate planetară ? Doamne, mare e grădina ta ! Că dă din gură, nu ne mai deranjează, doar asta a făcut o viață întreagă, dar să ni se mai ofere și o autoritate morală, ei, bine, asta-i culmea impertinenței. Chiar dacă emisiunea cu pricina a fost împinsă înspre miezul nopții, în vecinătatea spiritelor rele, prezența în ecran a lui Dinu Săraru e una din sfidările naționale, servite ciclic de Televiziunea Română, în ambiția sa de a recupera „spuma, mizeria și droidea". Ajunge !

Marius Tupan

cartea străină

IRONIE, GLASNOSTI ŞI DOCTOR BAZLO CRIMINALE

Uneori, un mic impas profesional poate deveni punctul de pornire al unei neobişnuite aventuri. Trimis să realizeze un reportaj despre festivitatea de decernare a premiilor „Booker" (prilej pentru Malcolm Bradbury de a regiza un spectacol de un savuros şi irezistibil comic), tînărul ziarist Francis Jay află că respectabilul cotidian la care lucra, asigurînd rubrica cultural-artistică, a dat faliment şi că, în consecinţă, el este nici mai mult nici mai puţin, şomer. Muzele graţioase şi generoase nu întîrzie însă să se arate şi, cu concursul unor voluptuoase slujitoare ale presei, Francis este angajat de reprezentanta unui canal de televiziune cu orientare mai degrabă comercială, pentru a realiza o emisiune dedicată unui soi de megastar contemporan — Doctorul Bazlo Criminale (numele său are un iz şi un haz aparte) — „filozof neegalat al epocii glasnostiului", despre a cărui viaţă — în special intimă — slujitoarele presei ar dori să afle cît mai mult pentru a putea satisface apetitul nesăţios al spectatorilor. Ei bine, Francis Jay va porni în căutarea — nu a Sfîntului Graal, nu a Timpului Pierdut — ci a carismaticului, versatilului şi enigmaticului filozof care, performanţă rar întîlnită, reuşeşte în decursul anilor să stabilească o dreaptă cumpănă între Est şi Vest, să împace marxismul cu capitalismul, să fumeze havanele lui Fidel Castro, stînd, în acelaşi timp, de vorbă, cu prilejul unor mai mult decît protocolare întîlniri, atît cu liderii din Răsărit cît şi cu cei din Apus. Numai că reputatul personaj se află pretutindeni şi totuşi nu este niciunde de găsit. O discreţie totală îi învăluie viaţa şi, cu excepţia cîtorva iniţiaţi, s-ar părea că nimeni nu ştie unde se află, cum trăieşte şi cum arată. Misiune grea pentru Francis Jay, căreia trebuie să-i facă oricum faţă, căci a rămîne şomer pentru a doua oară nu-i lucru de şagă. Cu fondurile modeste puse la dispoziţie de indiscretul canal de televiziune, nevinovatul ziarist literat va începe un lung turneu prin Europa pe urmele marelui înţelept. Va străbate eclectica Vienă, se va ciocni de ciudăţeniile impenetrabile ale universitarilor de aici, va face cunoştinţă cu doctul şi pretins respectabilul Dr. Codicil, autorul singurei biografii autorizate a celebrului paragon al glasnostiului, va vizita Budapesta, unde va cunoaşte mai la faţa locului, oamenii şi mentalităţile tranziţiei, va participa la un congres dedicat literaturii şi puterii în anii '90, desfăşurat la Barolo, în decorul somptuos al lacurilor din nordul Italiei, şi aici, în fine, va reuşi să-l întîlnească pe cel ce făcea obiectul elevatului său periplu. Numai că întîlnirea cu Bazlo Criminale este scurtă şi, într-un fel, neconcludentă. Şi totuşi, oricît ar părea de ciudat, înainte chiar de acest contact direct cu ipochimenul, Francis Jay reuşise deja să afle multe amănunte despre el — ştia astfel că enigmaticul gînditor, eseist, scriitor şi publicist se născuse la Veliko Tîrnovo, în Bulgaria, că-şi făcuse studiile în Austria al cărui cetăţean era, că-şi avea reşedinţa la Budapesta şi-şi schimba mereu iubitele şi nevestele pe care avea obiceiul să le fotografieze în costumul Evei — ceea ce spune enorm despre temperamentul său. Întîlnirea cu Dr. Bazlo Criminale în strălucitoarea lume a elitei intelectualităţii, a prestigioaselor congrese unde se simt în largul lor, deopotrivă, „structuralişti, postmodernişti şi feminişti", etc., etc. etc., va fi la rîndul ei şi ea un eşec căci trebuie spus că, după ce a aflat din chiar gura megastarului destule amănunte despre gîndirea sa filozofică — şi panseuri nu lipsite de miez despre eros — ceva este totuşi în neregulă. Jay are pur şi simplu sentimentul că ceva esenţial îi scapă în legătură cu cruditul personaj. Aşa se face că această fugă după sublim, după adevăratul Doctor Criminale, nu se isprăveşte aici. Filozoful dispare brusc de la Barolo, abandonîndu-şi fără scrupule soţia şi admiratorii, pentru a fugi, dimpreună cu o junăşi plină de nuri secretară, în Elveţia, unde participă la un insolit şi plin de pitoresc seminar dedicat „Fotografiei şi nudului în postmodernism". În fine, pentru a nu mai lungi o poveste ce în roman se întinde pe aproape 400 de pagini îndesate şi care îl ţine pe cititor cu sufletul la gură mai abitir decît un roman poliţist — plus spiritul comic, ironia şi satira cînd virulentă, cînd „spumoasă" ce transformă cartea într-o cascadă de hohote de rîs — după ce inocentul ziarist încheie ciclul acestor peripatetice iniţieri, după ce se aventurează şi prin America Latină, prin Belgia şi prin cîte alte locuri, enigma, pata albă, „tăcerea" din biografia Doctorului Criminale pare într-un fel a se lămuri. Francis Jay are astfel revelaţia faptului că în viaţa „marelui filozof" (ce susţinea sus şi tare că arta trebuie să-şi ocupe locul ce i se cuvine, că nu poţi filozofa deasupra istoriei şi că trebuie să gîndeşti în sensul ei, îndemnîndu-şi cu sîrg interlocutorii să citească adînc grăitoarea „Istorie a declinului şi căderii Imperiului Roman" de Gibbon) existase un mare „compromis". În timpul evenimentelor ce au avut loc în Ungaria, în 1956, Criminale ar fi stat deoparte, nu ar fi luat nici o atitudine, ba mai mult nu şi-ar fi apărat soţia atunci cînd aceasta a avut de suferit, ba şi mai mult — ceea ce este şi mai grav — prin intermediul unei alte iubite şi soţii ar fi colaborat cu securitatea, ba ar fi fost, poate, chiar un delator. Aşa s-ar explica, în ultima instanţă, libertatea de a călători în voie în străinătate, de care se bucurase filozoful atunci cînd aşa ceva era un lux şi multe alte privilegii ce altfel ar fi fost de neimaginat. Malcolm Bradbury prezintă în cartea sa un anume tip de intelectual cu o dezinvoltură artistică şi un haz demne de invidiat şi are temeritatea de a-şi plasa acţiunea romanului ce apare în 1992 pînă în chiar miezul zilelor acestui an. Personajul său imaginar — autorul omite a pune la începutul cărţii, obişnuita notă „orice asemănare... este absolut întîmplătoare" — acest fantastic „Doctor Criminale" înfăţişează cititorului o ipostază a „supraviezuirii" intelectualului din Est sau mai bine-zis a „compromisului" intelectualului din Est. Explicînd, justificînd, fără însă a absolvi, el „redă" o situaţie vie din trecut cu prelungiri şi consecinţe pînă în zilele noastre căci, la urma urmelor, Criminale nu a fost numai omul timpului trecut, el a continuat să fie „marele filozof" şi în epoca glasnostiului. Şi credem că nu-i lipsit de semnificaţie că în final „megastarul" îşi dă obştescul sfîrşit. Vrea oare autorul să sugereze că odată cu el se încheie nu numai o epocă, dar apune, dispare, şi un anumit tip uman? Cartea lui Malcolm Bradbury este plină de semne şi simboluri. La un moment dat, autorul însuşi vorbeşte despre „redundanţă". Ei bine, senzaţia de redundanţă, de saţietate de simboluri şi semne filozofice, politice, erotice, existenţiale etc., etc., etc. pare pînă la un punct a ne copleşi în carte. Ce poate fi mai straniu dar şi savuros, după ţîtea şi atîtea digresiuni savante, cît acel capitol dedicat „spiritului spirativ" în „comisiile europene" poate fi mai comic decît capitolu mai bine zis numeroasele pagini cate birocraţiei şi suspiciunii ce nesc în aceste organisme? Am zice mai degrabă că suprasaturar semne şi simboluri de care vor însuşi autorul nu este întîmplăt atîta timp cît Malcolm Bradbur cearcă să sugereze atmosfera de de aleatoriu, a lumii în schimbar timpurilor pe care le trăim. De da ceasta, universitarul şi scriitorul este Malcolm Bradbury îşi alege obiect al ironiei sale, aşa cum văzut deja, o anumită ipostază a telectualului din Est (va fi exista bună seamă, şi o alta). Autorul s vedeşte necruţător cu eroul său: multe pagini în roman în care impresia că Dr. Bazlo Criminale mai curînd un personaj monden cît un mare filozof — altfel cum explica insistenţa cu care autoru vorbeşte despre „frizura sa bufant doma cu cea a dictatorilor din despre costumele luxoase pe care poartă şi cîte altele. Dar aceste i această şarjă şi haz continuu ce bat cartea, nu-l împiedică să ne te ce dificil este să te situezi d pra istoriei şi ce răspundere îi in bă celui ce vrea să meargă în cu ea. Apoi Malcolm Bradbury a şti totul despre lumea Estului ceasta nu doar din cărţi şi din ci dintr-o documentare directă la locului. Ştie că în trecut poveştil veau un dublu sens şi oamenii a o atitudine duplicitară. În fine, n-ar fi lipsit de interes săînch aceste rînduri, evocînd o scenă di man, aparent lipsită de semnifi dar care îşi are totuşi tîlcul ei. Ti Jay vizitează locuinţa Doctorului minale şi este îndemnat să ofere dului său o recompensă (un eufe pentru bacşiş). Acesta refuză pli demnitate. Şi cum s-ar putea a explică modestul personaj. N-a oare el răsplătit pe deplin, prin plul fapt că a avut privilegiul d arăta unui străin căminul unei ce constituie o mîndrie pentru ţ Este, de bună seamă, un gest nob răspăr cu practicile obişnuite. Dar amară ironie ascunde el! Căci „ dria ţării", deşi un filozof, deşi „megastar" fusese un om al compr surilor, ba poate chiar un delator nu ştim cum se face că dintr-o cartea lui Malcolm Bradbury par deveni mai puţin amuzantă.

Virgil Left

MALCOLM BRADBURY: „DOC CRIMINALE": VIKING, NEW Y — PENGUIN, LONDON, 1992.

CHANDRAN NAIR

Poet singaporez de origine indiană, licenţiat în biologie marină; debutează în 1972 cu volumul **Once the Horsemen and Other Poems** (Cîndva călăreţii şi alte poeme), urmat de **After Hard Hours This Rain** (După ore aspre, ploaia), în 1975.

Amalgamul de rase, limbi, religii şi culturi din societatea singaporeză contemporană nu i-a putut şterge poetului nostalgia tărîmurilor natale, însingurarea şi pustietatea devenind teme majore ale creaţiei sale.

Ziarist, reporter radio, regizor, editor. În prezent director adjunct al diviziei Carte, Drepturi de autor din cadrul UNESCO. În această calitate a vizitat România cu ocazia primului Tîrg Internaţional de Carte de la Bucureşti (iunie 1992).

Aşteptînd

anii ca frunza de ferigă să se
netezească
spaimele s-alerge în jurul lor
zădărnicind minciuna vieţii
cu adevărul morţii.

dragostea ce trebui săvîrşită
înainte ca moartea să se-nalţe
ca un balon umflat scăpat din
mîini

strivirea acestei simţiri
şi valul năpăditor al serilor pustii
străfulgerîndu-ţi mintea.

ploaia biciuind trupul vîntului
simţind răceala braţelor
încolăcindu-ţi amintirile.

sau mai pe scurt
aşteptîndu-ţi maturitatea
nepăsarea treptată
şi dorinţa de a nu mai lăsa zălog
poeme şi prieteni.

Bunicul

Anii cei şaptezeci şi şase ca ploaia
au ţîşnit
de sub pleoapele lui, cu deznădejde
inundîndu-mi pămîntul
anii cei şaptezeci şi şase ai lui
mi-au umplut ochii
de o asprime ce mă năpădeşte
semnul încruntării sale îl port
dar nu şi zîmbetul lui

cu paşi mari bunicul trece
zăgazurile anotimpurilor
ară, seamănă şi-adună anii.
în luni pustiite de-arşiţe
vîrsta şi-o poartă ca barba de
uşor
şi zîmbetu-i domneşte peste toate.

ce tragedie, scria odată un prieten,
din stirpe fără de noroc viaţă să-ţi
tragi
blestemul curge înainte neabătut,
nedomolit.

doar privirile aprinse ale zeilor pe
cei mîndri îi înduplecă

zeii l-au necăjit,
dar templele de jertfele lui nu s-au
bucurat
adevărul, alinarea departe de
dumnezeire le-a găsit.
brăzdîndu-şi anii în ogoare
lăsînd deoparte anume înţelesuri,
neîmpliniri

ca lujerul, ce încă verde, se-mlădie
cu uşurinţă
el a crescut în timp,
maturizîndu-se-n asprime
mîniei, nenorocirilor din ani trecuţi
piept să ţină
neînduplecat, cu demnitate,

A doua mărturisire

tristeţea ce din somnu-mi face
parte
ce bine o ştiu, fără să mai întorc
zilele
cu care ea, tristeţea, îmi poleieşte
orele
fără a se preface în tăişuri ascuţite
desenînd matinale bătăi cenuşii de
inimă
pe harta ce anii au însăilat-o

tristeţea ce din veghe-mi face parte
ce bine o ştiu, fără să mai ard
cărările
cu care ea, tristeţea, îmi cutreieră
orele
fără a se preface în tăişuri boante
şi valva stricată îşi scufundă
în limitele normale
ritmurile sinusului.

însăilînd vesperale bătăi roşii de
inimă
pe harta desenată de artere frînte
tristeţea sfîşiată mi-o împlînt
în versuri de poeme.

Cîndva, călăreţii

o mare întreagă de voci dinainte-ţi
un dig să te aşezi, aşteptînd
învălmăşeala
de voci să se răsfrîngă — lamă
înfiptă în inimă.
pentru viitoarele ape albastre din
Changi
şi Privelişti din turnuri, ca-n
poeziile lui Yeats, Ulise
cutreierîndu-şi tragedia deşartă,
întrerupîndu-şi ispite
spre a se izbăvi de puterea lor
porcească.
şi în urmă, zilele molcome ale
gîndurilor întunecate de moarte
şi-ofrande de cuvinte pentru răzleţe
iubiri.
cuvîntul ţi-a frînt platoşa
prefăcîndu-ţi blîndeţea în duritate
şi putere,
torcînd vedenii în fire subţiri de
logică
socotind mişcarea de abac a orelor
un fel de uşurare, de-mplinire
lumea ţi-a şters chipul cel tînăr
lăsînd în loc înţelepciune şi
explicaţii cumpătate
a trebuit şi tu să munceşti pentru-a
trăi
viaţa era visul tulburat de tresăriri:

acum îţi urmez şi eu călăreţii
împodobiţi cu pene
călăreţii vocilor învălmăşite
aşteptînd ca unul din ei
să-şi înfigă lancea
într-o ţîşnire de nouă creaţie.

Prezentare şi traducere:
Sînziana Dragoş

KONSTANTINOS P. KAVAFIS

POEME CENZURATE

În al 25-lea an al vieții

În fiecare seară merge la taverna
unde s-au cunoscut luna trecută.
A întrebat de el, dar nimeni nu știa nimic.
Din vorbele lor a priceput că s-ar fi dus
cu un ins prima dată acolo văzut ;
Unul din tinerii aceia obișnuiți, dubioși,
ce se perindă adesea pe-acolo.
În fiecare seară însă merge la tavernă,
rămînînd cu ochii ațintiți spre ușa de la intrare ;
de pe ușa de la intrare privirea, ametită, nu-și dezlipește.
Trebuie negreșit să apară — cine știe, poate chiar
astă-seară.

De aproape trei săptămîni zi de zi urmează același ritual.
Mintea i s-a îmbolnăvit de-atîta dorință.
Sărutările lui îi ard și-acum gura.
Trupul îl doare de dorința tiranică.
Cît ar vrea să i se dăruiască din nou.

Se străduie, firește, pe cît poate, să nu se trădeze.
Dar uneori aproape că nici nu-i mai pasă.
Cunoaște prea bine riscurile.
fără-ndoială. Viața aceasta împătimită a lui
la un scandal funest îl va duce într-o bună zi.

(1925)

Boala lui Kleitos

Kleitos, un tînăr fermecător
de nici 23 de ani împliniți —
excelent educat, stăpînind admirabil limba elină —
zace la pat grav bolnav. Îl mistuie febra
ce-a bîntuit anul acesta la Alexandria.

Cînd s-a îmbolnăvit era deja istovit sufleteste —
de necaz că prietenul lui, un tînăr actor,
nu-i mai prețuiește iubirea.

Boala e fără leac. De spaimă se cutremură bietii părinți.
Iar bătrîna doică ce-l știe din leagăn
se teme și ea pentru viața lui Kleitos.
Cuprinsă de adîncă neliniște,
în minte-i apare deodată un idol
pe care-l adora-n copilărie, înainte de a intra în slujbă
în casă de creștini vestiți și a se crestina și ea.
Într-ascuns pregătește plăcinte, miere și vin
și le duce la idol prinos. Murmură toate rugăciunile
ce-și mai amintește. Sărmane femeie
nu știe că demonul negru rămîne impasibil
dacă se va vindeca sau nu un creștin.

(1926)

În taverne

În tavernele și în bordelurile
din Beirut îmi fac veacul. La Alexandria
n-am vrut să mai rămîn. Tamides m-a părăsit
plecînd cu fiul eparhului într-un oras de pe Nil —
de dragul unei vile, firește, al unui palat.
În tavernele și în bordelurile.
din Beirut îmi fac veacul. În desfrîu josnic,
ducînd un trai abject. Singura mîngîiere,
ca o frumusețe perpetuă, ca un parfum ce stăruie
asupra cărnii mele este iubirea ce-am nutrit-o
timp de doi ani pentru Tamides, tînărul cel mai
chipes
care mi s-a dăruit — nu însă în schimbul unei vile
sau al unui palat de pe Nil.

(1926)

Iulian și antiohienii

Se spune că nici litera H, nici K, n-au vătămat niciodată orașul. Iar noi, întîlnind cîțiva interpreți... am aflat că acestea erau inițialele numelor — primul al lui Hristos, celălalt al lui Konstantius.

Iulian, Misopogon

Ar fi fost cu putință să renunțe vreodată
la traiul lor voluptuos la distracțiile
zilnice de tot felul, la strălucitul lor teatru
unde Arta se îmbina
cu pornirile erotice ale cărnii ?

Erau destul de imorali — ba poate întreceau măsura —.
Aveau în schimb satisfacția că duceau
i n i m i t a b i l u l trai al Antiohiei,
cel atît de bogat în plăceri de bun gust.

La ce bun să renunțe la toate acestea ? Ca să se îndrepte
spre ce ?

Este homosexualitatea un atu literar ? Întrebarea în ciuda frecvenței cu care a fost pusă (cel mai recent, „Lire", în numărul din noiembrie, întreprinde o anchetă pe această temă), în ciuda tradiției îndelungate a acestei „patimi" și a numărului deloc neglijabil de oameni de litere care au cultivat-o de-a lungul veacurilor, nu și-a găsit încă răspunsul. Sau, mai degrabă, cîte cazuri, atîtea răspunsuri.

Este notoriu faptul că dosarul literar al poetului grec Konstantinos P. Kavafis (1863—1933) n-ar fi fost atît de voluminos dacă specialiștii n-ar fi identificat influente certe ale experienței mai puțin ortodoxe pe plan sentimental a omului Kavafis asupra operei artistului. Teama de a nu-și trăda slăbiciunea („O piedică se înălța transfigurînd / și faptele și felul meu de viață. O piedică se înălța și mă oprea / de cîte ori stam gata să vorbesc") a fost obsesia vieții sale însingurate în cetatea fondată pe Nil de gloriosul său înaintas din Macedonia.

Este de la sine înțeles că ediția românească a **Poemelor** lui Kavafis, publicată în 1971 sub semnătura lui Aurel Rău, nu putea cuprinde, din motive știute, totalitatea celor 154 de creații lirice ce constituie „canonul" alexandrinului. În prag de 1993 — an Kavafis (130 de ani de la nastere, 60 de ani de la moarte) — a sosit, credem, momentul ca și cititorul român să cunoască ipostazele rămase inedite pentru el ale unei personalități literare care exercită de cîteva decenii o fascinație statornică.

Spre discuții în van despre falșii zei,
spre monotonele discursuri vanitoase,
spre teama-i ridicolă de teatru,
spre ipocrita-i purtare și barba-i ridicolă ?

Ah, pe bună dreptate îl preferau pe H.
Ah, pe bună dreptate îl preferau pe K de 100 de ori.

(1926)

Sofist plecînd din Siria

Vestite sofist ce tocmai pleci din Siria,
cu gîndul de a scrie despre Antiohia,
în opera ta pe Mevis merită să-l pomenești.

Pe vestitul Mevis — fără tăgadă —
tînărul cel mai plăcut și cel mai îndrăgit
din întreaga Antiohie. Nici unul din tinerii
ce duc același fel de viață ca el, nici unul nu-i
răsplătit
atît de regeste ca Mevis. Ca să-l aibă tovarăș pe
Mevis
fie și două-trei zile, foarte adesea i se oferă
pînă la o sută de stateri. — Am spus „în Antiohia",
dar nici în Alexandria Și nici chiar la Roma
nu cred să existe un tînăr ca Mevis la fel de rîvnit.

(1926)

Zile din 1901

Un lucru îl deosebea
și anume că, în ciuda desfrîului,
și a mestesugului unic în dragoste,
în ciuda traiului dezmățat, în deplină armonie
cu vîrsta, erau clipe
— ararcori desigur —
cînd dădea impresia
unui trup aproape neatins.

Frumusețea celor 29 de ani ai lui,
cea atît de încercată în plăceri,
amintea uneori paradoxal,
pe efebul care — cu stîngăcie — iubirii
prima dată trupul pur dăruia.

Zile din 1909, '10 și '11

Era fiul unui biet marinar, sărac lipit
(dintr-o insulă din Marea Egee).
Lucra într-o fierărie. Hainele-i erau ponosite
încălțările ca vai de lume abia-l mai țineau.
Mîinile pătate de smoală și ulei.

Seara, cînd închidea prăvălia,
dacă se întîmpla să-și dorească
vreo cravată scumpă, să zicem,
vreo cravată scumpă să se gătească duminica,
sau dacă-ntr-o vitrină zărise o cămașă
albastră după care tînjea nesovăielnic
atunci pentru un taler sau doi el trupu-și vindea.

Mă întreb oare dacă în vremile străvechi
o fi existat în vestita-Alexandrie un tînăr mai chipeș,
mai desăvîrșit decît el — care să fi fost dat uitării.
Nu i s-a făcut, se-nțelege, tablou sau statuie.
În vechea prăvălie de fiare unde fusese osîndit,
truda istovitoare
și patima ieftină repede l-au răpus.

(1928)

Kimon' al lui Learhos 22 de ani, student în litere eline (la Cirene)

„Sfîrșitul a sosit cînd eram fericit.
Hermoteles m-a avut nedespărțit prieten.
În ultimele-mi zile cu toate că se prefăcea
de minune că-i liniștit, cu ii simțeam adesea
ochii umezi de lacrimi. Cînd credea c-am atipit
o clipă se prăbușea ca scos din minți
la căpătîiul meu. Eram amîndoi tineri
de-aceeași vîrstă — 23 de ani.
Soarta-i trădătoare, se știe. Poate vreo altă pasiune
pe Hermoteles curînd mi l-ar fi răpit.
Mai bine c-am murit uniți întru iubire".

Epitaful acesta al lui Marylos, fiul lui Aristodemos,
care s-a stins în urmă c-o lună la Alexandria,
l-am primit nespus de întristat eu, Kimon, vărul lui.
Mi l-a trimis chiar autorul — un cunoscut al meu, poet.
Mi l-a trimis fără a ști altceva
decît că Marylos mi-era rudă, atît.
Inima mi-e năpădită de tristețe că Marylos a dispărut.
Am crescut împreună, ca frații.
Din suflet regret. Moartea lui timpurie,
orice ranchiună a șters.
Orice ranchiună împotriva lui Marylos — chiar dacă
iubirea lui Hermoteles îmi răpise.
Chiar dacă Hermoteles, fată, mă dorește din nou
nu va mai fi ca înainte. Îmi știu prea bine
firea-mi dificilă. Umbra lui Marylos
vesnic va stărui între noi. Parcă-l aud
spunîndu-mi : „Uite, acum sper că ești mulțumit.
Uite, îți aparține din nou. Kimon, așa cum îți doreai.
Uite, orice pricină de a-mi purta pică s-a spulberat".

(1928)

Prezentare și traducere : Elena Lazăr

moda, altfel

Dantele, dantele, Frumoasele mele dantele

Dantelele cu ACUL sînt cele mai cunoscute și cele mai apreciate **dantele** dintre **dantele** iar dintre ele, asemenea celei mai frumoase dintre cele mai frumoase din basme, este **dantela venețiană** ; frumusețea ei întrece posibilitatea de a o înțelege ca pe o dantelă, pur și simplu, venețiană, așa că au apărut interpretări meșteșugite în vîrful acului : dantelă venețiană în „punct de trandafir", în **punct d'Alençon**, în **punct d'Argentan**, în **punct franțuzesc**, în **punct sedanez**, în **punct de Bruxelles**, în **punct Colbert**, în **punct Burano** (o insulă lîngă Veneția, unde, în afară de dantele, se crează sticlă, ca și la Murano, soră geamănă, ca insulă) și în punct de dantelă **Reticella**, această ultimă dantelă caracterizîndu-se printr-un desen geometric.

Dantela „cu fusele" se execută pe un obiect special care, de fapt, e un război de lemn, prin care firele de ață se împletesc, se derulează, în timpul unei mișcări de rotație ; din timp în timp, rotația (dar și dantela) e întepată cu ace speciale care schimbă cursul împletirii și ceea ce iese este fantastic de frumos ! Dantelele cu „fusele" sînt la fel de variate cu dantelele „cu acul". Dantela neagră **de Chantilly**, dantelă de mătase, e la fel de scumpă ca **chantilly albă** sau **blondă** sau „spumă de mătase", renumita **valenciennes** și astăzi este o podoabă de valoare a vestimentației, dantela de Malines, **punctul** de Paris, de Arras, de Gênes, de Milan, de Lille alcătuiesc un buchet încîntător și prețios. Dantelele de Flandra sînt mai cunoscute ca **punct** de Flandra, de Bruges, dantelă **duchesse** și dantelă de Binche. La acestea se adaugă dantelele de ață și bumbac de **Puy** și **Crapone**, de **Cluny** și **Mirecourt** care în zilele noastre sînt fabricate și la mașină, cu rezultate excepționale, firele de plastic sau metalizate asigurîndu-le o rezistență sporită.

Dantelele cu croseta se execută cu un fir bine rulat și cu o croșetă de otel mai mult sau mai puțin fină. Adesea se folosesc somoloage de bumbac ca să se poată obține o dantelă cu reliefuri. Adevărata dantelă cu croseta este dantela de Irlanda, fină sau groasă, aspră.

Dantela cu naveta se realizează pe degete și de obicei solicită bumbac perlat sau cordonet subțire din care una sau două navete împletesc bucle mici, lejere, care se adaugă una altela și formează ceea ce se cheamă „frivolități", garnituri pentru gulere, mansete, tivuri, butoniere.

Dantela pe război sau **dantela de Ténériffe** se caracterizează prin puncte și noduri care formează o gamă variată de desene și motive.

Dantelele braziliene se aseamănă foarte mult cu cele de Ténériffe.

Dantelele brodate și rebrodate, de obicei executate pe **tulle**, sînt costisitoare dar permit imaginației să descopere imagini neasteptate în materia delicată a dantelei.

Aproape toate dantelele pot fi realizate la mașină și livrate în comert la preturi abordabile dar ele nu pot egala frumusețea, prețiozitatea și valoarea dantelelor „de mînă".

Corina Cristea

EXILUL ŞI MOARTEA

ZWEIG, FREUD, DALI

Stefan Zweig

Stefan Zweig s-a sinucis în oraşul Petropolis din apropiere de Rio de Janeiro, un loc retras şi departe de Europa, de această Europă a lui care sângera. Era o zi sufocantă şi umedă a verii lui 1942. Când mii de oameni trăiau nebunia colectivă a carnavalului, Zweig scria în ultima sa scrisoare: „Din libera mea voinţă şi foarte conştient, mă despart de viaţă..." Pe el, un „nomad lipsit de libertate", l-a învins exilul.

Poliţia din Petropolis, alarmată de vecini, a fost nevoită să forţeze uşa de la intrarea unei vile cochete, cu grădiniţă, pe care scriitorul o închiriase cu câteva luni în urmă. Au dat de cadavrul lui alături de cel al Elisabethei Altmann, a doua lui soţie, îmbrăcaţi, într-o ultimă îmbrăţişare, pe patul matrimonial.

Salvador Dali

În bogata şi variata operă a lui Zweig, tradusă în 55 le limbi, se desfăşoară seriile biografice despre Napoleon Bonaparte, Honore de Balzac, Fouché. Marile sale succese comerciale, **Orele astrale ale omenirii** şi **Douăzeci şi patru de ore din viaţa unei femei**, au fost aspru criticate de contemporanii lui literaţi, care le considerau „sentimentale şi foiletoniste". În seria de studii critice pe care le-a grupat în trilogii, se evidenţiază **Lupta împotriva demonului** (Kleist, Hölderlin, Nietzsche) şi **Trei maeştri** (Balzac, Dickens, Dostoievski).

Zweig, un fiu uitat al Salzburgului unde a trăit aproape 20 de ani, acum este celebrat în acest oraş, la 50 de ani de la moartea sa, cu expoziţia **Pentru o Europă a intelectului**, dedicată vieţii şi creaţiei sale.

Expoziţia conţine documente şi pagini de corespondenţă inedite ale autorului, care scot în evidenţă, nu numai aspecte noi ale producţiei sale literare, ci şi complexitatea transformării sale politice. Expoziţia concepută de Klemens Renoeder, Hilemar Holl şi Peter Karihuber, include gravuri originale cu Zweig citind poezii sau eseuri.

Scriitorul cosmopolit prin excelenţă, suferise o prăbuşire de identitate suportînd violentul schimb de a fi primit în lume pe de o parte ca un vizitator ilustru şi privilegiat, şi pentru ca apoi să se convertească dintr-o dată într-unul dintre sutele de mii de refugiaţi care căutau cu disperare o viză pentru a scăpa de ameninţarea naţional-socialistă.

În Brazilia, izolat şi fără interlocutori care să-i trezească pasiunea sa intelectuală, trăieşte cu amintirea intensă a prieteniei sale cu psihanalistul Sigmund Freud, ale cărui teorii au avut o mare influenţă în viaţa sa literară, cu cea a fizicianului Albert Einstein, şi cu aceea a scriitorilor André Gide, Maxim Gorki, Rainer Maria Rilke.

Aceste relaţii, la fel ca şi visele împărtăşite ale unei Europe fără frontiere şi fără paşapoarte cu prietenul său Romain Rolland — pe care l-a tradus în germană — sunt documente ce apar în expoziţie, şi în corespondenţă care până acum era complet ignorată.

Expoziţia — riguroasă şi variată — deschisă până în toamna anului trecut în piaţa Herbert von Karajan, din Salzburg, contrastează cu stridenţa comemorării anului Mozart, unul din cele mai bune produse de export austriac. Fotografii până acum necunoscute îl arată pe Stefan Zweig în costum tirolez, bronzat, cu pantaloni scurţi din piele verde, bretele şi o pălărie tipică din folclorul regiunii.

Zweig, ca mulţi intelectuali evrei, se simţea identificat cu totul cu Austria şi cocheta cu ideea de asimilare. Scriitorul luase parte un scurt timp, la isteria colectivă a Primului Război Mondial, înrolându-se în armată. Foarte repede, trauma violenţei l-a zguduit, şi a scris atunci drama **Jeremia**, care a marcat începutul gândirii sale pacifiste.

Cea mai prolifică perioadă a sa a trăit-o la Salzburg oraş pe care-l vizita frecvent în perioadele de toamnă, când se întâlnea cu dragostea sa secretă, Friderike von Winternitz, căsătorită şi mamă a două fetiţe. În timpul Primului Război Mondial ei reuşiră în sfârşit, să se căsătorească şi îşi cumpărară o casă construită într-un elegant stil arhitectonic, plasată într-o plăcută poziţie, în Kapuzinenberg.

Friderike, profesoară de franceză şi scriitoare feministă, lucra cu Zweig la numeroasele traduceri făcute din franceză în germană, şi prietenia lor a continuat în ciuda divorţului intervenit în 1938. „Pentru ce eu? Pentru ce tu? Pentru ce noi?" întreba Zweig în una din ultimele sale scrisori către Friderike, încercând să caute un răspuns exilului său. Ea fusese martoră a două scene care provocaseră plecarea autorului din Austria: de pe terasa reşedinţei familiale se vedea dealul de la Berchtesgaden, în Germania, la numai 23 de kilometri de Salzburg, unde Adolf Hitler îşi construise casa de vacanţă, al său Cuib de Vulturi. Scriitorul, prevestind teroarea nazistă, scrise în 1933 că noua vecinătate i se părea „puţin plăcută şi neliniştitoare".

Într-o dimineaţă de februarie a lui 1934 sosiră patru poliţişti în civil care au percheziţionat casa lui Zweig, în căutare de arme ale Alianţei Feder Republicane, care pe vremea ace lupta împotriva regimului fasc din Austria. Scriitorul cunoscut Europa ca un pacifist, s-a simţit a de ofensat de agresiune încât chiar aceeaşi zi se hotărî să părăsea Austria şi plecă la Londra.

În 1935, la Dresda, opera sa **Fem liniştită**, cu muzică de Richard Stra este interzisă. Puţin mai târziu, c ţile sale sunt arse de nazişti pe st zile Germaniei.

În Brazilia scrie ultima sa lucr **Brazilia, ţară a viitorului**, şi red tează, fără notiţe şi documente arhivă, memoriile sale, **Lumea mâine**, publicate după moartea în care pagini finale amintesc de lătoria sa cu vaporul spre noul c tinent, şi de ultimul port europea Vigo.

Când Sigmund Freud ajunge Londra, acolo îl aştepta Stefan Zw prieten al lui de o viaţă. Psihanalis fugise de naţional-socialiştii din Aust anexată de al III-lea Reich, iar c cerul laringeal — de care suferea ani de zile — devenea insuportabil.

Scriitorul îl întovărăşeşte în ac zile de agonie dureroasă, până ce Fr a murit, în septembrie 1939, luân supradoză de morfină, procurată medicul său pentru a-i uşura suferi

În una din ultimele vizite ale Stefan Zweig la Maresfield Gard legendara casă a familiei Freud de Londra, el sosise însoţit de Salva Dalí. Pictorul catalan încercase, înainte, fără succes, să se apropie psihanalist. În ciuda faptului că Fr repudia pe suprarealişti, acceptă rinţa lui Zweig, care avuse rolul intermediar, şi îl primise pe Dalí.

Scriitorul şi psihanalistul au sust o lungă convorbire, în care timp I dintr-un colţ al încăperii, aproape observat, a desenat ultimul por după natură al lui Sigmund Freud.

Desenul (23×17 cm.) arată c schiţe ale capului luate din ungh diferite, însoţite cu o notă a lui care spune: **Morfologia craniului Sigmund Freud.** În desen, cur sunt ca nişte melci negri care vestesc sfârşitul agoniei şi moa Zweig care a vorbit la ceremonia nebră a lui Sigmund Freud, n-a drăznit niciodată să-i arate ace profeţia lui Dali.

În româneşte d Ezra Alhasi

Freud văzut de Dali (1938)

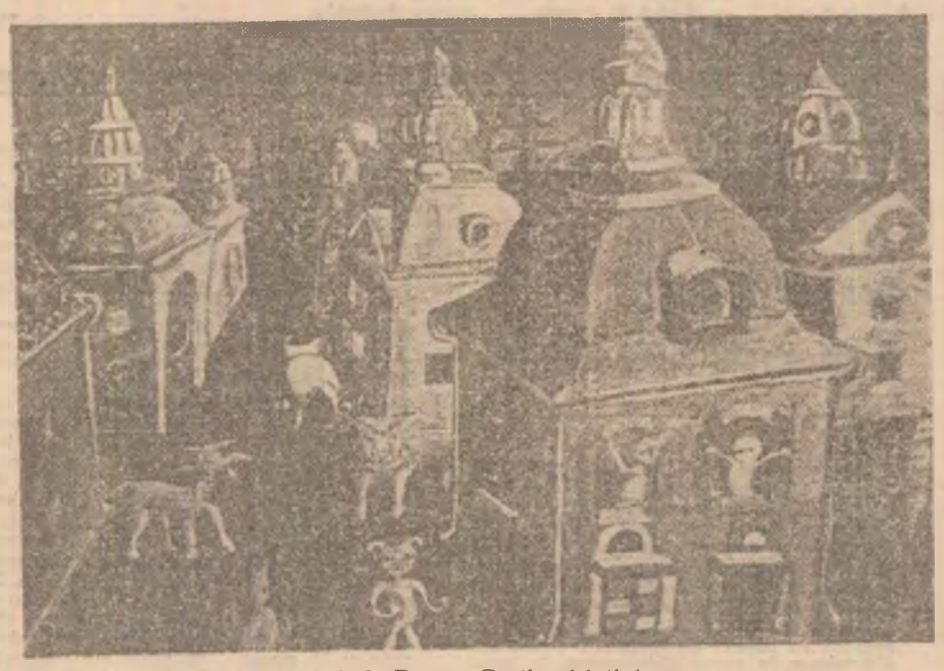

Radu Deca: „Cartierul latin"

REDACŢIA şi ADMINISTRAŢIA: Bucureşti, Calea Victoriei nr. 133 tel. 59 67 60
Tiparul executat la Imprimeriile Corest. ISSN 1220—626 x